

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Insolvence v českém právu se zaměřením na fyzické osoby

Bc. Ivana Studená

© 2019 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Ivana Studená

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Insolvence v českém právu se zaměřením na fyzické osoby

Název anglicky

Insolvency in Czech law with a focus on natural persons

Cíle práce

Analýza právní úpravy vybraných problémů v insolvenčním zákonu se zaměřením na fyzické osoby. Srovnání RPSN u vybraných subjektů bankovních a nebankovních společností prostřednictvím srovnatelného úvěrového produktu. Zjištění stávajícího stavu zadluženosti fyzických osob v České republice.

Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Zpracování teoretické části je založeno na metodě analýzy platné právní úpravy v insolvenčním zákoně č. 182/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Srovnávací metodou se pracuje se zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů. Dále je použita metoda výkladu práva. Historická metoda se používá při zkoumání úpadkového práva na území České republiky. Použita je i metoda literární rešerše. V praktické části se používají statistické metody pro získání přehledu o stavu zadluženosti domácností v ČR. Prostřednictvím analýzy statistických dat jsou zjištěny celkové počty bank a finančních společností, celkový přehled podaných insolvenčních návrhů fyzických osob v rámci České republiky. Zhodnocení stavu úvěrového trhu v České republice se zpracovává graficky za pomoci dat z registrů CBCB a SOLUS. Pro zjištění stavu všeobecné finanční gramotnosti obyvatel České republiky je použito dotazníkové šetření.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

osobní bankrot, rané vymáhání, insolvence, insolvenční zákon, úpadek, zadluženost, dlužník, věřitel, úvěr, bankovní a nebankovní registry, RPSN

Doporučené zdroje informací

- BAŘINOVÁ, Dagmar, Renáta HÓTOVÁ a Ladislav OLŠAR. Konkurní řízení v praxi z pohledu věřitele i úpadce. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2006. Finanční řízení. ISBN 8024709090.
- CHALUPECKÁ, Kristýna a Petr LAVICKÝ. Insolvenční právo v teorii a praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 214 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 434. ISBN 978-802-1060-388.
- KOZÁK, Jan, BUDÍK, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. xxii, 903 s. ISBN 978-80-7357-375-1.
- MARŠÍKOVÁ, Jolana. Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro neprávnyky. Praha: Linde, 2009. Praktická právnická příručka. ISBN 978-80-7201-780-5.
- SCHELLE, Karel. Význam vzniku Československé republiky pro vývoj civilního řízení. In: Dny práva – 2008 – Days of Law (Sborník z 2. ročníku mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity). Brno, Masarykova univerzita 2008. ISBN 978-80-210-4733-4.
- SMRČKA, Luboš a Jindřich ŠPIČKA, ed. Insolvence 2015: šedé zóny a selhání v insolvenční praxi: (projekt TA ČR TD020190) : 14.4.2015. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2015. ISBN 978-80-245-2088-9.
- SMRČKA, Luboš. Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.
- VANĚČEK, Václav. Malé dějiny státu a práva v Československu. Praha: [typ. Práce], 1947, 210 s. ID 30084
- VOSKA, Jaroslav. Konkurní, vyrovnací a odpůrčí řády. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství Linhart a Pekárek, 1931. 744 s. Právnická knihovna; sv. 1.
- ZOULÍK, František. Zákon o konkursu a vyrovnání: Komentář. 2. vyd., v nakl. C. H. Beck Praha: C.H. Beck, 1994. IX, 231 s. Komentované zákony. ISBN 80-7049-077-2.
-

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Jitka Mráčková, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 20. 2. 2019

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 25. 2. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 24. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Insolvence v českém právu se zaměřením na fyzické osoby" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28. 03. 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní JUDr. Jitce Mráčkové, CSc., vedoucí mé diplomové práce za cenné rady, odborné vedení a pomoc při zpracování diplomové práce. Velké poděkování pak patří hlavně mé rodině za jejich nezměrnou podporu a nekonečnou trpělivost po dobu celého mého studia i při tvorbě této práce.

Insolvence v českém právu se zaměřením na fyzické osoby

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá analýzou právní úpravy v insolvenčním zákoně, srovnáním RPSN u vybraných bankovních a nebankovních společností a dále pak zjištěním stávajícího stavu zadluženosti fyzických osob v rámci ČR. Hlavní část práce tvoří analýza zadluženosti fyzických osob spolu se zjišťováním úrovně finanční gramotnosti občanů v ČR.

V teoretických východiscích diplomové práce jsou vymezeny historické a současné podoby úpadečného práva, z nichž vychází analýza právní úpravy v insolvenčním zákoně. Pozornost je věnována zákonu č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání v konfrontaci se zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení i novelizacím. Dále jsou charakterizovány pojem úpadek se zaměřením na fyzické osoby a ukazatel RPSN. Řeší se příčiny zadlužování fyzických osob a možnosti využití bankovních a nebankovních registrů.

V analytické části jsou provedena grafická vyhodnocení stávajících stavů zadluženosti domácností v ČR, počtu a postavení bank a finančních společností na českém trhu. Je provedeno grafické zhodnocení úvěrového trhu za pomoci dat registrů CBCB a SOLUS, je vytvořen grafický přehled o podaných insolvenčních návrzích fyzických osob, tabulkové srovnání 6 společností z hlediska RPSN a je uskutečněn průzkum finanční gramotnosti občanů starších 18 let.

Klíčová slova: osobní bankrot, insolvence, insolvenční zákon, úpadek, zadluženost, dlužník, věřitel, úvěr, bankovní a nebankovní registry, RPSN

Insolvency in Czech law with a focus on natural persons

Abstract

The diploma thesis deals with the analysis of the legal regulation in the Insolvency act, comparing the annual percentage rate of costs indicator with selected banking and non – bank companies and with the determination of the current state of indebtedness of individuals within the Czech Republic. The main part of the thesis is an analysis of the indebtedness of individuals together with the determination of the level of financial literacy of citizens in the Czech Republic.

The theoretical basis of the thesis defines the historical and current forms of bankruptcy law, from which the analysis of legal regulation in the Insolvency act is based. Attention is paid to act no. 328/1991 coll., on bankruptcy and settlement, in confrontation with act no. 182/2006 coll., on bankruptcy and methods of addressing it and amendments. Furthermore, the concept of bankruptcy with a focus on natural persons and the annual percentage rate of costs indicator are characterized. The causes of indebtedness of individuals and possibilities of using bank and non – bank registers are addressed.

In the analytical part are made graphical evaluations of the current indebtedness of households in the Czech Republic, number and position of banks and financial companies on the Czech market. A graphical evaluation of the credit market is carried out using the data of the CBCB and SOLUS registers, a graphical overview of the submitted insolvency petitions of natural persons, a tabular comparison of six companies in terms of the annual percentage rate of costs indicator and a survey of financial literacy of citizens over eighteen years age.

Keywords: personal bankruptcy, insolvency, insolvency law, bankruptcy, indebtedness, debtor, creditor, credit, bank and non – bank registers, annual percentage rate of costs indicator

Obsah

1 Úvod.....	13
2 Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíl práce	15
2.2 Metodika	15
3 Teoretická východiska	18
3.1 Historie úpadečného práva na území ČR.....	18
3.1.1 Úpadečné právo v období 1. republiky	20
3.1.1.1 Československo a právní dualismus (1920 – 30)	20
3.1.1.2 Novelizace konkursního a vyrovnávacího práva v letech 1922-24...	21
3.1.1.3 Sjednocení české a slovenské právní úpravy úpadečného práva	22
3.1.2 Úpadečné právo po roce 1989	23
3.1.2.1 Zákon č. 328/1991 Sb.....	24
3.1.2.2 Nové pojetí insolvence a zákon č. 182/2006 Sb.....	26
3.2 Insolvenční zákon a jeho novelizace.....	28
3.3 Institut oddlužení (osobní bankrot)	38
3.3.1 Úpadečné právo	40
3.3.1.1 Úpadek ve formě platební neschopnosti.....	40
3.3.1.2 Úpadek formou předlužení	41
3.3.1.3 Hrozící úpadek.....	41
3.3.2 Obecný průběh oddlužení	41
3.3.3 Výhody oddlužení	43
3.4 Příčiny zadlužování fyzických osob.....	43
3.4.1 Finanční vzdělanost běžného člověka.....	45
3.5 Ukazatel RPSN.....	46
3.6 Bankovní a nebankovní registry.....	47
3.6.1 Centrální registr úvěrů České národní banky (CRÚ).....	47
3.6.2 Bankovní registr – BRKI	48
3.6.3 Nebankovní registr – NRKI.....	48
3.6.4 SOLUS	49
4 Vlastní práce	51
4.1 Celkový přehled zadluženosti domácností v ČR	51
4.1.1 Analýza zadlužování domácností v ČR	52
4.1.1.1 Banky a finanční společnosti na českém finančním trhu	58

4.1.1.2	Zhodnocení úvěrového trhu v ČR podle dat z registrů CBCB a SOLUS	62
4.1.2	Celkový přehled podaných insolvenčních návrhů FO a FOP.....	67
4.1.2.1	Představení projektů na podporu kontroly financí FO a FOP.....	69
4.2	Srovnání RPSN bankovních a nebankovních společností	72
4.3	Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let.....	75
4.3.1	Cíl výzkumného šetření	75
4.3.2	Formulace výzkumných problémů	76
4.3.3	Stanovené hypotézy	76
4.3.4	Metoda šetření.....	76
4.3.4.1	Testované osoby	76
4.3.4.2	Organizace a metoda šetření.....	77
4.3.4.3	Etika průzkumu a průzkumné prostředí	78
4.3.4.4	Druhy otázek v dotazníku.....	79
4.3.4.5	Metody použité pro vyhodnocení dotazníku	80
4.3.5	Analytická část dotazníkového šetření	80
5	Výsledky a diskuse	84
5.1	Vyhodnocení stanovených hypotéz z dotazníkového šetření.....	84
5.2	Výstupy z porovnávání společností na základě RPSN	92
5.3	Zhodnocení zadluženosti domácností a úvěrového trhu v ČR.....	94
5.4	Komparace zákona o úpadku a způsobech jeho řešení se zákonem o konkursu a vyrovnání.....	98
5.4.1	Pojmové odlišnosti IZ a ZKV	99
5.4.2	Insolvenční správce vs. Správce konkursní podstaty.....	100
6	Závěr.....	102
7	Seznam použitých zdrojů	104
8	Přílohy	111

Seznam grafů

Odkazovaný seznam grafů

Graf 1: Průměrný měsíční příjem domácností ze zaměstnání - sezónně očištěno.....	53
Graf 2: Reálné peněžní a nepeněžní příjmy a spotřební výdaje domácností - sezónně očištěno	53
Graf 3: Celkové zadlužení domácností k 31. 12. 2005 - 2017 (v mil. Kč).....	54
Graf 4: Meziroční růst celkového zadlužení domácností k 31. 12. 2006 - 2017 (v mil. Kč)	55
Graf 5: Zadlužení domácností - banky a družstevní záložny k 31. 12. 2005 - 2017 (v mil. Kč).....	55

Graf 6: Zadlužení domácností - finanční společnosti k 31. 12. 2005 - 2017 (v mil. Kč)	56
Graf 7: Podíl dluhu vybraných domácností na čistém ročním disponibilním důchodu v rámci 23 států EU v roce 2005 a 2015 (v %).....	57
Graf 8: Podíl subjektů na českém trhu spotřebitelského úvěru k 8. 10. 2018	59
Graf 9: Největší poskytovatelé nebankovních spotřebitelských úvěrů v ČR - pořadí dle částky vstupního dluhu, stav za 1. pololetí 2018 (v mil. Kč)	61
Graf 10: Objem dlouhodobých a krátkodobých dluhů obyvatel podle krajů ČR (v mld. Kč)	62
Graf 11: Podíl klientů s dlouhodobým a krátkodobým dluhem na počtu obyvatel v jednotlivých krajích ČR (v %).....	63
Graf 12: Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti na celkovém počtu dospělých obyvatel v jednotlivých krajích za 2. kvartál 2018.....	65
Graf 13: Přehled počtu osobních bankrotů a návrhů na osobní bankrot FO (2016 - 2018).	67
Graf 14: Přehled počtu bankrotů a návrhů na bankrot FOP (2016 - 2018)	68
Graf 15: Složení respondentů podle pohlaví.....	81
Graf 16: Složení respondentů podle věku.....	81
Graf 17: Složení respondentů podle vzdělání	82
Graf 18: Složení respondentů podle ekonomického postavení.....	82
Graf 19: Složení respondentů podle místa trvalého pobytu.....	83
Graf 20: Odpovědi respondentů na otázku č. 5 ohledně sestavování rozpočtu	85
Graf 21: Hlavní rozhodovací kritéria u mužů na základě otázky č. 7	86
Graf 22: Hlavní rozhodovací kritéria u žen na základě otázky č. 7.....	86
Graf 23: Hlavní rozhodovací kritérium podle RPSN u mužů v závislosti na dosaženém vzdělání.....	87
Graf 24: Zjišťování znalosti zkratky RPSN.....	88
Graf 25: Zdroje čerpání informací při rozhodování o vzetí půjčky/úvěru.....	89
Graf 26: Celkový přehled odpovědí respondentů na otázku č. 9.....	90
Graf 27: Výstupy na základě otázky č. 9a	91

Seznam tabulek

Odkazovaný seznam tabulek

Tabulka 1: Podíl dluhu ČR a SR domácností na čistém disponibilním důchodu v r. 2005, 2015	58
Tabulka 2: Největší banky v ČR podle počtu klientů k 30. 6. 2018.....	59
Tabulka 3: Největší banky v ČR podle bilanční sumy k 30. 6. 2018	60
Tabulka 4: Přehled pozitiv a negativ u bank a nebankovních společností	61
Tabulka 5: Srovnání dat za 1. a 2. kvartál roku 2018	65
Tabulka 6: Poskytovatelé spotřebitelského úvěru podle částky vstupního dluhu, stav k září 2018	72
Tabulka 7: Bankovní poskytovatelé - neúčelový spotřebitelský úvěr bez zajištění	73
Tabulka 8: Nebankovní poskytovatelé - neúčelový spotřebitelský úvěr bez zajištění	73
Tabulka 9: Pořadí šesti největších poskytovatelů – dle výhodnosti nabídky	74

Seznam použitých zkratk

Odkazový seznam zkratk

IZ – Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

ZKV – Zákon č. 382/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

ř. z. – Říšský zákoník

Z. z. – Zbierka zákonov

Sb. – Sbíрка zákonů

IS – insolvenční správce

ČR – Česká republika

SR – Slovenská republika

EU – Evropská unie

EHS – Evropské hospodářské společenství

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

FO – fyzická osoba

FOP – fyzická osoba podnikatel

PO – právnická osoba

MS – Ministerstvo spravedlnosti České republiky

ČSÚ – Český statistický úřad

ČNB – Česká národní banka

CRIF – Czech Credit Bureau, a. s.

CBCB – Czech Banking Credit Bureau, a. s.

CNCB – Czech Non – Banking Credit Bureau z. s. p. o.

BRKI – bankovní registr společností CBCB

NRKI – nebankovní registr sdružení CNCB

SOLUS – zájmové sdružení právnických osob na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům

ČSOB – Československá obchodní banka, a. s.

ČLFA – Česká leasingová a finanční asociace

CEE – Centrální evidence exekucí

CRÚ – Centrální registr úvěrů ČNB

POR – pozitivní registr

R3S – registr třetích stran

ND – registr neplatných dokladů

IR – insolvenční registr

GSFT – Garanční systém finančního trhu

ARAD – databáze agregovaných časových řad neboli veřejná databáze, která je součástí informačního servisu ČNB

RPSN – roční procentní sazba nákladů

LTV – loan to value, poměr výše úvěru k hodnotě zástavy

P2P – peer to peer lending nebo person to person lending, sociální půjčky a někdy také přímé úvěrování

IČ – identifikační číslo

VŠ – vysoká škola

VOŠ – vyšší odborná škola

a. s. – akciová společnost

s. r. o. – společnost s ručením omezeným

z. s. p. o. – zájmové sdružení právnických osob

Kč – koruna česká

EUR – peněžní měna euro

např. – například

vs. – versus

tzv. – takzvaný, takzvaně

1 Úvod

Cílem této práce je zmapovat vývoj úpadkového práva na území ČR a zvolené téma, Insolvence v českém právu se zaměřením na fyzické osoby, se zabývá praktickými aspekty institutu oddlužení v českém prostředí. Téma postihuje i problematiku finanční gramotnosti žadatelů a provedení výzkumného šetření s cílem získat aktuální poznatky o finanční gramotnosti občanů České republiky starších 18 let. Během svého působení v bance jsem se jako klientský pracovník po dva roky s případy úpadku setkávala v praxi a stejná problematika se stala běžnou součástí agendy při výkonu veřejné správy.

Pojmy úpadkového práva se dnes staly běžnými nejen u odborné, ale i laické veřejnosti. Problematice úpadku na aktuálnosti nijak neubírá ani současný příznivý stav ekonomiky a společnosti. I za této situace je však stále pořízení vlastního bydlení bez závazků velmi obtížné a zpravidla si vyžádá doplnění vlastních zdrojů o peníze jiného subjektu, ať již bankovního či nebankovního. V případě solventního zájemce o úvěr schopného splácet, není na využití peněz jiného subjektu nic neobvyklého, protože i dnes platí základní ekonomická poučka, že „*Vlastní peníze jsou mnohem dražší než půjčené peníze*“. Pokud by však z nějakého důvodu v budoucnu nebyl schopen své dluhy splácet, začne se roztáčet velmi nebezpečná spirála, na jejímž konci je zpravidla úpadek dlužníka.

V úvodu teoretické části práce krátce nahlédneme do historie úpadkového práva na území ČR. Následující kapitola je blíže zaměřena na mnohdy až idealizované období 1. republiky v období od 28. 10. 1918 do 30. 9. 1938, a postupně nás práce provede základními milníky vývoje až do současné doby.

S tématem práce velmi úzce souvisí i úpadek fyzických osob označovaný též slovem bankrot, které vzniklo z italského spojení „*banco-rotto*“ což v překladu znamená „zlámaná lavice“. V právní úpravě přetrvával likvidační princip, který u fyzické osoby nepodnikatele umožňoval pouze jedinou formu řešení úpadku, a to konkurz. Samostatná kapitola se zabývá nástupem zásadních změn po nabytí účinnosti Insolvenčního zákona č. 182/2006 Sb., který dne 1. ledna 2008 do právního řádu zavedl moderní formy řešení s výraznými preventivními účinky v podobě reorganizace a oddlužení.¹

V další části se zaměříme na oblast osobního bankrotu fyzických osob, obecný průběh oddlužení a výhody, které toto řešení přináší dlužníkům i celé společnosti. Pokusím se

¹ Holešínský Petr, Politzer Tomáš, Strnad Michal, Nové insolvenční právo v České republice (I. díl), *Právní rádce*, 2007, č. 11, s. II

vyhledat základní příčiny stoupající zadluženosti a v dotazníkovém šetření ověřím finanční gramotnost fyzických osob. V oblasti spotřebitelského financování uvedu sazbu RPSN a změny, které poskytovatelům spotřebitelského úvěru uložil zákon č. 321/2001 Sb. o spotřebitelském úvěru. Současně představím bankovní i nebankovní registry působící na českém trhu a jejich přínos v prevenci předlužení klientů.

Vlastní práce je zaměřena na analýzu celkového stavu zadluženosti domácností v ČR. Zkoumá meziroční růst zadlužení, počty domácností s krátkodobým a dlouhodobým dluhem a počty klientů se závazkem po splatnosti. Navazující část je zaměřena na vývoj počtu osobních bankrotů. Představím dva nejlépe hodnocené projekty na podporu kontroly financí fyzických osob. Cílem výzkumu je porovnat aktuální poznatky o finanční gramotnosti občanů ČR s údaji výzkumného šetření společnosti STEM/MARK, a. s. z roku 2007 a 2010, a dalšími statistikami na základě dat ČNB a CBCB. Pro potvrzení výsledků předešlých výzkumů byly stanoveny parciální cíle a hypotézy, které jsou v závěru práce vyhodnoceny.

Tato práce byla zpracována podle právního stavu platného k 31. 12. 2018.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem této práce je analýza právní úpravy vybraných problémů v insolvenčním zákonu se zaměřením na fyzické osoby. Srovnání RPSN u vybraných subjektů bankovních a nebankovních společností prostřednictvím srovnatelného úvěrového produktu. Zjištění stávajícího stavu zadluženosti fyzických osob v České republice.

2.2 Metodika

Teoretická východiska diplomové práce budou vytvořena za pomoci metody analýzy platné právní úpravy v insolvenčním zákoně č. 182/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Budou postupně analyzovány jednotlivé novely toho zákona v rozmezí od roku 2006 až do konce roku 2018 spolu s komentářem, zejména z hlediska těchto úprav. Je zapotřebí v rámci těchto úprav brát v potaz také ekonomické a sociální souvislosti, neboť právo téměř vždy reaguje právě na sociální a ekonomickou situaci v dané společnosti. Proto jsou v této práci uváděny i tyto poznatky, které celý proces tvorby zákonů a následných novel doprovázejí. Vzhledem k tomu, že výše zmíněný insolvenční zákon nahradil předchozí zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, bude tento zákon použit ke srovnání s platným insolvenčním zákonem. Srovnány budou například principy, na kterých byla postavena předchozí právní úprava úpadku v podobě zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů a současná právní úprava úpadku v podobě zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů. Bude provedena komparace zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů se zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů z pohledu insolvenčního správce versus správce konkursní podstaty, dále pak pojmových odlišností těchto dvou zákonů. Mimo metody srovnávací bude s celou oblastí úpadkového práva týkající se fyzických osob pracováno i za pomoci metody výkladu práva. Na začátku práce bude nastíněn vývoj úpadkového práva na území České republiky, kde jsou první zmínky směřovány do 17. století prostřednictvím insolvenčních právních předpisů v zemském a městském právu. Následně se bude postupovat přes rakouský konkurzní řád k císařským nařízením, Řádům konkurzním, vyrovnávacím a odpůrcím až po následné období zániku úpadkového práva během působení socialistického režimu ve státě. Poté bude pozornost věnována podobě úpadkového práva

v období 1. republiky a po roce 1989 až do současnosti. V celé této části bude použita jak historická metoda a metoda literární rešerše, tak již výše zmiňovaná metoda výkladu práva.

V analytické části práce bude nejprve provedena analýza statistických dat Českého statistického úřadu, časových řad ARAD České národní banky a dat OECD pro získání přehledu o současném stavu zadluženosti českých domácností. Z ČSÚ budou čerpána data ohledně průměrného měsíčního příjmu domácností ze zaměstnání spolu s reálnými peněžními a nepeněžními příjmy a spotřebními výdaji domácností. Za pomoci časových řad ARAD České národní banky pak bude sledována celková zadluženost českých domácností a následně rozděleně zadluženost českých domácností u bank a družstevních záložen a zadluženost českých domácností u finančních (nebankovních) společností. Prostřednictvím dat OECD dojde ke srovnání postavení České republiky na základě podílu dluhu vybraných domácností na čistém disponibilním důchodu vůči dalším 23 zemím Evropské unie a za pomoci stejných dat dojde i ke konkrétnímu porovnání podílu dluhu vybraných domácností na čistém disponibilním důchodu mezi Českou republikou a Slovenskou republikou. Prostřednictvím dat OECD bude možné také komentovat, u kterých zemí dochází k poklesu, růstu nebo stagnaci zadluženosti domácností.

Formou analýzy statistických dat budou dále vyhodnocena statistická data České národní banky a České leasingové a finanční asociace pro zjištění celkového přehledu o počtu bank a finančních (nebankovních) společností na českém trhu.

Mimo jiné bude za pomoci výše uvedené metody analýzy statistických dat také vytvořen celkový přehled o počtu osobních bankrotů a návrhů na osobní bankrot u fyzických osob a celkový přehled o počtu bankrotů a návrhů na bankrot fyzických osob podnikatelů prostřednictvím dat, které zpracovala společnost CRIF z portálu www.informaceofirmach.cz. Poslední část bude zpracována formou analýzy statistických dat s grafickými výstupy pro lepší přehlednost zhodnocení stavu úvěrového trhu v České republice prostřednictvím dat z registrů CBCB a SOLUS. Zhodnocení bude zaměřeno na jednotlivé kraje a dále rozděleno z pohledu krátkodobých, dlouhodobých úvěrů a závazků po splatnosti.

Za pomoci srovnávací metody bude vytvořeno formou tabulek pořadí tří bank a finančních (nebankovních) společností podle ukazatele RPSN. Za tímto účelem dojde ke stanovení modelového spotřebitelského úvěru a modelového žadatele.

V závěru analytické části bude formou dotazníkového šetření proveden sběr dat pro získání aktuálních poznatků o finanční gramotnosti občanů České republiky starších 18 let.

Dojde ke stanovení cíle výzkumného šetření, výzkumných problémů a dále pak obecných a pracovních hypotéz. Pro tyto účely budou stanoveny metody šetření obsahující souhrn informací o testovaných osobách, organizaci a metodě šetření, etice průzkumu a průzkumného prostředí, druhů otázek v dotazníku a metod použitých pro celkové vyhodnocení získaného souboru dat.

3 Teoretická východiska

3.1 Historie úpadkového práva na území ČR

Na českém území má úpadkové právo velmi dlouhou historii. Insolvenční právní předpisy se v zemském a městském právu objevují již v 17. století a prvním univerzálním předpisem zde byl Obecný konkursní řád z roku 1781. Nesporný přínos řádu spočívá ve sjednocení práv zemských a práv městských, a vytvoření jednotného konkursního práva. „*Na druhou stranu byla tomuto konkursnímu řádu vytýkána mezerovitost právní úpravy, zdoluhavost procesních postupů a s tím spojená vysoká nákladnost konkursního řízení.*“² Zdlouhavost a nákladnost konkursů často vedla věřitele k řešení úpadku mimosoudním vyrovnáním, jehož podmínky však zcela závisely na vzájemné dohodě věřitelů s dlužníkem. Chybějící právní regulace umožnila mimosoudní vyrovnání uzavřít i za často velmi nevýhodných podmínek. Při uspokojování pohledávek nebyla u mimosoudního vyrovnání nijak zaručena rovnost věřitelů. Neúměrné zvýhodnění některých věřitelů působilo jiným významné finanční ztráty.³ Rakouský konkursní řád č. 1/1869 ř. z. po předchozí zkušenosti nadále zachoval pouze nucené vyrovnání⁴, jako možný způsob ukončení kupeckého konkursu⁵ a zavedl nové zásady a právní nástroje specifické pro konkursní řízení. Právní úprava nuceného vyrovnání překonala závažné nedostatky mimokonkursních vyrovnacích řízení⁶ a navíc konkursní řád zrušil tzv. postoupení majetku (*cessio bonorum*)⁷.

Po reformách konkursního práva z počátku 20. století byl v roce 1914 císařským nařízením č. 337/1914 ř. z., zaveden řád konkursní, vyrovnací a odpůrcí. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi však platila odlišná právní úprava: Konkursní zákon č. 1. XVII/1881 a nařízení uherské vlády č. 4070/1915 upravující mimokonkursní vyrovnání.

² ŠTAJGR, František. *Konkursní právo*. Praha: Všehrad, 1947, s. 20.

³ SCHELLE, Karel. *Význam vzniku Československé republiky pro vývoj civilního řízení*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2008, s. 16.

⁴ Vyrovnání se nazývá nuceným, jelikož vyslovením souhlasu většiny věřitelů s obsahem vyrovnání se stává závazným i pro věřitele, kteří hlasovali proti jeho přijetí, popř. se hlasování vůbec nezúčastnili nebo jim hlasovací právo nebylo soudem vůbec přiznáno, viz § 207 zákona č. 1/1869 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní.

⁵ § 207-245 zákona č. 1/1869 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní

⁶ ZOULÍK, František. Vývoj insolvenčních řízení. *Právní fórum*. 30. dubna 2009, roč. 6, č. 4, s. 153-160.

⁷ BIANCHI, Leonard. *Dějiny státu a práva: na území Československa v období kapitalizmu 1, 1848-1918*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 302.

Konkursní řád z roku 1914 byl recepčním zákonem č. 11/1918 Sb.⁸ převzat do československého právního řádu a jeho součástí byl až do roku 1931, kdy nabyl účinnosti zákon č. 64/1931 Sb., nazvaný „Řády konkursní, vyrovnávací a odpůrcí“. Tento zákon sjednotil duální právní úpravu a usiloval o omezení práv věřitelů a rozšíření vlivu konkursního soudu a konkursního komisaře. Zákon byl účinný až do roku 1950, kdy vydaný občanský soudní řád č. 142/1950 Sb. vývoj českého úpadkového práva přerušil. Nově zavedená ustanovení o exekuční likvidaci a likvidaci majetku nebyla v praxi aplikována a v roce 1964 byl tento institut nahrazen.

Navazující období socialistického státu za existence tzv. socialistického vlastnictví⁹ nemělo potřebu podnikatelské úpadky řešit a případný neúspěch některého z ekonomických subjektů se vyřešil pouze administrativní likvidací. Hlavním předpisem byl v tomto období zejména zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.¹⁰

Úpadkové právo se postupem času i na českém území vyvinulo směrem od „*dlužnického pekla k dlužnickému očištění*“ a cesta dlužnického očištění je prosazovanou cestou i v moderním platném právu. Přílišná benevolence pravidel nebo neschopnost kontroly jejich dodržování by v konečném důsledku mohla vést až ke zhroutilí úvěrového trhu.

⁸ Kozák, Jan, Budín, Petr, Dadam, Alexandr, Páchl, Lukáš: *Insolvenční zákon a předpisy související; Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. xxii.

⁹ Socialistické vlastnictví: Socialistické vlastnictví bylo hlavním majetkovým vztahem v Československu, zejména po přijetí ústavního zákona č. 100/1960 Sb., tzv. Ústavy 1960. Mezi základní formy socialistického vlastnictví patřilo státní vlastnictví jako majetek veškerého lidu (národní majetek), v němž byly především výrobní prostředky, a družstevní vlastnictví, které svědčilo družstvům v oblasti zemědělské výroby, řemeslné výroby, obchodu a oblasti občanské spotřeby (např. stavební bytová družstva). Socialistické vlastnictví bylo zaručeno v čl. 8 Ústavy 1960 a upraveno v hospodářském zákoníku č. 109/1964 Sb.

¹⁰ KOZÁK, Jan. Insolvenční zákon krok za krokem. *Konkurs a vyrovnání: odborný ekonomický měsíčník*. 2006.

3.1.1 Úpadkové právo v období 1. republiky

Po vyhlášení nezávislosti na Rakousku-Uhersku, spojením Českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi, vznikla dne 28. října 1918 Československá republika. Období „první republiky“, je vymezeno vznikem republiky 28. října 1918 a končí uzavřením tzv. Mnichovské dohody dne 30. září 1938.

Nově vzniklý stát navázal na dualistickou právní úpravu rakousko-uherského soustátí a „*recipováním starého práva do nového státu*“¹¹ byla recepční normou, tj. zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, úprava do právního řádu převzata s cílem „*Aby zachována byla souvislost dosavadního řádu právního se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu...*“¹² Na základě této normy pak přetrvaly rakouské normy i v první republice.

3.1.1.1 Československo a právní dualismus (1920 – 30)

České země a oblasti připojené v důsledku poválečných mírových smluv¹³ do právního řádu převzaly rakouské císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., jímž byl zaveden řád konkursní, řád vyrovnávací a řád odpůrců. Slovensko a Podkarpatská Rus uplatňuje Konkursný zákon vydaný zákonným článkem XVII/1881, a pro mimokonkursní nucené vyrovnání využívá nařízení uherské vlády č. 4070 M. E. z roku 1915. Úprava slovenského Konkursného zákona z roku 1881 ještě vychází ze zásady vysoké míry autonomie konkursních věřitelů, která však zrychlení konkursního řízení nepřinesla, a vliv věřitelů císařské nařízení č. 337/1914 ř. z. omezilo ve prospěch konkursního soudu a konkursního komisaře.¹⁴

Podmínky pro schválení nuceného vyrovnání, vymezení přednostních tříd konkursních věřitelů a rozsah profesní kvalifikace k výkonu funkce správce konkursní podstaty, české i slovenské konkursní¹⁵ právo definuje odlišně. Dále se česká a slovenská právní úprava liší ve vyrovnacím řízení, a to zejména v podmínkách zahájení vyrovnání.

¹¹ VANĚČEK, Václav. *Malé dějiny státu a práva v Československu*. Praha, 1947.

¹² Tamtéž, s. 405.

¹³ V roce 1920 byla Versailleským mírem připojena k Československu oblast Hlučínska, a na základě Saint-Germainské smlouvy se území našeho státu rozrostlo o Vitorazsko, Valticko a o Podyjský roh. Nařízení vlády republiky Československé č. 152/1920 Sb. z. a n. působnost právních předpisů platných v Českých zemích rozšířilo i na území postoupená Československé republice podle mírových smluv.

¹⁴ ZOULÍK, František. Vývoj insolvenčních řízení. *Právní fórum*. 30 dubna 2009, roč. 6, č. 4, s. 153-160.

¹⁵ Zákon č. 7/2005 Z.z., o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Slovensko).

Slovensku a Podkarpatské Rusi právní úprava mimokonkursního odpůrčího práva a ochrany pohledávek věřitelů zcela chybí. Ze statistických dat je zřejmé, že na Slovensku a v Podkarpatské Rusi je ve většině případů konkurs a vyrovnání aplikován na návrh věřitele, zatímco v Českých zemích na návrh dlužníka.

3.1.1.2 Novelizace konkursního a vyrovnávacího práva v letech 1922-24

V letech 1922–1924 v reakci na tehdejší hospodářsko-sociální situaci přistupuje vláda s cílem omezit zneužívání konkursního práva k důležité novelizaci konkursního a vyrovnávacího práva. V reakci na poválečné znehodnocení české měny byla v roce 1922 hodnota peněžitých částek, vymezujících maximální výši přednostních mzdových nároků zaměstnanců v konkursním a vyrovnacím řízení zvýšena z 2.400 Kč na 24.000 Kč.¹⁶ Současně je z 5 tisíc Kč na 10 tisíc Kč zvýšena i hranice přípustnosti nepatrných konkursů a rozšiřuje se pravomoc konkursního komisaře, propůjčit v konkursním řízení hlasovací právo nepřezkoumaným, sporným a podmíněným pohledávkám.¹⁷

Od roku 1922 je povinná minimální nabídka dlužníka pro podání návrhu na nucené vyrovnání stanovena ve výši 10 % pohledávek konkursních věřitelů třetí třídy, do jednoho roku. V případě mimokonkursního vyrovnání pak stanovuje nejnižší nabídku ve výši 25 % pohledávek věřitelů bez přednostního práva, splatných do dvou let.¹⁸ K posílení ochrany věřitelů je minimální částka v roce 1923 na území celého Československa sjednocena, a v případě mimokonkursního vyrovnání nejnižší nabídka dlužníka činí 35 %¹⁹ a v případě vyrovnání nuceného, pak 10 % hodnoty pohledávek. Způsob výpočtu celkové odměny vyrovnacích správců byl upraven o rok později, v roce 1924²⁰.

¹⁶ Částka 24.000 Kč byla stanovena tak, aby odpovídala průměrnému výdělku zaměstnance za jeden rok-viz. vyjádření Prezidia krajského soudu v Chrudimi ze dne 5. 8. 1921, Pres. 3178, 2/21.

¹⁷ Zákon č. 190/1922 Sb. z. a n., kterým se mění některá ustanovení konkursního a vyrovnávacího řádu, císařského nařízení ze dne 10. prosince 1914, č. 337 ř. z.

¹⁸ Vládní nařízení č. 96/1922 Sb. z. a n., jímž se provádí čl. I. císařského nařízení ze dne 10. prosince 1914, č. 337 ř. z., o řízení konkursním a vyrovnacím.

¹⁹ Průmyslové svazy a spolky (např. Svaz spolku cestujících obchodníků v Československé republice) požadovaly, aby byla tato kvóta zvýšena na 40 – 50 %. Od razantního navýšení kvóty očekávaly prudké zlepšení platební morálky v tržním prostředí, viz dokument Ministerstva obchodu ze dne 3. 11. 1922, č.j. 48345/22, I/E/5039 ve věci Podání Spolku cestujících obchodníků v Československé republice, v Praze I - 964. Jejich návrhu však nakonec nebylo vyhověno.

²⁰ Odměna vyrovnacího správce stanovena vládním nařízením č. 152/1924 Sb. z. a n., o výběru a úhrnné odměně vyrovnávacích správců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a vládním nařízením č. 153/1924 Sb. z. a n., o odměně dozorců majetku v mimokonkursním vyrovnacím řízení na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

3.1.1.3 Sjednocení české a slovenské právní úpravy úpadkového práva

Právní úpravu úpadku na celém území republiky sjednotil až řád konkurzní, vyrovnávací a odpůrcí č. 64/1931 Sb., který svou komplexní úpravou usiloval o omezení práv věřitelů a rozšíření vlivu konkursního soudu a konkursního komisaře²¹. Úprava zákona vycházela z předchozích řádů rakouských a mnohá ustanovení tak zůstala stejná, pouze jinak systematicky zařazená. Zvolené řešení se neobešlo bez výhrad,²² ale nespornou předností bylo zachování dosavadní bohaté judikatury. Úprava konkurzu a vyrovnání z r. 1931 se stala inspirací pro zákonodárce i po r. 1989, kdy v důsledku společenských změn bylo třeba upravit mj. i řešení úpadku.²³

Definice úpadku v období první republiky byla prakticky shodná se současnou, pro niž jsou typické dva znaky: insolvence a předlužení.

Insolvence čili platební neschopnost je stav, kdy dlužník není dlouhodobě schopen plnit své splatné peněžité závazky. Často je zdůrazňováno, že platební neschopnost musí být objektivní a zřejmá, nestačí jen fakt, že dlužník zastavil platby, i když to může být jeden z klíčových znaků.²⁴

Alternativním pojmovým znakem je předlužení. Zjednodušeně řečeno se jedná o stav, kdy pasiva převyšují aktiva a předlužený subjekt má závazky převyšující jeho veškerý majetek. *„Předlužení je možné pouze u subjektu vedoucího účetnictví a hovoříme zde o aktivech a pasivech u právnických osob. Mezi prvorepublikovými odborníky byl oblíbeným argumentem pro vyloučení fyzických osob z možnosti předlužení jejich pracovní potenciál, který tvoří svým způsobem „nevyčísitelné aktivum“ a díky němuž lze průběžně uspokojovat věřitele a případně v budoucnu hypoteticky dosáhnout i bezdlužnosti.“*²⁵

²¹ Zoulík, F. Vývoj insolvenčních řízení. *Právnícké fórum*. 30. dubna 2009.

²² Patrně největším kritikem byl JUDr. Julius Karmán, který nové úpravě vyčítal zejm. jednostranné odsuzování slovenské úpravy jako zastaralé a nevyhovující bez hlubší úvahy, zda příčinou horších statistik dosahovaných na Slovensku je bez dalšího zastaralost koncepce uherské úpravy, dále i nedostatek komparačních snah tvůrců předpisu apod. Viz úvod ke komentáři KARMÁN, Julius. *Řády konkurzní, vyrovnávací a odpůrcí: (zákon ze dne 27. března 1931, č. 64 Sb. z. a n. s vládními nařízeními, výnosy a předpisy o soudních poplatcích v konkursním a vyrovnávacím řízení podle zák. ze dne 16. července 1931, č. 120 Sb. z. a n.)*. Praha: Právnícké vydavatelství adv. JUDr. V. Tomsy, 1931.

²³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, hovoří o tom, že úprava z r. 1931 byla na svou dobu poměrně moderní, avšak připouští, že navrhovaný zákon představuje řešení pouze dočasné, ale nezbytné pro ekonomickou transformaci.

²⁴ viz mj. VOSKA, Jaroslav. *Konkursní, vyrovnací a odpůrcí řády*. Praha: Právnícké a ekonomické nakladatelství Linhart & Pekárek, 1931. 744 s., str. 87

²⁵ Viz např. podle přednášek min. rady JUDr. Jar. Vosky. Praha: Spolek posluchačů komerčního inženýrství v Praze, 1924. 64 s., str. 4.

3.1.2 Úpadkové právo po roce 1989

Po roce 1989 započal návrat k tržnímu hospodářství a bylo nutné přijmout úpravu konkursního práva, která zde prakticky neexistovala. Po čtyřicetiletém vakuu a stagnaci v oblasti konkursního práva započal přechod k tržnímu hospodářství. Politická scéna i hospodářská politika státu se dynamicky mění a na tyto změny bylo nutné reagovat. Navázání na předchozí právní úpravu z roku 1931, tak bylo v rámci zachování kontinuity práva logickým krokem.

V roce 1991 byl přijat zákon č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání, který do právního řádu vtělil institut úpadku. Zákon však dostatečně nereagoval na nové právní a ekonomické poměry.²⁶ Úprava konkursního práva pro střední a velké podnikatele jako jsou banky nebo pojišťovny, je nedostatečná a konkursní řízení trvají nepřiměřeně dlouho. Podoba zákonné úpravy byla zčásti dána skutečností, že ekonomické subjekty, resp. socialistické podniky, byly vzájemně provázány a konkurs jednoho mnohdy přinesl konkurs dalších podniků. Hlavní slabinou z pohledu moderního konkursního práva byla výrazná převaha likvidačního prvku nad sanačním prvkem. Vyrovnání je využíváno velmi sporadicky a drtivá většina případů využívá konkurz. Právní úprava zákona i přes časté novelizace, citelně zaostávala za ekonomickými potřebami státu a společnosti.²⁷

Na přelomu 20. a 21. století se začala rozvíjet politická i odborná diskuse o potřebě nového insolvenčního zákona, který by možností řešení úpadku posunul do jiné modernější roviny. V úvodu publikace *Zákon o konkursu a vyrovnání*, prof. JUDr. František Zoulík uvádí: „*Naše úprava konkursního práva (přes změny, které přinesly její novely) je vývojem postupně překonávána. Řešení je možné hledat pouze v nové, komplexní úpravě, která by reflektovala moderní vývojové trendy této oblasti*“.²⁸

Právní úprava z roku 1991 je zrušena zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tedy dnešním platným insolvenčním zákonem.²⁹

²⁶ Kozák, Jan, Budín, Petr, Dadam, Alexandr, Páchl, Lukáš: *Insolvenční zákon a předpisy související; Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. xxii, str. XII.

²⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), sněmovní tisk č. 1120/2, 2005.

²⁸ Zoulík, F. *Zákon o konkursu a vyrovnání, komentář*. 3. vydání, C. H. BECK, 1998.

²⁹ Mgr. Pavel Schnirch. *Od osobní exekuce k novému insolvenčnímu zákonu*. 2006, č. 4

3.1.2.1 Zákon č. 328/1991 Sb.

„Zákon č. 328/1991 Sb. byl schválen Federálním shromážděním České a Slovenské Federativní republiky dne 11. července 1991, s účinností od 1. října 1991, tedy ještě před přijetím dalších právních norem s procesem úpadku úzce souvisejících – především Obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb. ze dne 1. 11. 1991, účinný od 1. 2. 1992), Občanského zákoníku (resp. jeho podstatné novely zákona č. 509/1991 Sb. ze dne 5. 11. 1991, účinného od 1. 1. 1992) i Občanského soudního řádu (resp. jeho podstatné novely zákona č. 519/1991 Sb. ze dne 5. 11. 1991, účinného od 1. 1. 1992).“³⁰

Po čtyřicetileté pauze se do našeho právního řádu vrátila právní úprava úpadku a způsobů jeho řešení. Přijatý zákon nahradil nedostatečnou úpravu § 352 až 354 zákona č. 99/1963 Sb., Občanského soudního řádu. Širší uplatnění zákona v praxi však začíná až v roce 1995. V období let 1992 až 1994 bylo podání návrhu na prohlášení konkursu některých podniků se státní účastí zákonem omezeno. Důvodem tohoto omezení byla obava z „*dominového efektu*“ anebo „*řetězové reakce*“³¹ vyvolané druhotnou platební neschopností podniků, a hrozba hromadného podávání návrhů věřiteli na prohlášení konkursu z důvodu jejich insolvence. V době svého vzniku zákon nemohl předvídat všechny důsledky společenského vývoje a prakticky po celou dobu své účinnosti byl nucen novelizacemi reagovat na nově vznikající situace. V obnoveném tržním hospodářství bylo podnikatelské prostředí zdrojem nalézání zákonem neupravených možností k únikům a osobnímu obohacení.

Vzhledem k přerušení kontinuálního vývoje, nemůže nová úprava navázat na praktické aplikační zkušenosti, ani na řešení opírající se o výsledky právní nauky. Navíc bylo vydání tohoto zákona provázeno obavou, aby při provázanosti mezi tehdejšími hospodářskými subjekty úpadek jednoho z nich nevyvolával druhotnou platební neschopnost, vedoucí k dalším úpapkům; řada ustanovení zákona čelí tomuto nebezpečí, což se v něm projevuje negativně.³² Snaha o nové nastartování tržní ekonomiky současně provázená strachem z hromadných bankrotů podniků po privatizaci, bránila uplatnění

³⁰ Bařinová, D, Hótová, D., Olšar, L. *Konkurzní řízení v praxi z pohledu věřitele i úpadce*. 2. vydání, Praha: GRADA Publishing, 2006, s. 172.

³¹ Zoulík, František. Vývoj insolvenčních řízení. *Právnícké fórum*. 30. dubna 2009.

³² Převzato z důvodové zprávy Vlády České republiky ze dne 25. 5. 2007 k návrhu zákona, kterým se mění Insolvenční zákon a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím, publikováno v ASPI pod č. LIT 29084 CZ.

konkursu v plném rozsahu. „Byla totiž prosazována zásada, že nejdříve má být umožněno realizovat privatizaci a pak teprve vyřídít neúspěšné podnikatele.“³³

Opatření omezující prohlášení konkursu pouze na předlužení dlužníka, nikoli na jeho insolvenční bylo z původní délky dvanácti měsíců, zákonem č. 471/1992 Sb. následně prodlouženo až do 22. dubna 1993. V praxi toto opatření vedlo k faktickému odkladu účinnosti zákona. Toto omezení měl odstranit zákon č. 122/1993 Sb., který však zakotvil další právní nástroj umožňující oddálení konkursu dlužníka, a to ochrannou lhůtu. Tento nástroj měl zabránit očekávané vlně konkursů a poskytnout dlužníkům možnost řešit svůj úpadek jinak než konkursem. Ochranná lhůta se ve své původní verzi neosvědčila a následující novela zákonem č. 94/1996 Sb. z ní, za předpokladu splnění určitých podmínek, učinila první procesní fázi konkursního řízení. V případě, že dlužník do patnácti dnů od doručení věřitelského návrhu na prohlášení konkursu soudem podal návrh se všemi předepsanými náležitostmi, soud na základě § 5a ZKV, ochrannou lhůtu povolil.

V případech, kdy se návrh na ochrannou lhůtu týkal právnické osoby v likvidaci, podnikatele zaměstnávajícího méně než 50 osob nebo opětovného návrhu v témže řízení, konkursní soud usnesením návrh odmítl. Po novelizaci zákonem č. 94/1996 Sb. sice bylo možné, proti usnesení soudu o ochranné lhůtě, podat odvolání, ale absence odkladného účinku odvolání vedla v praxi k situacím, kdy ochranná lhůta skončila dříve nežli řízení o odvolání proti usnesení. Ochranná lhůta trvala tři měsíce a započala běžet dnem vyvěšení usnesení o ochranné lhůtě na úřední desce soudu. Ochranná lhůta mohla být na návrh dlužníka a se souhlasem věřitelského výboru prodloužena maximálně o tři měsíce. V ochranné lhůtě soud omezil svou činnost pouze na procesní úkony nezbytné pro vedení řízení.

Základní nedostatek této právní úpravy je viditelný v naprosté převaze likvidační formy nad formou sanační. Původní zákon z r. 1991 byl celkem 22x novelizován a 3x změněn nálezy Ústavního soudu. Přesto se v praxi ukázalo, že změny nebyly dostatečné a pokusy o „modernizaci zákona“ cestou novelizací nebyly úspěšné. Náš právní řád, v důsledku přerušování přirozeného vývoje obdobím totality, nezachytil obecné trendy vývoje v právní oblasti. V době svého vzniku zákon nemohl předvídat všechny směry i důsledky společenského vývoje a prakticky po celou dobu své účinnosti byl nucen novelizacemi reagovat na nově vznikající situace. Nutným důsledkem četných novelizací

³³ Kotoučková J., Raban P. *Konkurs a vyrovnání*. Praha: Nakladatelství Orac, s.r.o., 2001., s. 12.

je rostoucí nepřehlednost úpravy úpadkového práva a časté změny se v právní praxi projevují negativně. Podnikatelské prostředí obnoveného tržního hospodářství bylo neustálým zdrojem nalézání zákonem neupravených možností k únikům a osobnímu obohacení bez ohledu na jejich sociální dopady.

Nastupující rozvoj úvěrových obchodů přinesl značný nárůst tzv. spotřebitelských úpadků nepodnikatelů, které představují (při jejich větším počtu) sociální problém. Na přelomu 20. a 21. století se mezi odborníky začíná rozvíjet diskuse o potřebě nového insolvenčního zákona, který by chápání a řešení úpadku posunul do modernější roviny.

3.1.2.2 Nové pojetí insolvence a zákon č. 182/2006 Sb.

Nová komplexní úprava insolvenčního zákona přijatá v roce 2006 reflektovala vývojové trendy v oblasti řešení úpadku. Právní úpravu úpadku tvoří zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ), zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích a zákon č. 296/2007 Sb., který mění zákon č. 182/2006 Sb. a některé další zákony v souvislosti s jeho přijetím.³⁴ Následně je v souvislosti s úpravami insolvenčního zákona³⁵ v roce 2007 přijato několik vyhlášek.

Samotný zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ) přijatý dne 30. 3. 2006 nabyl účinnosti 1. 1. 2008. Účinností IZ je zrušena původní právní úprava úpadkového práva daná zákonem č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání,³⁶ který již v mnoha směrech neodpovídal požadavkům a potřebám na řešení rostoucího trendu zadlužování domácností v ČR. Analýza statistických dat shromažďovaných Českou národní bankou (ČNB) růstovou tendenci zadlužování prokazuje již koncem 20. století s výrazným nárůstem v roce 2003.

Předchozí právní úprava úpadku v podobě zákona č. 328/1991 Sb. byla postavena na likvidačním principu a pro fyzické osoby nepodnikatele, byl jedinou formou řešení úpadku konkurz. Naproti tomu současná právní úprava IZ již umožňuje mírnější formu oddlužení

³⁴ Zákon č. 296/2007 Sb. ze dne 31. října 2007, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím

³⁵ Vyhláška č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, vyhláška č. 312/2007 Sb., o obsahu a dalších náležitostech zkoušek insolvenčních správců, vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, vyhláška č. 314/2007 Sb., o minimálním limitu pojistného plnění a minimálních standardech pojistných smluv insolvenčních správců.

³⁶ viz kapitola 3.1.2.1

s výraznými preventivními účinky v podobě reorganizace a oddlužení, které přesahují sanační řešení majetkových problémů dlužníka.³⁷

Základní účel a předmět úpravy je vymezen v § 1 IZ, takto:

„Tento zákon upravuje

- a) řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužnickým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužnických věřitelů,*
- b) oddlužení dlužníka.“³⁸*

Od roku 2006 do současnosti prošel IZ mnohými úpravami v podobě novel, které můžeme rozdělovat například podle toho, zda proběhly před anebo po nabytí jeho účinnosti. První novela IZ v podobě zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích mění § 21 odst. 2. Pro výkon funkce insolvenčního správce požaduje vysokoškolské vzdělání právnického nebo ekonomického směru. Původní úprava obsahovala pouze vysokoškolské vzdělání bez bližší specifikace.³⁹

Následovala novela v podobě zákona č. 108/2007 Sb., kterou byla účinnost IZ a zákona o insolvenčních správcích z původního data 1. 7. 2007 odložena na již uvedeného 1. 1. 2008.

³⁷ Holešínský Petr, Politzer Tomáš, Strnad Michal. *Nové insolvenční právo v České republice (I. díl)*. Právní rádce 2007, č. 11, s. II

³⁸ viz § 1 odst. a), b) zákona č. 182/2006 Sb.

³⁹ Kozák, J.; Budín, P.; Dadam, A.; Páchl, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 1272, str. 21

3.2 Insolvenční zákon a jeho novelizace

V této kapitole se seznámíme s novelizacemi insolvenčního zákona od roku 2006 do roku 2018. Z celkového počtu 34 novelizačních zákonů, 22 souvisí s přijetím nebo změnami jiných zákonů, které vyvolávají změny i u dalších zákonů, IZ nevyjímaje.⁴⁰

Výše již byly popsány jedny z prvních zákonů (č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb. a č. 296/2007 Sb.), které zasáhly do podoby IZ před nabytím jeho účinnosti. Následuje zákon č. 458/2008 Sb., kterým jsou provedeny drobné změny v IZ.⁴¹ O rok později zasáhl do IZ Ústavní soud zákonem č. 163/2009 Sb., kterým ruší nepřipustnost odvolání proti rozhodnutí, jímž soud bere na vědomí, zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení.⁴² Ústavní soud tak konstatoval, že *„základní příčina protiústavnosti zrušovaného ustanovení spočívá v jeho aplikačním propojení na zjevně protiústavní část ustanovení § 399 odst. 2 věta za středníkem, která zní: jestliže se bez omluvy nedostaví nebo neshledá-li insolvenční soud jeho omluvu důvodnou, má se za to, že vzal návrh na oddlužení zpět. Toto ustanovení*

⁴⁰ Mezi těchto 22 zákonů patří: zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, zákon č. 362/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zákon č. 301/2008 Sb., kterým dochází ke změnám v souvislosti s přijetím zákona o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1936 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 285/2009 Sb., kterým dochází ke změnám v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku, zákon č. 227/2009 Sb., kterým dochází ke změnám v souvislosti s přijetím zákona o základních registrech, zákon č. 409/2010 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o finančním zajištění, zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky, a o změně souvisejících zákonů, zákon 139/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění zákona č. 156/2010 Sb., a některé další zákony, zákon č. 188/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, zákon č. 466/2011 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních, zákon č. 167/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, zákon č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 399/2012 Sb., zákon o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o pojistném a důchodovém spoření, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, zákon č. 185/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, IZ a zákon č. 634/2004 Sb. o správních poplatcích, zákon č. 375/2015 Sb., změny v souvislosti s přijetím zákona o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu a s úpravou systému pojištění vkladů, zákon č. 298/2016 Sb., změny v souvislosti s přijetím zákona o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, zákon č. 377/2015 Sb., změny v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření, zákon č. 183/2017 Sb., změny v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky, zákon č. 291/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1936 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách a IZ, zákon č. 182/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu.

⁴¹ Zákon č. 458 ze dne 10. prosince 2008, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ), ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení § 101 odst. 1 insolvenčního zákona, které upravuje povinnost insolvenčního soudu oznámit zahájení insolvenčního řízení vyhláškou a tu zveřejnit nejpozději do 2 hodin poté, kdy mu došel insolvenční návrh, bylo doplněno o úpravu vedoucí ke splnění zmíněné povinnosti v případech, kdy insolvenční návrh dojde mimo úřední hodiny insolvenčního soudu nebo ve dnech pracovního klidu, zveřejněním do 2 hodin od zahájení úředních hodin nejbližšího pracovního dne.

⁴² Zásah je iniciován na základě zjištěného rozporu s čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

zakládající zákonnou fikci zpětvzetí návrhu na oddlužení však Vrchní soud v Olomouci v rámci své rozhodovací činnosti (řízení o opravném prostředku) již přímo neaplikoval a proto ani neměl aktivní legitimaci k podání návrhu na jeho zrušení. Ta sice nepochybně svědčila Krajskému soudu v Ostravě jako soudu prvního stupně, avšak ten ji nevyužil. Vymyká se tak i z rozsahu přezkumu před Ústavním soudem, který je vázán návrhem Vrchního soudu v Olomouci.“⁴³

V roce 2009 zákonem č. 217/2009 Sb.⁴⁴ se mění IZ vlivem toho, že vláda reaguje na probíhající ekonomickou krizi a zaměřuje se na prevenci negativních dopadů této krize.⁴⁵

Preventivní účinky tohoto zákona lze pozorovat například u novelizace § 98 zákona č. 182/2006 Sb.⁴⁶ Kdy do 31. 12. 2011 byla v uvedeném § 98 odst. 1 IZ za stanovených okolností obsažena povinnost dlužníka iniciovat insolvenční řízení podáním insolvenčního návrhu. Dlužník, který byl FO nebo FOP měl povinnost podat insolvenční návrh, jakmile zjistil nebo zjistit měl, že se ocitl v úpadku ve formě platební neschopnosti. Tuto povinnost měl i dlužník, jenž byl PO v likvidaci, pokud se ocitl v úpadku ve formě předlužení.⁴⁷ V rámci pomoci dlužníkům s hladkým průběhem oddlužení byla zákonem č. 217/2009 Sb. povinnost vypočítávat a sražené částky rozvrhovat mezi dané nezajištěné věřitele, přenesena na plátce mzdy a insolvenčního správce.⁴⁸ Prostřednictvím § 406 IZ se plátcí mzdy dlužníka po doručení rozhodnutí o schválení oddlužení ukládá povinnost ze mzdy nebo jiného příjmu dlužníka provádět stanovené srážky a nevyplácet sražené částky dlužníku, ale insolvenčnímu správci. Dále prostřednictvím novely IZ zákonem č. 217/2009

⁴³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl.ÚS 42/08, Dostupný z: <http://nalus.usoud.cz/>.

⁴⁴ Zákon č. 217/2009 Sb. je označován jako „krizová novela“, jež na přechodnou dobu změnila dikci definice předlužení nebo přesněji pozastavila předlužení jako definici úpadku. viz <http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/novela-zakona-a-duvodova-zprava/novela-iz-a-duvodova-zprava-tym-vyzkum-insolvence-finalni-verze.pdf>

⁴⁵ Zákon č. 217 ze dne 17. června 2009, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

⁴⁶ Zákonem č. 217/2009 Sb. bylo uvedené ustanovení novelizováno tzv. na dobu určitou. Podle formulace přechodného ustanovení mělo novelizované ustanovení od 1. 1. 2012 obsahovat opět úpravu obsaženou v ustanovení § 98 odst. 1 před přijatou novelizací, to znamená, že povinnost podat insolvenční návrh se obecně váže na úpadek dlužníka, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem.

⁴⁷ Podle důvodové zprávy k zákonu č. 217/2009 Sb. mělo zmírnění podmínek pro povinnost dlužníka zahájit insolvenční řízení jen na situaci jeho platební neschopnosti zabránit tomu, aby do insolvenčních procesů zbytečně nevstupovaly subjekty, jejichž majetková situace odpovídá definici předlužení v insolvenčním zákoně, které však provozem svého podniku generují dostatečný peněžní tok, umožňující překonat krizové stavy jinými způsoby.

⁴⁸ V důvodové zprávě k zákonu č. 217/2009 je uvedená změna odůvodněna praxí, z níž je patrné, že značná část dlužníků nevládala bez pomoci provést výpočet výše rozdělované částky a podílů jednotlivým věřitelům.

Sb. došlo ke zmírnění úpravy u stanoveného rozsahu měsíčních splátek⁴⁹, ale za cenu vyšší míry minimálního uspokojení nezajištěných věřitelů. Dlužníci také mohou požádat o stanovení jiné (předpokládá se, že nižší) výše měsíčních splátek, než jim bylo vyměřeno. To však lze v případě, že je zde předpoklad uspokojení alespoň 50 % pohledávek nezajištěných věřitelů.⁵⁰ Zmíněné úpravy vypočítávání, rozdělování a výše měsíčních splátek mají za cíl pomoc k zachování sociálního statusu dlužníků. Zajištěním hladkého a úspěšného procesu oddlužení stát získá zpět proaktivními občany, kteří pomáhají uzdravit narušenou ekonomiku po prodělané krizi.

Zákon č. 260/2010 Sb., představuje další ze zásahů Ústavního soudu, kdy byla zrušena fikce zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení, při neomluvené neúčasti dlužníka na schůzi věřitelů.⁵¹ Ruší část ustanovení § 399 odstavec 2 části věty druhé za středníkem zákona č. 182/2006 Sb. (IZ).⁵² Na tento paragraf navazuje § 394 odst. 2 IZ a § 396 odst. 1 IZ. Část ustanovení § 394 v odstavci 2 části věty za středníkem byla zrušena již výše zmíněným zákonem č. 163/2009 Sb.

Prostřednictvím zákona č. 241/2010 Sb. zrušil Ústavní soud ustanovení § 192 odst. 1 věty první za středníkem IZ. Daná úprava vycházela ze zásady, že právo popírat pravost, výši a pořadí přihlášených pohledávek mají jen dlužník a insolvenční správce. Došlo tedy ke zjištění, že je daná skutečnost protiústavní, protože upírá danou možnost jednotlivým věřitelům.

Navazující reakcí na tento poslední zásah Ústavního soudu i s přihlédnutím k těm předešlým⁵³, byla vypracována tzv. nálezová novela IZ s účinností ode dne 31. března

⁴⁹ Pro stanovení rozsahu pravidelných splátek se užijí pravidla pro výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, ve smyslu ustanovení §§ 277 až 279 občanského soudního řádu. Povinný má vždy nárok na nezabavitelnou částku a další částky podle počtu vyživovaných osob. Na manžela povinného se započítává ¼ nezabavitelné částky a na každé vyživované dítě se započítává ¼ nezabavitelné částky. Z čisté mzdy povinného odečteme základní nezabavitelnou částku a částky na vyživované osoby a zaokrouhlíme dle § 3 nařízení 595/2006 Sb. o nezabavitelných částkách, na celé Kč nahoru. Dvě třetiny výsledné částky spolu s případným přebytkem, o který čistá mzda převýšila součet nezabavitelných částek, případnou k uspokojení věřitelů.

⁵⁰ Předpokladem pro stanovení jiné (nižší) výše měsíční splátky dlužníka je odůvodněná a včasná žádost podaná insolvenčnímu soudu, nejpozději s návrhem na povolení oddlužení.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. července 2010, sp. zn. Pl.ÚS 19/09 (č. 260/2010 Sb.), Dostupný z: <http://nalus.usoud.cz/>.

⁵² Navrhovatel (Vrchní soud v Olomouci) v tomto případě poukázal na rozpor s čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. K němuž dospěl prostřednictvím skutečnosti, že civilní proces je postaven na dvou základních zásadách, a to zásadě dispozitivní a zásadě projednávací. Z toho vyplývá, že zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení lze označit za dispozitivní úkon dlužníka, a proto nemůže být obsahem právní fikce, což vyplývá z jeho povahy. Nelze zde brát tedy dobrý úmysl soudu na urychlení procesu jako opodstatněný.

⁵³ Změna zákona reaguje také na výše zmíněný nález Ústavního soudu č. 163/2009 Sb. a nález Ústavního soudu č. 260/2010 Sb.

2011. Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 69/2011 Sb.⁵⁴ Uvedený zákon mění IZ a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Hlavní změnou vyvolanou v IZ touto novelou bylo přiznání práva věřitele na popření pohledávky jiného věřitele a úprava odpovědnosti věřitele za úspěšně popřenou pohledávku. Kdy sankce za úspěšně popřenou pohledávku jsou řešeny formou incidenční žaloby, jež může podat insolvenční správce (§ 178 a § 179 IZ).⁵⁵ Paradoxně došlo k opětovnému stanovení nepřipustnosti odvolání proti rozhodnutí, jímž soud bere na vědomí zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení.⁵⁶ Znovu tak platí, že neomluvená neúčast dlužníka na schůzi věřitelů⁵⁷ může být důvodem pro neschválení oddlužení (§ 405).

Prvního listopadu 2012 nabyl účinnosti zákon č. 334/2012 Sb., který je laickou veřejností označován jako tzv. šikanózní novela.⁵⁸ Do IZ byla včleněna ustanovení, jejichž prostřednictvím má v praxi dojít ke ztížení zneužívání insolvenčního řízení mezi podnikatelskými subjekty ke konkurenčním bojům. Před novelou nebylo v rámci IZ možné sankcionovat insolvenčního navrhovatele za podání bezdůvodného insolvenčního návrhu. Pojem bezdůvodný insolvenční návrh je včleněn do IZ touto novelou a je jím tak definován právě tzv. šikanózní návrh.⁵⁹ V dané oblasti nemusí jít pouze o podnikatelské subjekty, ale i boj mezi věřitelem a jeho dlužníkem, kdy se touto cestou snaží svého dlužníka pohrůzkou, zastrašováním a následným podáním insolvenčního návrhu donutit k zaplacení dlužné částky. Novela zavádí sankce, kdy může být insolvenčnímu navrhovateli za bezdůvodný insolvenční návrh vyměřena pokuta do výše 50.000 Kč s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem dané věci.⁶⁰ Dále se zavádí možnost stanovení jistoty, která slouží k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, jež by mohla vzniknout na základě

⁵⁴ Zákon č. 69 ze dne 3. března 2011, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ Kozák, J.; Budín, P.; Dadam, A.; Páchl, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 1272, str. 22

⁵⁶ Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu „*odpadl důvod, pro který by proti usnesení, jímž soud bere na vědomí zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení, nemělo být odvolání přípustné a pro který by úprava, jež tento opravný prostředek vylučuje, odporovala ústavnímu pořádku České republiky.*“, viz Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2010, VI. volební období, sněmovní tisk č. 233.

⁵⁷ Znovu se na danou skutečnost nahlíží jako na lehkomyšlný a nedbalý přístup dlužníka k plnění jeho povinností v insolvenčním řízení viz § 395 odst. 2

⁵⁸ Zákon č. 334 ze dne 19. září 2012, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁹ § 128a IZ zde je použit pojem bezdůvodný insolvenční návrh

⁶⁰ § 128a odst. 3 IZ

nedůvodného zahájení insolvenčního řízení⁶¹ a v neposlední řadě byla zavedena možnost předběžným opatřením eliminovat některé účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, pokud to není v rozporu se společným zájmem věřitelů.⁶²

Z následné praxe po zavedení zákona č. 334/2012 Sb. bohužel vyplývá, že k zamýšlenému výraznému snížení šikanózních insolvenčních návrhů nedošlo. Stále tedy dochází k tomu, že i po odmítnutí insolvenčního návrhu pro zjevnou bezdůvodnost následně přichází negativní účinky, vznikající na základě zveřejnění vyhlášky v insolvenčním rejstříku. V praxi bylo zjištěno, že i když je insolvenční návrh do 10 dnů zamítnut nebo odmítnut, pro poškození fungující firmy tak, aby se následně dostala opravdu do úpadku, je to zcela postačující. Přesto na tuto oblast bohužel neexistují přesná statistická data. Pro odhad stávající situace v oblasti šikanózních návrhů lze vycházet ze závěrů publikovaných ve Sborníku z mezinárodní vědecké konference „Insolvence 2015 – Šedé zóny a selhání v insolvenční praxi“. V rámci výzkumu bylo analyzováno celkem 3 222 insolvenčních řízení což z celkového počtu insolvenčních řízení, která byla v době výzkumu pravomocně ukončena, představuje zhruba 20 %. Přibližně u 500 řízení jež byla ukončena na základě § 128 a § 128a IZ se mohlo jednat o insolvenční řízení zahájená na základě tzv. šikanózních insolvenčních návrhů. Z toho bylo odvozeno, že takových řízení se v letech 2008–2014 mohlo vyskytnout cca 2 500. Přesto z provedené dílčí analýzy vzorku insolvenčních řízení vyplynulo, že ve většině případů, kdy bylo insolvenční řízení ukončeno na základě § 128 IZ se nejednalo o tzv. šikanózní insolvenční návrh. Ze studie cca 100 insolvenčních řízení u nichž došlo k odmítnutí insolvenčního návrhu na základě § 128 IZ vyšlo najevo, že maximálně 2 až 3 insolvenční návrhy by bylo možné považovat za tzv. šikanózní insolvenční návrhy. Tyto 2 až 3 insolvenční návrhy byly vedeny záměrnou snahou o poškození zájmů jiného subjektu způsobem, který byl způsobilý ohrozit či poškodit postavení (ne)dlužníka na trhu, příp. poškodit jeho účast ve veřejné soutěži.

Na základě výše popsaného lze shrnout, že insolvenčních řízení zahájených na základě tzv. šikanózních insolvenčních návrhů se vyskytuje nezanedbatelné množství, přesahující hranici 6 % z těch insolvenčních řízení, u nichž soudy rozhodnou o odmítnutí insolvenčního návrhu na základě § 128 nebo § 128a IZ. Pravděpodobná četnost výskytu tzv. šikanózních insolvenčních návrhů je tedy nižší nežli půl procenta celkového počtu

⁶¹ § 82 odst. 2 písm. c) IZ

⁶² § 109 odst. 1 písm. b) a c) spolu s § 82 odst. 2 písm. b) IZ

všech zahájených insolvenčních řízení.⁶³ Přestože se jedná o relativně nízké počty případů je nutné se touto problematikou zabývat zejména proto, že jde o značně negativní a protispolečenský jev, který má ve většině případů devastující následky pro postižené subjekty a osoby. V neposlední řadě jde také o zásadní rozpor se základními zásadami insolvenčního řízení i soudního řízení jako takového.⁶⁴

Následuje rok 2013, kde nejvýznamnější zásahy do podoby IZ byly provedeny prostřednictvím tzv. revizní (jinak také označované jako systémové) novely v podobě zákona č. 294/2013 Sb., jež nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014.⁶⁵ Částečně jsou touto novelou řešeny technické problémy⁶⁶ vyplývající z faktu, že některá ustanovení IZ nebyla v rámci celého textu vhodně umístěna a na základě toho vznikaly v praxi výkladové nejasnosti, což se projevovalo nejistotou účastníků insolvenčního řízení.⁶⁷ Přesto můžeme i zde definovat několik nových ustanovení, jež výrazným způsobem mění IZ na základě poznatků z judikaturní praxe. Do IZ byla začleněna úprava místní a věcné příslušnosti, což s sebou přineslo posun u sporů o náhradu škody a jiných sporů v souvislosti s insolvenčním řízením, které jsou na základě uvedené úpravy věcně a místně příslušné insolvenčnímu soudu.⁶⁸ Zavedl se rotační systém, jež zajišťuje nahodilý výběr insolvenčních správců a to na různé regionální úrovni.⁶⁹ Ve výjimečných případech je možné jmenovat insolvenční správce i mimo tuto rotaci, ale musí to být zdůvodněno soudem, např. již probíhá insolvenční řízení s dlužníkem, který s novým dlužníkem tvoří koncern. Další změny se týkají po všech stránkách věřitelů (schůze věřitelů) a to z pohledu kvora pro hlasování, práva při hlasování v některých konkrétních situacích, paušálních náhrad pro neodůvodněné svolání schůze věřitelů, odvolání členů věřitelského výboru, změny v otázce postavení věřitelů a přesnější vymezení věřitelů zajištěných a nezajištěných. U zajištěných

⁶³ Smrčka, L.; Špička, J.: *Insolvence 2015. Šedé zóny a selhání v insolvenční praxi*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství *Oeconomica*, 2015

⁶⁴ Toto je závěr vyplývající z důvodové zprávy k zákonu č. 64/2017 Sb.

⁶⁵ Zákon č. 294 ze dne 12. září 2013, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ Mezi technické problémy řadíme například: náležitosti návrhů podávaných v elektronické podobě, lhůty pro přihlášení pohledávek, kdy dříve bylo stanoveno rozmezí 30 dnů až 2 měsíce, nyní jsou striktně 2 měsíce, dříve platilo, že soudní, právní a jiná řízení týkající se majetkové podstaty dlužníka, kde je samotný dlužník i jejich účastníkem, se přerušují až prohlášením konkursu (§ 263 IZ), to mění nový paragraf a to, § 140a IZ jež říká, že soudní a rozhodčí řízení jsou automaticky přerušena od okamžiku zveřejnění rozhodnutí o úpadku v insolvenčním rejstříku (to platí nejen pro konkurz, ale pro všechna řízení obecně)

⁶⁷ <http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/novela-zakona-a-duvodova-zprava/novela-iz-a-duvodova-zprava-tym-vyzkum-insolvence-finalni-verze.pdf>

⁶⁸ Jde tedy o obdobné řešení jako v rámci incidenčních sporů.

⁶⁹ Úrovně jsou: oddlužení – okresy, konkurz – kraje, reorganizace – zvláštní celostátně vedená část seznamu

věřitelů se zpřesnili otázky ohledně jejich pokynů a mimo jiné i ohledně mnohosti těchto věřitelů s právem ke stejné zajištěné věci⁷⁰. Zmírňují se pravidla pro sankcionování věřitelů v návaznosti na výši jejich přihlášené pohledávky, kdy bylo shledáno, že tato výše je nesprávná (tedy vysoká). Značné změny po zavedení novely nastaly v oblasti rozhodování schůze věřitelů. Ta na základě § 46 odst. 2 a § 49 IZ mohla vyhrazovat působnost jiných věřitelských orgánů, tj. věřitelského výboru prostřednictvím rozhodnutí přijatého prostou většinou přítomných nebo řádně zastoupených věřitelů. Po novele je potřeba, aby pro takové rozhodnutí hlasovala většina tvořená nejméně dvěma třetinami hlasů přítomných či řádně zastoupených věřitelů posuzovaná podle výše jejich pohledávek. Toto opatření se snažilo pomoci posílit práva malých věřitelů. Z praxe vyplývá, že jen malé množství insolvenčních řízení bylo vedeno pod dohledem věřitelského výboru, protože hlavně nezajištění věřitelé neprojevovali zájem o jeho ustanovení z důvodu racionální apatie. Na tento důvod navazuje i další změna a to, že nebude existovat povinnost, ale pouze možnost určovat náhradníky za řádné členy věřitelského výboru a v rámci nepatrného konkurzu či oddlužení není povinná ani samotná volba věřitelského výboru. Působnost věřitelského výboru tak může převzít příslušný insolvenční soud.⁷¹ V § 151 odst. 2 IZ bylo doplněno nové ustanovení, které změnilo pravidla pro dosažení kvora v případech, kdy dojde k tomu, že na schůzi jsou buď pouze věřitelé zajištění, nebo pouze věřitelé nezajištění a má se hlasovat na základě § 150 IZ⁷². Po novele se bere za postačující pro přijetí usnesení při takovém složení schůze věřitelů, když pro dané usnesení hlasuje alespoň polovina všech přítomných hlasujících věřitelů. Alespoň polovina je počítána na základě výše pohledávek těchto jednotlivých věřitelů.⁷³ Přejdeme k novému pravidlu v podobě § 140e IZ jímž se zavedlo následující. Od okamžiku rozhodnutí o úpadku už není možné nařídít výkon rozhodnutí či exekuci postihující majetek dlužníka. Což dřívější úprava umožňovala a teprve až samotné provedení daného úkonu již nebylo možné. IZ také od ledna 2014 obsahuje ustanovení, podle něhož se v insolvenčním řízení nepřihlíží k případům, kdy došlo k vydání rozhodnutí nebo opatření ve vykonávacím řízení případně v exekučním řízení v rozporu s výše uvedeným zákazem v IZ. Na rozdíl od dřívější právní úpravy po účinnosti novely už není možné insolvenční řízení zamítnout

⁷⁰ viz § 298 IZ, kde byla stanovena dílčí pravidla, která řeší uspokojení pohledávek zajištěných věřitelů

⁷¹ <http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/novela-zakona-a-duvodova-zprava/novela-iz-a-duvodova-zprava-tym-vyzkum-insolvence-finalni-verze.pdf>

⁷² § 150 IZ hlasování o způsobech řešení úpadku

⁷³ Je zde předpokládáno, že převážně půjde o věřitele označované jako zajištění.

z důvodu nedostatečné výše majetku dlužníka k pokrytí nákladů spojených s insolvenčním řízením. Taková řízení nyní řeší § 314 a § 315 IZ o nepatrném konkurzu. Díky tomu se očekává, že na základě úbytku řízení zamítnutých pro nedostatek majetku, přibude řízení, kde jejich konec nastane z důvodu nezaplacení zálohy na řízení navrhovatelem.⁷⁴ Dále se novela značně promítla do oblastí majetkové podstaty⁷⁵, zpeněžení majetku⁷⁶ a reorganizace⁷⁷. V rámci malého shrnutí IZ po revizní novele je možné konstatovat, že až na výjimky není v rámci IZ možné, aby se věřitel po zahájení insolvenčního řízení a vydání rozhodnutí o úpadku, domohl své pohledávky individuální cestou.⁷⁸

Dále se zaměříme na revizní novelu z pohledu změn v oblasti oddlužení. Začátkem se zmíníme o řešení insolvence ve vztahu k manželům. Obecně byl vztah v insolvenčním řízení postaven na jednotlivci, tedy na jednom dlužníkovi. Průlom nastal až v momentě, kdy byl v insolvenčním řízení vymezen vztah nejen ve smyslu dlužník a věřitel, ale také společné jmění manželů a věřitel.⁷⁹ Principy vzešlé z judikaturní praxe byly následně využity pro vytvoření nového ustanovení v podobě § 394a IZ. Na jeho základě návrh na povolení oddlužení podávají manželé společně na jednom formuláři a pro posouzení, zda tak mohou učinit je rozhodné, zda ke dni doručení návrhu insolvenčnímu soudu, manželství trvá. Společný návrh dostává jednu spisovou značku, čímž se předchází problémům vznikajícím v souvislosti se spojováním dvou návrhů s rozdílnou spisovou značkou. Nadále v IZ zůstává i možnost, aby každý z manželů podal svůj návrh na povolení oddlužení samostatně, a v takovém případě nedochází k jejich následnému spojování.⁸⁰ Představené ustanovení nepůsobí retroaktivně a to fakticky znamenalo, že u návrhů na společné oddlužení manželů došlých soudu ke konci roku 2013, muselo dojít k jejich spojení do konce roku, jinak bylo zahájeno řízení u každého z manželů zvlášť. Posledním poznatkem je, že ani revizní novela nepřipustila podání jednoho insolvenčního návrhu vůči oběma manželům, takže i nadále platí, že věřitel musí za každým z nich podat

⁷⁴ <http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/novela-zakona-a-duvodova-zprava/novela-iz-a-duvodova-zprava-tym-vyzkum-insolvence-finalni-verze.pdf>

⁷⁵ viz § 225 odst. 5 IZ

⁷⁶ viz § 289 odst. 3 IZ, § 291 IZ, § 295 IZ

⁷⁷ viz § 316 odst. 4 IZ

⁷⁸ <http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/novela-zakona-a-duvodova-zprava/novela-iz-a-duvodova-zprava-tym-vyzkum-insolvence-finalni-verze.pdf>

⁷⁹ vymezení vztahu ve formě společné jmění manželů ku věřiteli zavedl v roce 2009 Vrchní soud v Praze

⁸⁰ Úpadkové řízení je tak vedeno s každým z manželů zvlášť. Nejčastěji je to využíváno manželi se společným dluhem, kteří žijí odděleně. Případně lze polemizovat o jisté snaze o vychytralost, kdy se touto cestou snaží manželé vyhnout oddlužení ve formě konkurzu.

samostatný insolvenční návrh.⁸¹ Zásadní změnu zavádí ustanovení § 398 odst. 2 IZ, které na základě poznatků z judikaturní praxe vyšších soudů přijalo možnost, že při splnění potřebných náležitostí je možné u fyzické osoby, jež má v rámci svých dluhů i dluhy z podnikání, oddlužení povolit. Jednou z potřebných náležitostí je vyslovení souhlasu nezajištěného věřitele s řešením úpadku fyzické osoby, za níž má pohledávku vzniklou z podnikání, formou oddlužení.⁸² S tím úzce souvisí i ustanovení § 397 IZ jež nově upravuje postup v případě vzniku pochybností o oprávněnosti dlužníka podat návrh na povolení oddlužení, např. z důvodu nejistoty, zda jsou dluhy z podnikání na úrovni zanedbatelnosti. V dané situaci soud sice oddlužení povolí, ale pochybnosti následně zkoumá schůze věřitelů, která o způsobu oddlužení a jeho přijetí hlasuje.⁸³

Dále následuje očekávaná obsáhlá novela IZ (tzv. akreditační), jež je publikována ve Sbírce zákonů dne 3. března 2017 jako zákon č. 64/2017 Sb., který vstoupil v účinnost dne 1. 7. 2017. Hlavními záměry zákona jsou mimo jiné, zvýšení transparentnosti insolvenčního řízení, posílení dohledu nad výkonem funkce insolvenčního správce, změna systému přidělování insolvenčních věcí v oblasti oddlužení, omezení administrativních úkonů insolvenčních soudů a posílení elektronické formy komunikace, regulace poskytovatelů služeb souvisejících s institutem oddlužení a posílení ochrany před šikanózními věřitelskými návrhy. Míra naplnění jednotlivých cílů se ukáže až v delším časovém horizontu. Tato právní úprava naplňuje Programové prohlášení Vlády České republiky z února 2014, v němž vláda vyhlásila *"nesmlouvavý boj proti zneužívání exekucí a neférovým insolvencím"*⁸⁴.

Nyní blíže k nejdůležitějším změnám IZ na základě této novely. Nejprve ohledně změn v rámci ustanovování insolvenčního správce (§§ 25, 29, 34).⁸⁵ Účelem změny je potlačit masivní zřizování fiktivních provozoven a zavádí přidělování případů podle pořadí zápisu insolvenčního správce v seznamu krajského soudu. Posílil se dohled Ministerstva

⁸¹ Zákon č. 294 ze dne 12. září 2013, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích ve znění pozdějších předpisů

⁸² viz § 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona

⁸³ viz § 397 IZ

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 64/2017 Sb., změna insolvenčního zákona a dalších zákonů Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení (přepřacované znění), a které k 26. 6. 2017 ruší a nahrazuje Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení

⁸⁵ viz zákon č. 182/2006 Sb. a důvodová zpráva k novele IZ z roku 2016, str. 4–8, dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha_7_Duvodova_zprava.pdf

spravedlnosti (MS) nad výkonem funkce insolvenčního správce. Dohled nad dodržováním regulatorního rámce požadavků pro výkon funkce insolvenčního správce a současně i výkon sankční pravomoci u správních deliktů plní MS. Nárůst počtu sankcí uložených insolvenčními soudy v předchozích letech svědčí o poklesu kvality výkonu funkce insolvenčního správce a dohled MS nad jejich činností bylo nutné posílit. Místní příslušnost soudu (§ 7b), tato změna byla inspirována evropským nařízením a jeho trendu bránit mezinárodnímu „forum shopping“ – pojem označuje situaci, kdy má více soudů konkurující pravomoc žalobní nárok projednat a žalobce si může tzv. „koupit sudiště“⁸⁶. Následují změny v přihlašování a postupování pohledávek (§§ 18, 19, 177). V definovaných situacích se tak ukládá věřitelům povinnost identifikace svého skutečného majitele pohledávky.⁸⁷ Posuzování platební neschopnosti dlužníka (§§ 3, 131). Jde o zcela nový institut tzv. negativní domněnky úpadku, novela pro ni užívá legislativní zkratku „mezera krytí“. Nově se zakládá vyvratitelná domněnka neexistence úpadku v podobě platební neschopnosti v případě, kdy rozdíl dlužníkových splatných peněžitých závazků a disponibilních prostředků neklesne pod jednu desetinu splatných peněžitých závazků a pokryje z nich alespoň 90 %, popř. se na tuto hladinu dlužník urychleně dostane. K prokázání mezery krytí IZ zavádí nově výkaz stavu likvidity a výhled vývoje likvidity.⁸⁸ Změny v úpravě hlasovacích práv věřitelů (§§ 51, 52, 53, 189), jedná se již o třetí normativní úpravu od roku 2008 a úprava se kruhem vrací ke svému počátku. Výrazně posiluje elektronizace insolvenčního řízení (§§ 80a, 222, 302, 364). Jedná se o logický vývoj vzhledem k progresi technologií a zahlcenosti insolvenčních soudů množstvím dokumentů v listinné podobě. Nově musí být návrh na povolení oddlužení a insolvenční návrh sepsán a za dlužníka podán advokátem, notářem, soudním exekutorem, insolvenčním správcem nebo akreditovanou právnickou osobou uvedenou v § 390a IZ. Uvedené osoby podání insolvenčnímu soudu dle § 80a IZ činí v elektronické formě a na příslušném formuláři. Insolvenční soud svá rozhodnutí, předvolání či vyzoomění účastníkům doručuje zveřejněním v insolvenčním rejstříku. Dále posiluje ochrana před šikanózními insolvenčními návrhy (§§ 100a, 101, 105, 108, 128a, 177, 182a). V rámci toho

⁸⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení (přepřacované znění), které k 26. 6. 2017 ruší a nahrazuje Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení

⁸⁷ Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 190/2017 Sb. k provedení § 3 odst. 3 insolvenčního zákona (vyhláška o platební neschopnosti podnikatele)

IZ nově zavádí tzv. předběžné posouzení věřitelského návrhu a nahlížení do insolvenčního spisu v první fázi řízení povoluje pouze u navrhovatele a dlužníka, čímž se zamezuje šíření poplašných zpráv. V pochybnostech může insolvenční soud na dobu 7 dnů od podání návrhu, zveřejnění pozdržet a nezpůsobit tak ani po krátký časový okamžik reputační škody na pověsti napadeného (ne)dlužníka. Zavádí se možnost uplatnění zajištění u podmíněných a budoucích pohledávek (§§ 109, 166) a fakticky přejímá stávající judikaturní přístup ve prospěch zajištěných, zejména bankovních věřitelů. Novela přináší i komplexní změny v oddlužení (§ 389 a násl.). Provádí radikální řez za účelem zjednodušení celého procesu oddlužení a tzv. odbřemenění insolvenčních soudů od jednoduché agendy, což by jim mělo umožnit se plně věnovat komplikovanější agendě korporátních konkursů a reorganizací. Výčet změn v rámci akreditační novely uzavřeme pojmem evropský mezinárodní prvek (§§ 426 - 430a IZ). Prvkem se v souladu s Nařízením Evropského parlamentu a Rady č. 2015/848 ze dne 20. 5. 2015, o insolvenčním řízení, rozumí zejména skutečnost, kdy jsou hlavní zájmy dlužníka soustředěny v členském státě EU a současně alespoň jeden věřitel má část majetkové podstaty v jiném státě EU. Výrok o mezinárodní příslušnosti insolvenčního soudu musí nově obsahovat již rozhodnutí o úpadku a dále § 426 upravuje terminologii, a místo „Evropská společenství“ zavádí označení „Evropská unie“ (EU).

3.3 Institut oddlužení (osobní bankrot)

Oddlužení neboli osobní bankrot⁸⁹ představuje oproti konkurzu šetrnější formu řešení úpadku FO. Zaměřeno je více na sociální sféru a FO se snaží pomoci, aby po splnění všech náležitostí mohla svou ekonomickou pozici začít budovat znova bez zatížení dluhy. Na zásadu co možná nejvyššího uspokojení věřitelů právní úprava oddlužení tak velký důraz neklade.⁹⁰

Nyní se pokusíme pojem oddlužení specifikovat. IZ definici oddlužení neuvádí, ale i přesto lze obecně konstatovat, že se jedná o sanační způsob řešení úpadku dlužníka v podobě fyzické osoby nepodnikatele.⁹¹ Hlavní náplň tohoto způsobu řešení úpadku představují zejména tzv. spotřebitelské úpadky. Z povahy a účelu oddlužení můžeme vyvodit, že jde o „*způsob řešení úpadku, který může v konečném výsledku (při zdárném*

⁸⁹ pojem osobní bankrot není zakotven v IZ, jde pouze o obecně používané označení oddlužení

⁹⁰ HAVEL, Bohumil. Oddlužení – zbraň nebo hrozba? Právní rozhledy. 2007, roč. 15, č. 2, s. 50 – 55.

⁹¹ SCHUMPETER, Joseph, Alois. Capitalism, socialism and democracy. New York: Harper & Row, 1975

*průběhu celého oddlužení) vést k tomu, že insolvenční soud přizná dlužníku osvobození od placení zbytku dluhů.*⁹²

Samotné oddlužení je možné realizovat dvěma způsoby, a to zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře. Na základě výslovného prohlášení dlužníka a k návrhu IS umožňuje IZ oddlužení i kombinací plnění splátkového kalendáře a zpeněžením majetkové podstaty nebo její části.⁹³

1) Oddlužení plněním splátkového kalendáře

Majetek, k němuž není vázáno zajišťovací právo přihlášených zajištěných věřitelů, je dlužníkovi ponechán a pohledávky nezajištěných věřitelů se uspokojují ze zabavitelné části mzdy nebo jiného příjmu dlužníka. Po schválení oddlužení insolvenčním soudem jsou částky zabavené z příjmů dlužníka rozděleny mezi věřitele, podle poměru jejich pohledávek uvedeného ve zprávě pro oddlužení a současně stanoví termín úhrady první splátky.

Dlužník, tak ve většině případů po dobu plnění splátkového kalendáře v délce 5 let,⁹⁴ disponuje pouze příjmy ve výši nezabavitelného minima. Částku pro rok 2018 zjistíme následujícím výpočtem. Nezabavitelné minimum tvoří součet částky životního minima jednotlivce a částky normativních nákladů na bydlení pro jednu osobu v nájemním bytě. Skutečné místo bydlení normativní náklady na bydlení nezohledňují a částka je stanovena jednotně pro obec od 50 000 do 99 999 obyvatel.⁹⁵ Výši životního minima jednotlivce v roce 2018 představuje částka 3.410 Kč/měsíc.⁹⁶ Vláda ČR pro rok 2018 stanovila částku normativních nákladů na bydlení pro jednotlivce vládním nařízením č. 407/2017 Sb. ze dne 29. 11. 2017 ve výši 5.928 Kč. Sečtením částky životního minima a normativních nákladů na bydlení pro jednotlivce získáme základní nezabavitelnou částku ve výši 9.338 Kč. Jednotlivci vždy přísluší 2/3 základní nezabavitelné částky, tj. 6.225, 33 Kč a další částky podle počtu vyživovaných osob. Na manžela a každou vyživovanou osobu se částka jednotlivce dále zvýší o 1.556,33 Kč.⁹⁷

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010 sp. zn. 29 NSČR 6/2008

⁹³ viz § 398 IZ

⁹⁴ viz IZ, HLAVA V, § 389 až § 418

⁹⁵ Odborný právnícký časopis České advokacie, dostupný z: www.bulletin-advokacie.cz

⁹⁶ <https://www.mpsv.cz/cs/11852>

⁹⁷ Odborný právnícký časopis České advokacie, dostupný z: www.bulletin-advokacie.cz

2) Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty

Postup oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, je srovnatelný se zpeněžením majetkové podstaty v konkurzu. Pokud se z výtěžku zpeněžení majetkové podstaty podaří uspokojit nezajištěné věřitele alespoň do výše 30 % jejich pohledávek, řízení na rozdíl od konkurzu, skončí. Samotný prodej majetku zajišťuje IS a z výtěžku uspokojí přihlášené věřitele poměrně. Další majetek získaný dlužníkem v průběhu řízení, nebude zpeněžen v případě, že k této skutečnosti dojde až poté, co nastaly účinky schválení oddlužení.⁹⁸

Na začátku této kapitoly je uvedeno, že oddlužení je formou řešení úpadku. Proto se v následující podkapitole zaměříme na úpadek a jeho formy, předlužení, platební neschopnost a hrozící úpadek.

3.3.1 Úpadkové právo

Úpadkové právo obecně upravuje vztah mezi dlužníkem v úpadku a jeho věřiteli. Za úpadek označujeme stav, kdy má dlužník více věřitelů, u nichž není schopen dostát svým závazkům bez ohledu na jejich skutečnou výši a vyčíslení. IZ rozlišuje úpadek ve formě platební neschopnosti, předlužení a hrozícího úpadku. Uvedené formy úpadku jsou možné u dlužníka, fyzické osoby nepodnikatele vyjma úpadku ve formě předlužení.⁹⁹

3.3.1.1 Úpadek ve formě platební neschopnosti

Dlužník se nachází v platební neschopnosti má-li peněžité závazky po splatnosti po dobu delší než 30 dnů a není schopen tyto závazky plnit.¹⁰⁰ Za neplnění závazků je označováno zastavení plateb podstatné části peněžitých závazků dlužníka, neplnění pohledávek po dobu delší tří měsíců po lhůtě splatnosti a neschopnost uspokojit některou ze splatných peněžitých pohledávek výkonem rozhodnutí případně exekucí vůči dlužníkovi.¹⁰¹ U této formy úpadku může dojít v rozmezí od podání návrhu až do nabytí právní moci rozhodnutí o úpadku, soud ke zjištění, že dlužník má objektivní možnost své závazky splatit, ale svévolně tak nečiní, např. z důvodu sporů nebo i pouhé neochoty plnit svému věřiteli.¹⁰²

⁹⁸ viz IZ, HLAVA V, § 389 až § 418

⁹⁹ viz § 3 IZ

¹⁰⁰ viz § 3 odst. 1 IZ

¹⁰¹ viz § 3 odst. 2 IZ

¹⁰² Studená, I. Insolvenční řízení pro předluženou domácnost. Jihlava: bakalářská práce, 2014, str. 26

3.3.1.2 Úpadek formou předlužení

Předlužení IZ vymezuje jako stav, kdy souhrn závazků daného dlužníka převyšuje jeho majetek. Rozhodným je zde poměr hodnoty majetku vůči závazkům, které mohou být splatné i nesplacené.¹⁰³ IZ u dlužníka FO nepodnikatele zahájení insolvenčního řízení pro předlužení, neumožňuje.¹⁰⁴

3.3.1.3 Hrozící úpadek

O hrozícím úpadku hovoříme v případě, kdy lze důvodně předpokládat vzhledem ke všem okolnostem, že dlužník nebude schopen splácet řádně a včas podstatnou část svých peněžitých závazků.¹⁰⁵ Zahájení insolvenčního řízení v případě hrozícího úpadku je možné pouze na návrh samotného dlužníka.¹⁰⁶ Má se za to, že v daném případě pouze dlužník dokáže rozeznat jaká je jeho celková ekonomická situace a zda již nastal čas, kdy je nezbytné závazky vůči svým věřitelům řešit kolektivním způsobem. Takový dlužník bývá insolvenčním soudem vnímán velmi pozitivně z důvodu projevené odpovědnosti vůči vzniklé situaci.¹⁰⁷ Postupy řešení hrozícího úpadku, mají z větší části parametry shodné s postupy aplikovanými při reorganizaci a oddlužení.¹⁰⁸

3.3.2 Obecný průběh oddlužení

Insolvenční řízení v podobě oddlužení zahájí podáním návrhu na povolení oddlužení dlužník, který tento návrh podává sám na sebe. K podání návrhu na povolení oddlužení je legitimován pouze dlužník. Insolvenční návrh ve formě jednotného formuláře, musí splňovat všechny zákonem stanovené náležitosti. Vzory formulářů s podrobnými pokyny k jejich vyplnění jsou zdarma dostupné na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti v sekci Formuláře.¹⁰⁹ Návrh na povolení oddlužení a insolvenční návrh musí dle § 390a IZ sepsat a za dlužníka podat advokát, notář, soudní exekutor, insolvenční správce, anebo akreditované právnické osoby.

Aktivně legitimovanou osobou k podání návrhu na oddlužení je podle § 389:

¹⁰³ viz § 3 odst. 4 IZ

¹⁰⁴ MARŠÍKOVÁ, J. Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele. Praha: Linde Praha, 2009. str. 27

¹⁰⁵ viz § 3 odst. 5 IZ

¹⁰⁶ viz § 97 odst. 7 IZ

¹⁰⁷ Studená, I. Insolvenční řízení pro předluženou domácnost. Jihlava: bakalářská práce, 2014, str. 26

¹⁰⁸ viz § 316 odst. 2 a § 389 odst. 1 IZ

¹⁰⁹ dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/common/stat.do?kodStranky=FORMULAR>

a) právnická osoba, která není podle zákona považována za podnikatele a současně nemá dluhy z podnikání nebo

b) FO, která nemá dluhy z podnikání

Dluh z podnikání, pokud není vysloven nesouhlas s touto situací na straně věřitele nebo se jedná o pohledávku zajištěného věřitele, nemusí být vždy považován za překážku. Je-li insolvenční návrh podán jinou osobou, poučí dlužníka soud o možnosti podat ve lhůtě 30 dní, samostatný návrh na povolení oddlužení.

Návrhy doručené soudu musí pro jejich přijetí splnit přísná kritéria. Soud postupem podle § 405 IZ, může návrh z několika důvodů odmítnout:

- 1) pokud by hodnota plnění při oddlužení nedosahovala alespoň 30 % všech pohledávek nezajištěných věřitelů
- 2) pro chyby ve vyplněných formulářích ze strany dlužníka (aktuálně eliminováno prostřednictvím přípravy podkladů osobami s odpovídající kvalifikací)
- 3) z důvodu zjištění nepoctivého záměru
- 4) pro zjištění lehkomyšlného nebo nedbalého přístupu ze strany dlužníka, které se dokládá dosavadními výsledky řízení

Pokud návrh na povolení oddlužení i návrh insolvenční vyhoví všem zákonným podmínkám, prohlásí soud úpadek dlužníka. Řízení se nachází v části před rozhodnutím o schválení oddlužení a volbou příslušné formy jeho realizace. Výběr formy oddlužení přísluší ze zákona věřitelům, ale není jejich povinností a v případě jeho nevyužití, rozhodne insolvenční soud. Jak již bylo uvedeno výše v kapitole 3.3, jsou možné dvě formy oddlužení, a to prostřednictvím plnění splátkového kalendáře nebo zpeněžením majetkové podstaty dlužníka. Sám dlužník, prostřednictvím podaného návrhu, navrhuje jím preferovaný způsob řešení oddlužení. Konečné rozhodnutí pak učiní věřitelé na první schůzi věřitelů, a pokud neprojeví dostatečný zájem, rozhodne následně insolvenční soud.

Soud usnesením ve věci ustanoví IS a současně vyzve věřitele dlužníka k přihlášení svých pohledávek ve lhůtě 30 dní.

Po uplynutí lhůty pro přihlášení pohledávek, insolvenční soud předvolá dlužníka a insolvenčního správce k přezkumnému jednání (§ 190 – 191), kde přihlášené pohledávky podle seznamu přezkoumá a s dostatečným předstihem svolá první schůzi věřitelů. Seznam přihlášených pohledávek sestavuje IS a podané přihlášky pohledávek přezkoumá. Vyzve věřitele k odstranění zjištěných vad či neúplností a nejsou-li ve lhůtě odstraněny, pohledávku popře co do pravosti, výše nebo pořadí. Samotné popření přihlášené

pohledávky je možné i mezi věřiteli navzájem nebo ze strany dlužníka.¹¹⁰ Další úkon po přezkumném jednání závisí na tom, od koho popření pohledávky vzešlo a postup podrobně upravuje IZ v § 198 – 202.

3.3.3 Výhody oddlužení

Usnesením insolvenčního soudu o zjištění úpadku dlužníkovi vzniká tzv. ochrana před věřiteli, kdy nelze vést výkon exekuce či jiné způsoby vymáhání pohledávek a současně se zastavuje růst všech úroků. Následně, po zpeněžení majetkové podstaty nebo splnění splátkového kalendáře je možné, dle § 414 IZ požádat insolvenční soud o tzv. osvobození od placení dosud neuspokojených pohledávek. V případě, kdy dlužník splnil řádně a včas povinnosti schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud usnesení, jímž dlužníka od placení dosud neuspokojených pohledávek trvale osvobodí. Osvobozující účinky si toto rozhodnutí zachová i vůči věřitelům, kteří své pohledávky v insolvenčním řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli. IZ dlužníkům fyzickým osobám nabízí druhou šanci, jak začít znovu s čistým štítem.

Vysoce konkurenční prostředí a snaha o maximalizaci zisku poskytovatelů ve spojení s nedostatečnou finanční vzdělaností žadatelů, způsobily prudký nárůstu počtu předlužených osob. Následné vymáhání a exekuce splátek pak většinu zadlužených odsunula do tzv. šedé ekonomiky a negativní dopady přenáší na celou rodinu. Vláda usiluje i prostřednictvím IZ o prevenci a předcházení možné trestné činnosti vznikající z tíživé situace dlužníků, kteří jsou za daných okolností ochotní se pohybovat za hranicemi zákona.

3.4 Příčiny zadlužování fyzických osob

Zadluženost českých spotřebitelů pramení z několika základních příčin. První z nich je do roku 2016 velmi slabá až neexistující ochrana spotřebitele, před nezodpovědnými praktikami poskytovatelů úvěrů. Velmi rizikové poskytování úvěrů bez předchozího vyhodnocení bonity spotřebitele úvěru bylo v konkurenčním prostředí trhu běžné. Další neméně významnou příčinu můžeme vidět v částečném omezení vstupu konkurence pomalou harmonizací jednotného evropského trhu, která spotřebitelům omezila nabídku

¹¹⁰ CHALUPECKÁ, Kristýna a Petr LAVICKÝ. Insolvenční právo v teorii a praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2012, str. 155-166

financování úvěrů. Třetí okruh příčin pak tvoří transparentnost či spíše dříve běžná netransparentnost spotřebitelského financování.

K potlačení hlavních příčin prudkého růstu zadluženosti fyzických osob (FO) byl přijat zákon o spotřebitelském úvěru č. 258/2016 Sb., účinný od prosince 2016. Základními pilíři zákona je ochrana spotřebitele, snaha o harmonizaci pravidel a snaha o kultivaci prostředí poskytování spotřebitelského úvěru.

Průzkum České bankovní asociace z února 2018 za počátek zadlužování označuje oblast spotřebního zboží. Nabídka prodeje vybraného zboží na splátky, bývá spotřebiteli často nabídnuta přímo na pokladně prodejce zboží a negativní dopad tzv. konzumní společnosti je z nárůstu zadluženosti zřejmý. Pod vidinou rychlého získání chtěné věci spotřebitel snadno podléhá nabídkám poskytovatelů a nechává se zlákat výhodnou splátkovou akcí. Postupně se tak, zejména u mladší generace vytrácí smysl si na pořízení věci spořit, omezovat svou okamžitou spotřebu a pořízení věci odkládat. Mnoho spotřebitelů by však i jen chvilkové zamyšlení nad tím o kolik danou věc přeplatí, mělo od koupě na splátky odradit.

Nejčastěji si na pořízení spotřební elektroniky, bílého zboží, bytového zařízení a automobilů spotřebitelé půjčují u nebankovních společností. Za velmi chybné je třeba označit smýšlení a nezodpovědný přístup spotřebitelů, kdy pomíjivý pocit štěstí či radosti z pořízení věci, odsune do pozadí riziko náhlého propadu příjmů v důsledku delší nemoci či ztráty zaměstnání.

Na spotřebitele působí velmi propracovaný a cílený marketing trhu nebankovních i bankovních společností. Množství reklamy má za úkol vyvolat u spotřebitele silnou potřebu inzerované zboží vlastnit. U luxusního zboží mnohdy pouze proto, že tak chceme vyjádřit svůj osobní a společenský status. Stále poměrně novou cestou vytvářející pocit neustále potřeby představují sociální sítě, jako Instagram, Facebook a další. Cílená intuitivní reklama s podporou cookies spotřebiteli zobrazuje reklamy na produkty a služby v závislosti na jeho předchozím hledání v síti internet. Generace teenagerů je od útlého věku vystavována neustálému pocitu chťení, a ten může ovlivnit jejich budoucí spotřební chování.¹¹¹

Z mnoha různých doporučení a návodů obezřetného chování spotřebitele bych kapitolu uzavřel tímto základním desaterem zodpovědného zadlužování:

¹¹¹ <https://www.czech-ba.cz/cs/spotrebiteleske-zadluzovani-cesi-se-zadluzuji-predevsim-nakupem-zbozi-na-splatky>

- 1) pečlivě si promyslet, zda produkt/službu skutečně potřebujeme hned a zda je nutné na jejich pořízení čerpat úvěr,
- 2) nepůjčovat si na produkt/službu, kterou budeme splácet déle, než je jejich životnost,
- 3) nezbytností je vytvářet rezervy a pečlivě spočítat mezní částku na měsíční splátku v případě, že uvažujeme o úvěru,
- 4) zodpovědně vybrat vhodného poskytovatele úvěru,
- 5) vždy porovnat nabídky více poskytovatelů a teprve následně po uvážení výběru přistoupit k uzavření smlouvy o úvěru,
- 6) úvěr hodnotíme komplexně nejen z pohledu sazby úroku, ale sledujeme příp. sankce, poplatky za správu úvěru, uzavření smlouvy apod. Základem je vždy porovnat RPSN a celkovou splatnou částku úvěru,
- 7) podrobně se seznámíme s textem úvěrové smlouvy, smluvních podmínek a zvláště se zaměříme na případné sankce a pokuty,
- 8) své závazky platíme řádně a včas, a vytváříme si pozitivní úvěrovou historii do budoucna,
- 9) dostanete-li se do situace, kdy nejste schopni stávající úvěr splácet, řešte problém primárně s jeho poskytovatelem a snažte se vyhnout řešení problému dalším úvěrem,
- 10) pokud žádost o úvěr seriózní finanční společnost po kontrole v registrech zamítla, zvažte aktuální ekonomickou situaci a nepokoušejte se úvěr získat u méně zodpovědné společnosti.¹¹²

3.4.1 Finanční vzdělanost běžného člověka

Na trhu je prezentována velmi široká nabídka poskytovatelů spotřebitelského úvěru a objektivní posouzení výhodnosti či nevýhodnosti nabízeného produktu není bez základní finanční vzdělanosti spotřebitele, možná.

Spotřebitelem zvolená nabídka úvěru je výsledkem subjektivního porovnání a úsudku každého jednotlivce, který však ovlivňuje množství dalších informací. Veškerá sdělení poskytovatele je proto nutné prezentovat tak, aby jim každý průměrný svérápný člověk v postavení zájemce o spotřebitelský úvěr, porozuměl. „*Celé soukromé právo*

¹¹² <http://www.cbcb.cz/desatero-zodpovedneho-zadluzovani/>

směřuje svou úpravou v první řadě k běžnému člověku¹¹³ a průměrný svéprávný člověk je vymezen v § 4 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, takto: „Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.“¹¹⁴

Finanční vzdělanost je bohužel stále nedostatečná a významná část spotřebitelů, tak stále vstupuje do nevýhodných smluvních vztahů. Nesprávné vyhodnocení nabídek i vlastních finančních možností, pak nepoučeného spotřebitele vhání do dluhové pasti a mnoho z nich poté čelí mnohočetným exekucím. Díl odpovědnosti za tento stav nese i nedostatečná regulace segmentu spotřebitelských úvěrů, která umožnila agresivní vstup nebankovních společností na trh. Ziskové a vysoce konkurenční prostředí bez regulace pod tlakem konkurence snižuje požadavky kladené na spotřebitele, a poskytovatele úvěru nijak nenutí k obezřetnému chování.

Tento nevyhovující stav se výrazně mění s přijetím zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, který nabyl účinnosti dne 1. 12. 2016. Na nebankovní poskytovatele jsou nově kladeny vysoké nároky blízké přísné regulaci bank a dohled nad bankovními i nebankovními poskytovateli spotřebitelských úvěrů vykonává nově pouze Česká národní banka, která je zárukou odborné erudice i nezávislosti. Na tento jistě pozitivní posun právní úpravy by měl reagovat i vzdělávací systém a zaměřit se na prohloubení finanční vzdělanosti společnosti.

3.5 Ukazatel RPSN

Ukazatel roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr, zkráceně RPSN, byl na evropské úrovni kodifikován již v roce 1986 a od roku 2002 platí pro všechny poskytovatele spotřebitelského úvěru působící v evropském hospodářském prostoru, včetně České republiky, povinnost uvádět roční procentní sazbu nákladů, tedy tzv. RPSN. Dne 1. ledna 2002 nabyl účinnosti zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci, který „stanoví některé podmínky smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, v souladu s právem Evropských společenství.“¹¹⁵ Právní úprava zákona vychází ze Směrnice Rady 87/102/EHS o sblížení zákonů a dalších právních a správních předpisů

¹¹³ Eliáš, K. a kol., Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, Ostrava: Sagit, 2012.

¹¹⁴ viz. §4 odst. (1) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁵ viz. § 1 odst. (1), zákona č. 321/2001 Sb., zákon o spotřebitelském úvěru

členských států. Zákon č. 321/2001 Sb. sjednocuje českou právní úpravu s právem členských zemí Evropské unie a nad dodržováním podmínek stanovených tímto zákonem vykonává dozor Česká obchodní inspekce.

Poskytovatelům spotřebitelského úvěru zákon č. 321/2001 Sb. ukládá povinnost u nabídek uvádět ukazatel RPSN, aby spotřebitel mohl kvalifikovaně a objektivně porovnat úroveň výhodnosti jednotlivých nabídek na trhu. Tento standardizovaný ukazatel udává procentuální podíl z dlužné částky, který musí spotřebitel zaplatit za období jednoho roku v souvislosti se splátkami, správou úvěru a dalšími výdaji. Výpočet tohoto ukazatele je založen na předpokladu trvání spotřebitelského úvěru po dohodnutou dobu a poskytovatel i spotřebitel plní své povinnosti řádně a včas.¹¹⁶ Výpočet RPSN se provede podle vzorce uvedeného v Příloze č. 1 zákona č. 257/2016 Sb.¹¹⁷

3.6 Bankovní a nebankovní registry

V této kapitole se zaměříme na bankovní a nebankovní registry provozované v rámci České republiky, zaměřené na skladbu informací a podmínky umožňující jejich využití.

3.6.1 Centrální registr úvěrů České národní banky (CRÚ)

Informační systém CRÚ shromažďuje informace o úvěrových závazcích podnikajících FO a PO. Tento registr neshromažďuje informace o spotřebitelských půjčkách a hypotečních úvěrech FO, závazcích těchto FO a údaje o jejich depozitních účtech (běžný účet bez povoleného debetu, spořicí účet a termínovaný vklad). Účastníky registru jsou banky, pobočky zahraničních bank působících na území České republiky a další osoby, stanoví-li tak zvláštní zákon. Účastníci provádějí pravidelné měsíční aktualizace databáze CRÚ.

CRÚ je projekt pod záštitou České národní banky a jeho úkolem je přispívat k regulaci úvěrového rizika, a snižování rizika procesu vymáhání závazků v bankovním sektoru.¹¹⁸

¹¹⁶ viz. § 134 odst. (1) zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

¹¹⁷ Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, Příloha č. 1, část 1.

¹¹⁸ https://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/centralni_registr_uveru/

3.6.2 Bankovní registr – BRKI

Registr provozuje společnost Czech Banking Credit Bureau, a. s. (CBCB) a BRKI eviduje všechny pozitivní i negativní informace o bonitě a důvěryhodnosti současných i minulých klientů. Registr eviduje všechny FO a podnikající FO, které již uzavřely nebo aktuálně o uzavření úvěrové smlouvy žádají banku nebo stavební spořitelnu. Informace o PO zde vedeny nejsou. O vznik bankovního registru klientských informací se zasloužila pětice tuzemských bank a to, Česká spořitelna, ČSOB, Komerční banka, MONETA Money Bank a UniCredit Bank. Databáze informací je jedenkrát za měsíc aktualizována. Data klientů se v BRKI evidují po celou dobu trvání úvěrového (smluvního) vztahu a čtyři roky následující po jeho skončení. Uživatelem registru jsou již uvedené tuzemské banky a každá banka či pobočka zahraniční banky, která s CBCB uzavře smlouvu o zpracovávání údajů.

Informace z registru BRKI získáme takto:

- Online registrace - www.kolikmam.cz, registrovaný uživatel zde zakoupí tzv. úvěrovou zprávu z bankovního i nebankovního registru
- osobně – na adrese Na Vítězné pláni 1719/4, 140 00 Praha 4
- poštovní zásilkou – na adresu Na Vítězné pláni 1719/4, 140 00 Praha 4, výpisy jsou zasílány na trvalou adresu žadatele, je-li žadatel cizí národnosti, musí mít žádost ověřený podpis
- elektronicky – na adresu klient@cpcb.cz za předpokladu, že je k žádosti připojen elektronický podpis žadatele vydaný certifikační autoritou¹¹⁹

3.6.3 Nebankovní registr – NRKI

Nebankovní registr NRKI založilo zájmové sdružení právnických osob založené v roce 2004 s cílem zajišťovat vzájemné zprostředkovávání informací mezi leasingovými a úvěrovými společnostmi. Registr vznikl pod záštitou sdružení Czech Non – Banking Credit Bureau z. s. p. o. (CNCB), které představuje sedm zakládajících firem z oblasti leasingu a splátkového prodeje. Databáze NRKI obsahuje všechny pozitivní i negativní informace vypovídající o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce klientů v tomto registru FO i PO. Registr NRKI obsahuje informace shodné s BRKI a navíc zde evidují i chybějící informace o PO. Na rozdíl od BRKI je ke zpracování osobních dat klientů v NRKI potřebný písemný souhlas klienta.

¹¹⁹ <http://www.cpcb.cz/pruvodce-uverovymi-registry/> , <http://www.kolikmam.cz/>

Informace z registru NRKI můžeme získat takto:

- online registrace – na www.kolikmam.cz, registrovaný uživatel zde zakoupí tzv. úvěrovou zprávu z bankovního i nebankovního registru
- osobně – na adrese Na Vítězné pláni 1719/4, 140 00 Praha 4
- poštovní zásilkou – na adresu Na Vítězné pláni 1719/4, 140 00 Praha 4, výpisy jsou zasílány na trvalou adresu žadatele, je-li žadatel cizí národnosti, musí mít žádost ověřený podpis
- elektronicky – na adresu klient@cncb.cz a za předpokladu, že je k žádosti připojen elektronický podpis žadatele vydaný certifikační autoritou¹²⁰

3.6.4 SOLUS

Sdružení na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům, zkráceně SOLUS, bylo založeno v červnu 1999 jako zájmové sdružení právnických osob. Sdružení svou činností usiluje o tzv. odpovědné úvěrování, založené na:

- prevenci předlužování klientů
- prevenci růstu počtu dlužníků v prodlení
- zvyšování vymahatelnosti stávajících dluhů po splatnosti
- snižování potenciálních finančních ztrát věřitelů

Sdružuje několik následujících registrů:

- Registr fyzických osob (Registr FO) a Registr podnikatelů a PO (Registr IČ), shromažďují pouze negativní informace o klientech, kteří neplní smluvní povinnosti anebo mají problémy se splácením závazků,
- Pozitivní registr (Registr POR), zpracovává komplexně negativní i pozitivní informace o klientech a jejich závazcích, zejména pozitivní informace klientům pomohou získat požadovanou službu i od společnosti, která jej nezná,
- Registr třetích stran (R3S), se snaží přispívat ke kultivaci trhu sprostředkovatelů služeb, omezování nežádoucích praktik a zvyklostí při uzavírání smluvních vztahů. Účastníci sdružení zde shromažďují informace o nekorektním či podvodném jednání třetích stran,
- Registr neplatných dokladů (Registr ND), patří mezi pomocné registry a slouží k ověření platnosti klientem předkládaných dokladů,

¹²⁰ <http://www.cbcb.cz/pruvodce-uverovymi-registry/> , <http://www.kolikmam.cz/>

- Insolvenční registr (Registr IR), je další pomocný registr, který užívá databázi Insolvenčního rejstříku a oproti IR registr disponuje širokou škálou variant a forem dotazů¹²¹

¹²¹ <https://www.solus.cz/>

4 Vlastní práce

Nejprve jsou uvedena obecná statistická data o vývoji zadlužení českých domácností a následuje srovnání vývoje s aktuální situací v členění dle jednotlivých krajů. Jsou využita data shromážděná OECD a porovnána se situací v ČR a vybranými státy Evropské unie. Je vytvořen aktuální přehled o počtu bank a finančních společností na českém trhu. Za pomoci tabulek jsou prezentovány na základě zvolených porovnávacích parametrů v podobě bilanční sumy a počtu klientů, největší banky v rámci ČR. Dále jsou představeny i největší poskytovatelé nebankovních spotřebitelských úvěrů v rámci ČR. Dojde ke zhodnocení úvěrového trhu v ČR na základě dat z registrů CBCB (barometr úvěrového trhu) a SOLUS. Navazuje kapitola nabízející celkový přehled o podaných insolvenčních návrzích FO a FOP za pomoci analýzy společnosti CRIF jež čerpala data z portálu www.informaceofirmach.cz. Na základě subjektivního výběru a podle důvěryhodnosti poskytujících institucí jsou představeny dva projekty na podporu kontroly financí pro FO a FOP. Jedná se o společný projekt registru BRKI a NRKI společnosti CRIF – Czech Credit Bureau. Pak následuje kapitola, kde jsou tři banky a tři nebankovní společnosti srovnávány v poskytování modelového spotřebitelského úvěru na základě RPSN. Vše uzavírá poslední kapitola, zabývající se průzkumem finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let prostřednictvím dotazníkového šetření.

4.1 Celkový přehled zadluženosti domácností v ČR

V rámci této obsáhlé kapitoly bude představena analýza zadlužování domácností v ČR za pomoci obecných statistických dat. Tato problematika bude dále porovnávána jednak v rámci jednotlivých krajů ČR, tak i v rámci vybraných států EU. Bude představen celkový přehled o počtu bank a nebankovních společností na českém trhu a v rámci toho, dojde i k vytvoření seznamu největších bank v ČR na základě bilanční sumy a počtu klientů. U finančních společností bude zjištěno pořadí největších poskytovatelů spotřebitelského úvěru na českém trhu. Zhodnotí se úvěrový trh ČR za pomoci dat z registrů CBCB a SOLUS. Uvede se celkový přehled o podaných insolvenčních návrzích FO a FOP. Představí se dva projekty na podporu kontroly financí pro FO a FOP od společnosti CRIF.

4.1.1 Analýza zadlužování domácností v ČR

V ČR se proces získávání dat řídí zákonem č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě. Ústředním správním úřadem vykonávajícím státní statistickou službu je dle § 3 odst. 1 zákona č. 89/1995 Sb., Český statistický úřad, zkráceně ČSÚ. O domácnostech poskytuje údaje ze dvou hledisek, a to:

- statistika rodinných účtů, v podobě výběrových dat
- systém národních účtů, v podobě dat vypovídajících o stavu národního hospodářství

Na základě interních i externích dat poskytnutých ČSÚ sestavuje ČNB jako další zdroj informací, časové řady ARAD. Oficiálně uznávaná specifikace správného postupu kvantifikace zadluženosti aktuálně neexistuje a uvedeme si alespoň tři nejčastěji doporučované metody:

- 1) porovnání objemu přijatých úvěrů s finančním majetkem, kdy výsledkem je procentuální vyjádření bonity dlužníka (FO)
- 2) podíl dluhové služby na disponibilním důchodu
- 3) podíl celkového objemu přijatých úvěrů na celkovém ročním čistém příjmu¹²²

Pro vytvoření názoru na aktuální situaci zadluženosti českých domácností se nyní zaměříme na konkrétní údaje blíže.

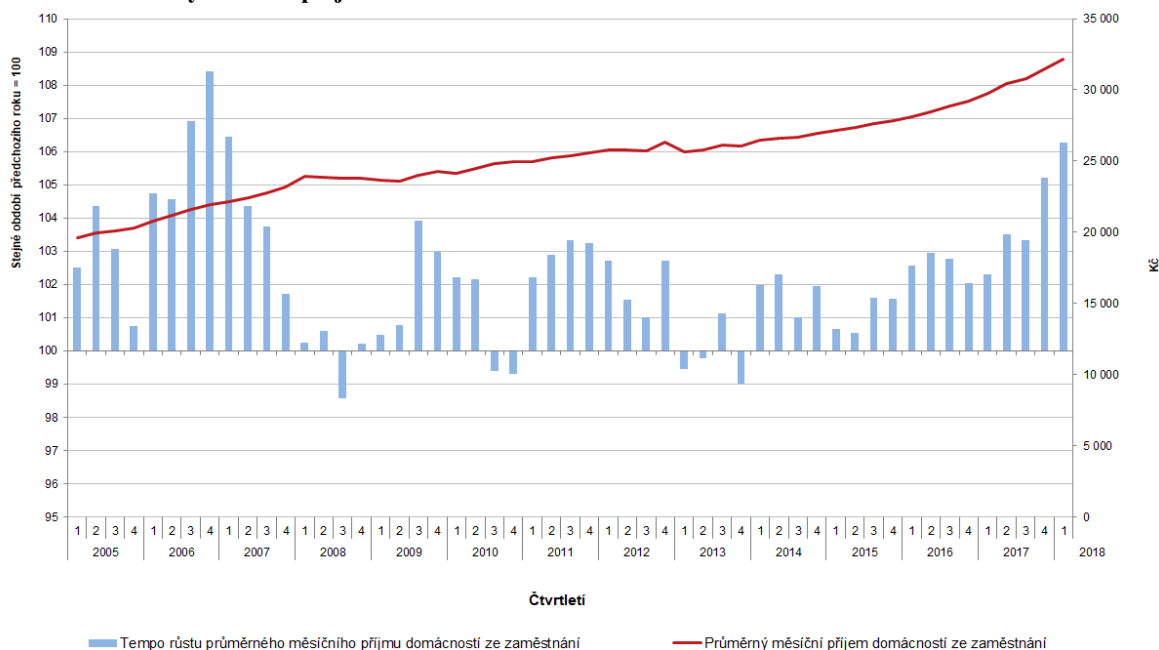
Grafy č. 1 a č. 2 znázorňují vývoj finanční situace domácností v ČR. Tyto přehledy nám pomohou k širšímu pochopení problematiky zadluženosti českých domácností.

K vytvoření obou grafů byla použita data souhrnných statistik ČSÚ za 1. čtvrtletí 2018. Graf č. 1 zobrazuje vývoj průměrného měsíčního příjmu domácností ze zaměstnání, který v 1. čtvrtletí 2018 činil 31.576 Kč a oproti 4. čtvrtletí 2017 se zvýšil o 1,9 %. Graf č. 2 zobrazuje reálný růst peněžních a nepeněžních příjmů domácností v 1. čtvrtletí 2018 oproti 4. čtvrtletí 2017 o 4,2 %. Reálná spotřeba domácností pak mezičtvrtletně rostla ještě rychleji, a to o 5,5 %. Reálný peněžní a nepeněžní příjem domácností na obyvatele můžeme definovat jako podíl upraveného hrubého disponibilního důchodu domácností v nominálním vyjádření a středního stavu obyvatelstva, přeceněný deflátorem (cenovým indexem) výdajů na konečnou spotřebu. Pojem reálné spotřební výdaje domácností na obyvatele můžeme definovat jako podíl skutečné konečné spotřeby domácností

¹²² SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2010, xxii, 538 s.

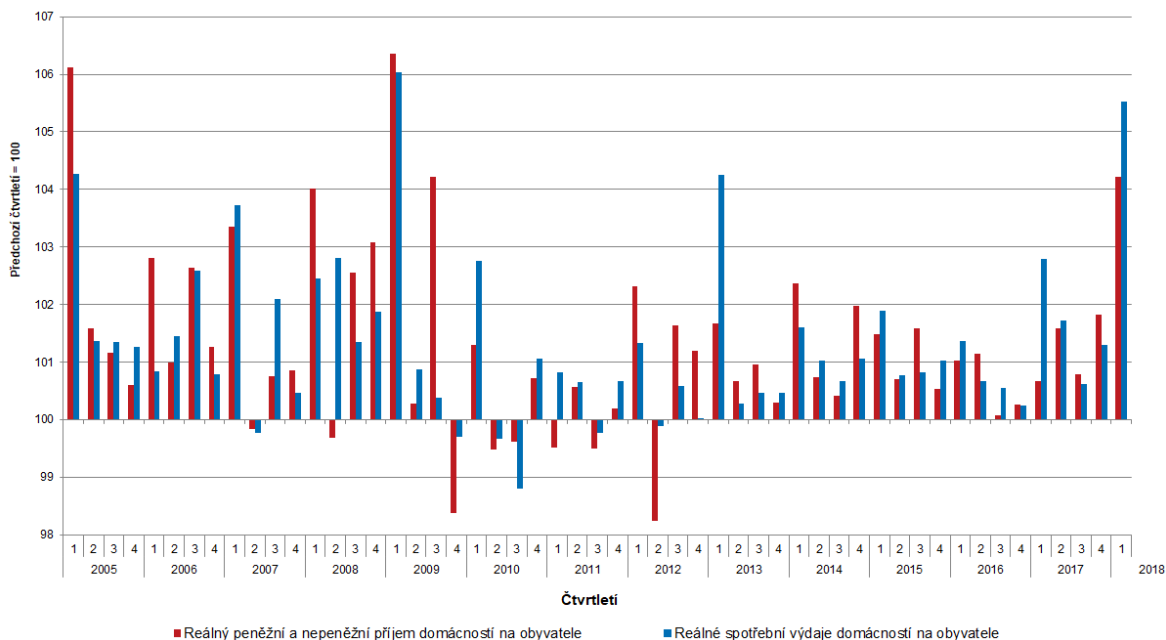
v nominálním vyjádření a středního stavu obyvatelstva, přeceněný deflátorem (cenovým indexem) výtajů na konečnou spotřebu domácností.¹²³

Graf 1: Průměrný měsíční příjem domácností ze zaměstnání - sezónně očištěno

Zdroj: zpracováno prostřednictvím ČSÚ, dostupné z www.czso.cz

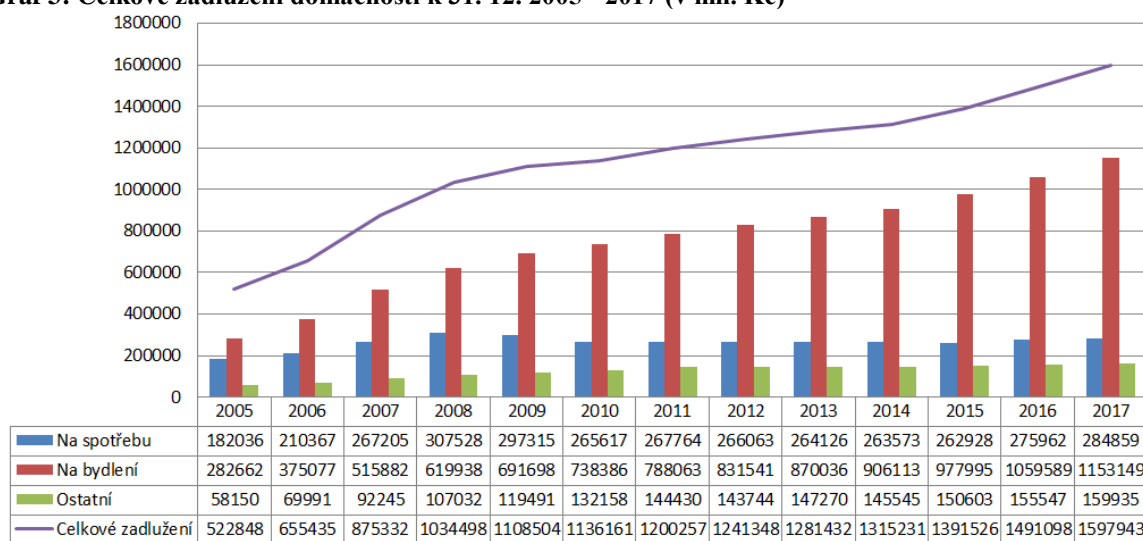
Graf 2: Reálné peněžní a nepeněžní příjmy a spotřební výdaje domácností - sezónně očištěno

Zdroj: zpracováno prostřednictvím ČSÚ, dostupné z www.czso.cz

Další graf č. 3 zobrazuje celkové zadlužení českých domácností a jeho vývoj v letech 2005 – 2017, a člení zadlužení podle účelu.

¹²³ <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/ctvrtletni-sektorove-ucty-1-ctvrtletni-2018>

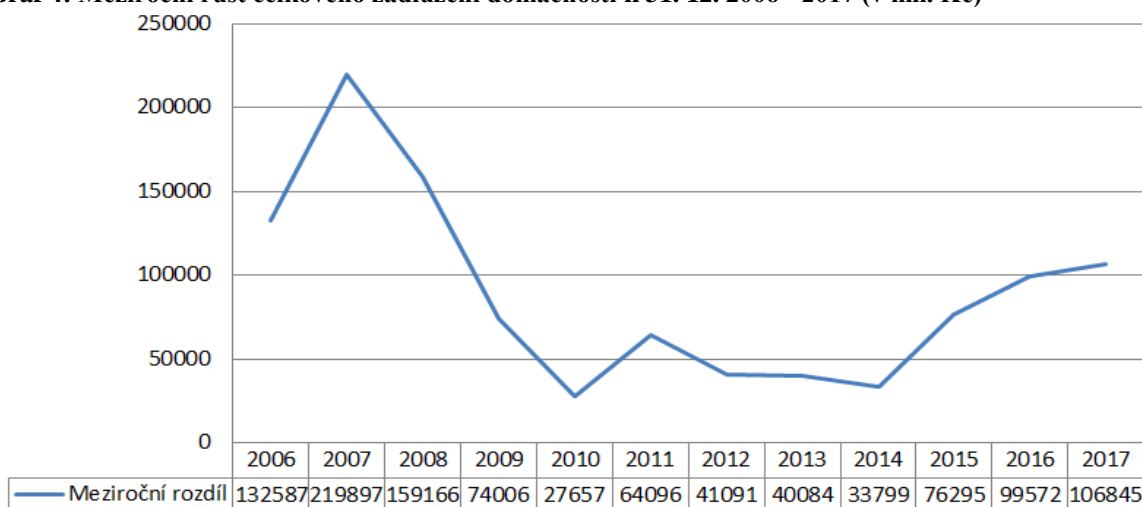
Graf 3: Celkové zadlužení domácností k 31. 12. 2005 - 2017 (v mil. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat časových řad ARAD z ČNB

Z grafu č. 3 je zřejmé, že celkové zadlužení domácností ke konci roku 2017 překročilo hranici 1,5 bilionu korun. České domácnosti bankám a finančním institucím dlužili 1,597 bilionu korun. Celkově se zadlužení oproti roku 2016 zvýšilo o 107 miliard korun. Nejvíce se na růstu zadlužení domácností podílely úvěry na bydlení, jejichž celková výše dosáhla 1,153 bilionu korun. Úvěry na bydlení ekonomové označují jako tzv. zdravé půjčky a české domácnosti tyto prostředky investují s cílem získání hmotných aktiv v podobě vlastního bydlení.

Graf č. 4 zobrazuje vývoj meziročního růstu celkového zadlužení domácností. Po výrazném propadu končícím v roce 2010 následuje v období 2010 – 2014 výrazné zpomalení tempa růstu zadluženosti. Nejnižší nárůst zadluženosti domácností vůbec byl naměřen v roce 2010 a následně v roce 2014, procentně vyjádřeno byl nárůst v roce 2010 o 2,4 % a v roce 2014 o 2,6 %. Od roku 2015 dosud tempo růstu zadlužování českých domácností opět stoupá. Zejména v rozmezí let 2014 a 2015 došlo ke skokovému zrychlení tempa meziročního růstu z 2,6 % v roce 2014 na 5,5 % v roce 2015, a v následujících letech 2016 a 2017 se tempo meziročního růstu ještě mírně zvýšilo na 6,7 %.

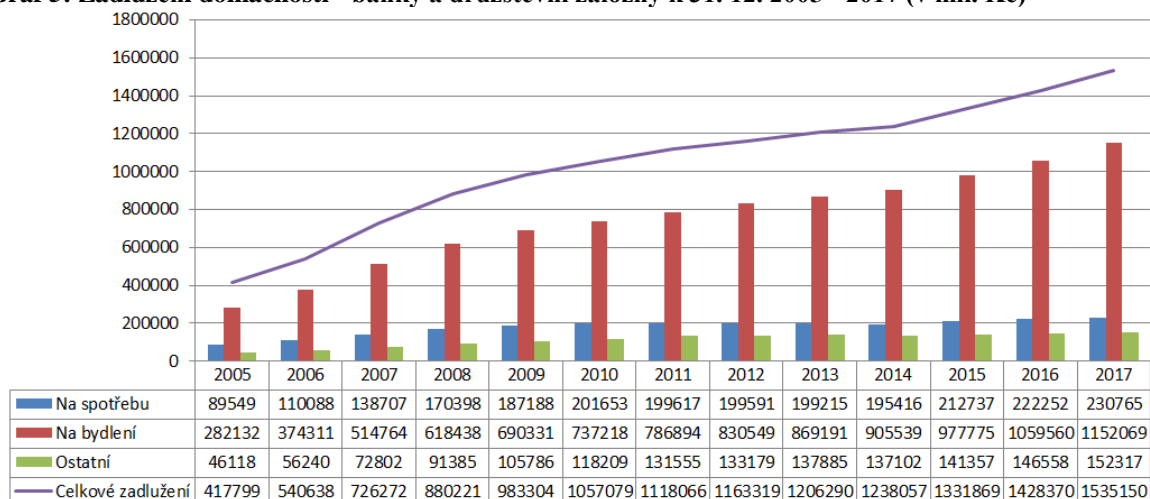
Graf 4: Meziroční růst celkového zadlužení domácností k 31. 12. 2006 - 2017 (v mil. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat časových řad ARAD z ČNB

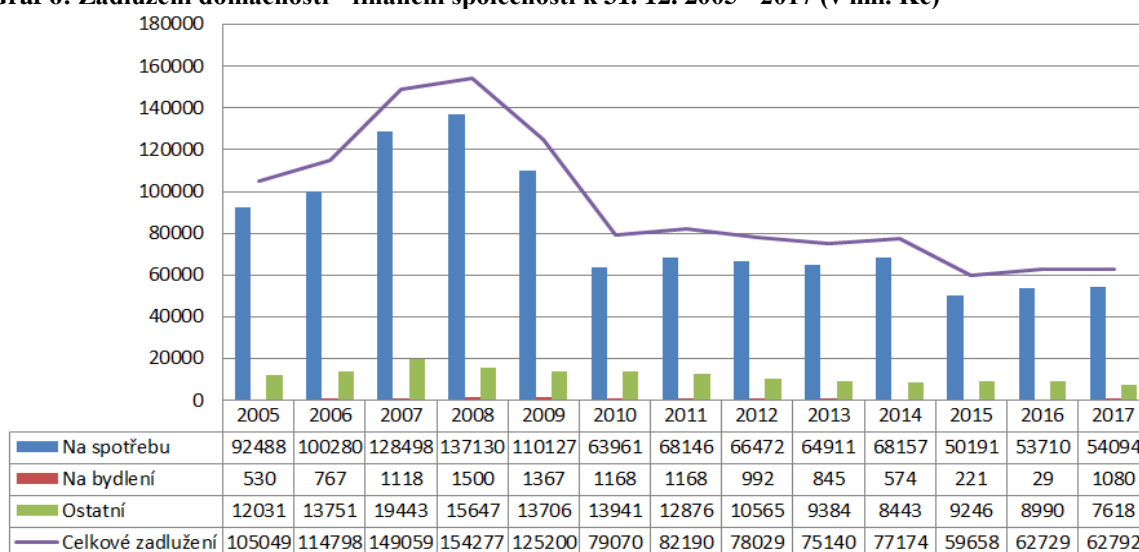
Následující grafy č. 5 a 6 poskytují srovnání podílu bank a finančních společností na celkovém zadlužení domácností.

Graf 5: Zadlužení domácností - banky a družstevní záložny k 31. 12. 2005 - 2017 (v mil. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Graf 6: Zadlužení domácností - finanční společnosti k 31. 12. 2005 - 2017 (v mil. Kč)

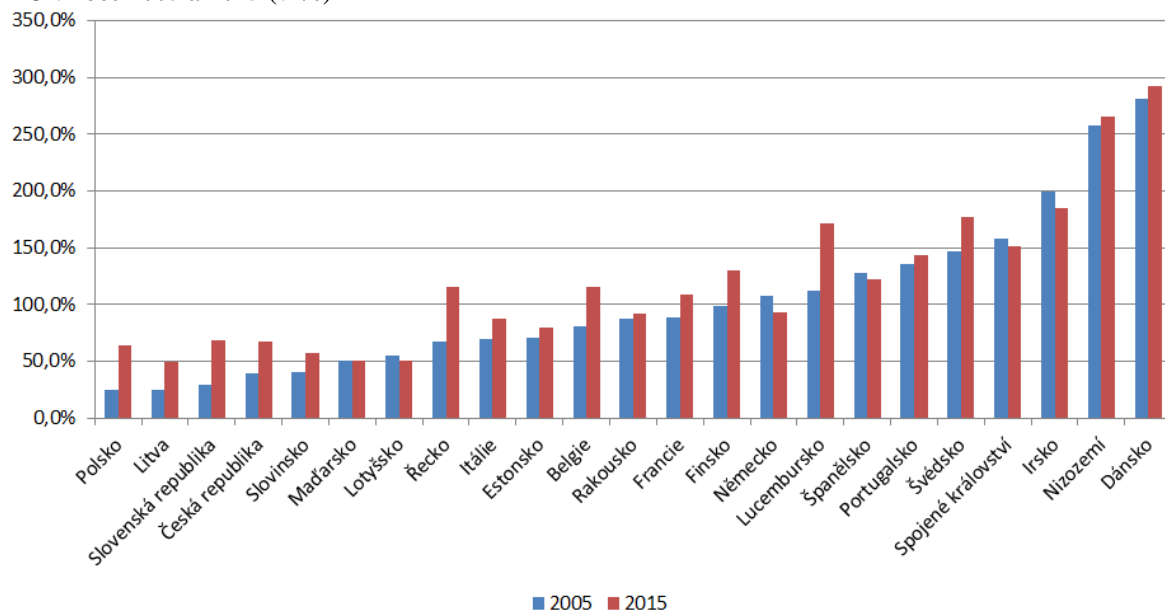

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Grafy č. 5. a 6. o zastoupení poskytovatelů, u všech třech typů úvěrů, vypovídají, o značné převaze jejich poskytování prostřednictvím bank a družstevních záložen. Z toho je možné usoudit, že dominantní většina úvěrových produktů je poskytována žadatelům po prověření v bankovních i nebankovních registrech. Tato kontrola míry úvěrové únosnosti působí jako významný nástroj prevence možného předlužení žadatelů. Z grafu č. 5 je zřejmé, že úvěry na bydlení jsou největší skupinou pro zadlužování domácností u bank a družstevních záložen, zatímco u finančních společností tvoří největší skupinu pro zadlužování domácností úvěry na spotřebu na základě grafu č. 6. Výrazný pokles počtu úvěrů poskytnutých finančními společnostmi je možné spojovat se zavedením zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Tento zákon všechny poskytovatele úvěrů od 1. 3. 2017 podřizuje dohledu ČNB. Zájemcům o poskytování úvěrů, po splnění přísných požadavků, vydá povolení ČNB. Držitelé povolení jsou registrováni a dohledatelní v seznamech zveřejněných ČNB.

Nyní se v grafu č. 7. zaměříme na zadluženost domácností z pohledu všech členských států Evropské unie.

Graf 7: Podíl dluhu vybraných domácností na čistém ročním disponibilním důchodu v rámci 23 států EU v roce 2005 a 2015 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z OECD

Pro srovnání dat za roky 2005 a 2015 byla použita data 23 států, členů Evropské unie (EU). Chorvatsko, Kypr, Malta, Bulharsko a Rumunsko data vztahující se k dluhu domácností států EU za uvedené období neposkytla. Porovnání let 2005 a 2015 bylo zvoleno z důvodu vypovídací hodnoty dat za desetileté časové období. Státy jsou řazeny od nejnižší po nejvyšší procentní hodnoty dat v roce 2005. V době zpracování již dostupná data za rok 2016 nebyla vybrána z důvodu chybějícího údaje o Maďarsku.

Z grafu je patrná stoupající zadluženost domácností u 19 států z 23 vybraných. Pouze u 5 států, Lotyšsko (členem od 2004), Španělsko (členem od 1986), Irsko (člen od 1973), Spojené království (členem od 1973) a Německo (členem od 1958) došlo v roce 2015 k poklesu zadluženosti domácností.

Největšího poklesu zadluženosti domácností z uvedených pěti států dosáhlo Irsko, o 14,9 % následované Německem s poklesem o 14,7 %.

Stagnaci zadluženosti domácností vykázalo Maďarsko s minimálním růstem o 0,5 %. Naopak největší nárůst zadluženosti domácností zaznamenalo Lucembursko a to o 59,8 %. V celkovém srovnání zaujímá Česká republika s navýšením o 27,7 % až 9 místo. Lepších výsledků dosáhlo Dánsko, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Estonsko, Itálie, Slovinsko a Litva.

Porovnáme-li data zadluženosti domácností v České (ČR) a Slovenské republice (SR) zjistíme, že v letech 2005 i 2015 dosahovaly větší zadluženosti domácnosti SR, které

současně vykazují proti ČR o 10,9 % vyšší růst zadluženosti. Výpočty pro oba státy byly provedeny na základě dat OECD uvedených v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Podíl dluhu ČR a SR domácností na čistém disponibilním důchodu v r. 2005, 2015

Členský stát EU	2005	2015
Česká republika	39,50 %	67,20 %
Slovenská republika	29,70 %	68,30 %

Zdroj: zpracování vlastní na základě dat z OECD

Uvedená srovnání dokládají podobný vývoj ve většině zemí. Domácnosti dávají přednost rychlé a snadné cestě k získání potřebných financí v podobě úvěrových produktů. Následnou možnou významnou změnu poměrů přerozdělování disponibilního důchodu u sebe dostatečně neuváží a mnohem snadněji se tak dostávají do kritických situací, kdy jejich příjmy k uspokojení základních nutných výdajů nepostačují. O nápravu neuspokojivého stavu zadluženosti domácností usiluje Česká republika dlouhodobě a výrazným přínosem bylo přijetí Insolvenčního zákona v roce 2006. Prostřednictvím IZ stát svým občanům nabízí cestu a šanci, po splnění všech náležitostí, z dluhové pasti uniknout a získat příležitost na nový ekonomický start, bez dluhového zatížení.

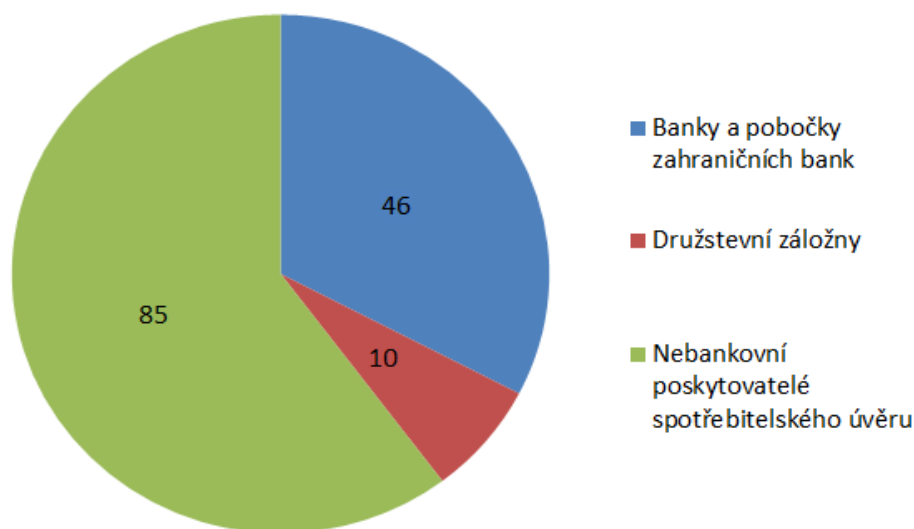
4.1.1.1 Banky a finanční společnosti na českém finančním trhu

Oprávnění k poskytování finančních služeb na českém trhu mají platební instituce, specifikované v zákoně č. 370/2017 Sb., o platebním styku (s účinností od 13. 1. 2018).¹²⁴ Zákon o platebním styku v § 7 vymezuje platební instituci jako, právnickou osobu s oprávněním poskytovat platební služby a úvěry na základě povolení k činnosti platební instituce, udělovaného ČNB.

Podrobné seznamy subjektů registrovaných na českém finančním trhu od 1. 1. 2009 jsou dostupné na internetových stránkách ČNB. Činnost bank vymezuje zákon č. 21/1992 Sb., o bankách a činnost nebankovních subjektů zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Bankovní i nebankovní subjekty dodržují obdobná pravidla a jsou členy České leasingové a finanční asociace (ČLFA)

¹²⁴ dříve zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku

Graf 8: Podíl subjektů na českém trhu spotřebitelského úvěru k 8. 10. 2018

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČNB

Pro názorné rozdělení českého finančního trhu, byly z databáze ČNB vybrány tyto tři ukazatele. Dominantní podíl na trhu spotřebitelských úvěrů pokrývá 85 nebankovních poskytovatelů, následují banky a pobočky zahraničních bank v počtu 46 subjektů (bez ČNB) a s 10 subjekty třetí jsou družstevní záložny. Samostatní zprostředkovatelé spotřebitelského úvěru (328 subjektů) a vázaní zástupci, dle zákona o spotřebitelském úvěru v počtu 23 335 subjektů, nebyli z důvodu značně rozdílných hodnot, prezentováni prostřednictvím grafu č. 8.

Nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru je vymezen § 9 zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, jako PO, držitel oprávnění ČNB k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru. Samostatný zprostředkovatel spotřebitelského úvěru o vydání oprávnění k činnosti, žádá ČNB na základě § 17 zákona č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru. Oproti tomu vázanému zástupci, zprostředkovávající spotřebitelský úvěr výhradně pro jednoho zastoupeného, postačuje jako oprávnění zápis do registru vázaných zástupců, dle § 27 zákona o spotřebitelském úvěru.

V následujících dvou tabulkách jsou tři největší bankovní subjekty českého trhu, řazené podle počtu klientů v tabulce č. 2 a konsolidované bilanční sumy v tabulce č. 3.

Tabulka 2: Největší banky v ČR podle počtu klientů k 30. 6. 2018

Pořadí	Banka	počet mil.
1.	Česká spořitelna	4,6
2.	ČSOB	3,7
3.	Komerční banka	1,7

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů jednotlivých bank

V porovnání jsou zařazeny první tři nejsilnější banky. Počtem klientů dominuje českému finančnímu trhu Česká spořitelna s počtem 4,6 milionů klientů. O necelý milion klientů méně má v pořadí druhá ČSOB s 3,7 milióny klientů a bankovní trojici uzavírá s 1,7 miliony klientů Komerční banka. Česká spořitelna na českém trhu působí již od roku 1825, dříve pod názvem Spořitelna česká. ČSOB se na trhu objevuje až v roce 1964, kdy vznikla jako Státní banka československá. Komerční banka vznikla výrazně později, vyčleněním obchodní činnosti z bývalé Státní banky československé v roce 1990.

Tabulka 3: Největší banky v ČR podle bilanční sumy k 30. 6. 2018

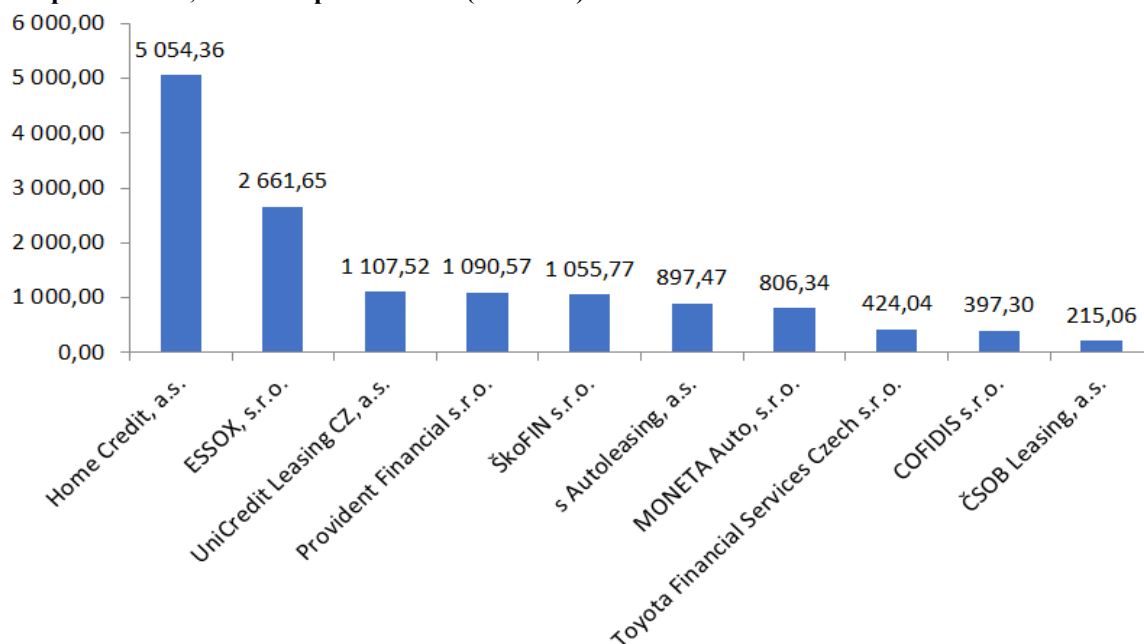
Pořadí	Banka	počet mil.
1.	ČSOB	1,526
2.	Česká spořitelna	1,431
3.	Komerční banka	1,027

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů jednotlivých bank

V porovnání bank na základě konsolidované bilanční sumy se Česká spořitelna odsunula na místo druhé a první místo obsadila ČSOB. Konsolidovanou bilanční sumu tvoří součet aktiv celé bankovní skupiny. Jelikož všechny banky působící v ČR mají své mateřské společnosti v zahraničí, jsou na ně navázány další dceřiné a přidružené společnosti.

Následující graf č. 9 zachycuje deset největších nebankovních poskytovatelů spotřebitelského úvěru v ČR, jež jsou řazeni dle vstupní částky dluhu. Největšími členy ČLFA jsou aktuálně Home Credit, a.s., ESSOX, s.r.o. a UniCredit Leasing CZ, a.s., a další v pořadí viz graf č. 9.

Graf 9: Největší poskytovatelé nebankovních spotřebitelských úvěrů v ČR - pořadí dle částky vstupního dluhu, stav za 1. pololetí 2018 (v mil. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČLFA

Z celé kapitoly 4.1.1.1 je zřejmé, že na českém finančním trhu působí dostatečný počet subjektů s velmi pestrými nabídkami finančních služeb. Celá oblast poskytování finančních služeb je ovládána zákony, nařízeními, pravidly i etickými kodexy a veřejnosti je díky registru ČNB, volně přístupný i seznam držitelů oprávnění ČNB. Mezi spotřebiteli trvale mírně stoupá zájem o produkty z nabídky bankovních poskytovatelů. Kvalitně provedená a komplexní kontrola žadatelů o úvěr ze strany bankovních poskytovatelů, významně snižuje riziko předlužení. Je však dobré vidět pozitiva a negativa každého poskytovatele i z pohledu žadatele o úvěr, viz tabulka č. 4. Konečné rozhodnutí, s kým a za jakých podmínek uzavře tzv. závazkový vztah, je vždy na klientovi.

Tabulka 4: Přehled pozitiv a negativ u bank a nebankovních společností

	Banky	Nebankovní společnosti
Pozitiva pro klienta	<ul style="list-style-type: none"> - spolehlivost - stálost - široký výběr typů produktů - snaha řešit situaci platební neschopnosti - transparentnost - dostupnost poboček 	<ul style="list-style-type: none"> - snadná dostupnost online - rychlost - bez dokládání příjmů - malé půjčky v řádech stovek korun
Negativa pro klienta	<ul style="list-style-type: none"> - kontrola přes registry dlužníků - dokládání příjmů - delší vyřizovací proces 	<ul style="list-style-type: none"> - vyšší úroková zátěž (RPSN) - bez snahy řešit platební neschopnost - riziko podvodných společností - nepřízpůsobivost životním situacím

Zdroj: vlastní zpracování dostupných údajů o bankovním a nebankovním sektoru

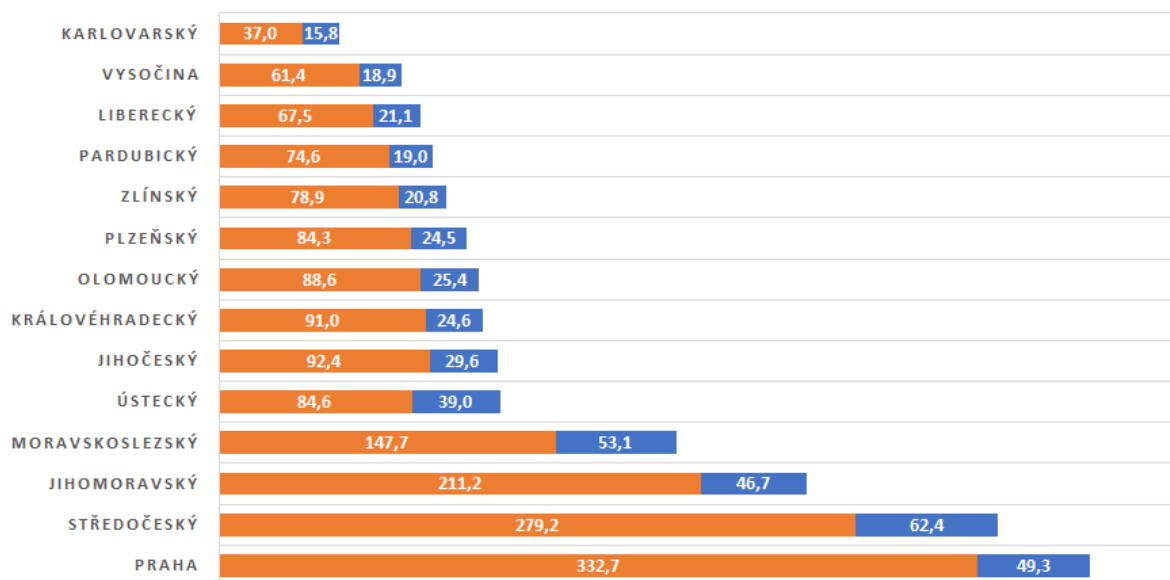
4.1.1.2 Zhodnocení úvěrového trhu v ČR podle dat z registrů CBCB a SOLUS

Společnosti CBCB jsme se podrobně věnovali v kapitole 3.6.2 a 3.6.3, kde jsou představeny i registry BRKI a NRKI, tato společnost vydává pod názvem Barometr úvěrového trhu, kvartální shrnutí úvěrové situace na českém trhu. Nyní se zaměříme na situaci českého úvěrového trhu za 2. kvartál roku 2018, stav k 30. 06. 2018.

Graf č. 10 zobrazuje podíl dlouhodobých a krátkodobých dluhů na jednoho obyvatele v členění podle jednotlivých krajů ČR. Dlouhodobé dluhy značí sloupec oranžový a krátkodobé dluhy značí sloupec modrý. Dlouhodobé dluhy zahrnují hypotéční úvěry a úvěry poskytnuté FO ze stavebního spoření. Krátkodobé dluhy zahrnují spotřebitelské úvěry, určené na krytí zbytné spotřeby FO.

Nejvyšší míry dlouhodobých dluhů dosahuje s velkým odstupem kraj Praha, kde ceny bydlení a současně i průměrné příjmy, převyšují ostatní regiony ČR. Naopak nejnižší míru dlouhodobých dluhů dosahuje kraj Karlovarský. U krátkodobých dluhů si nejhůře vede kraj Středočeský a nejlépe opět kraj Karlovarský. Z provedeného srovnání je zřejmé, že nejméně zadluženým krajem v rámci ČR je kraj Karlovarský.

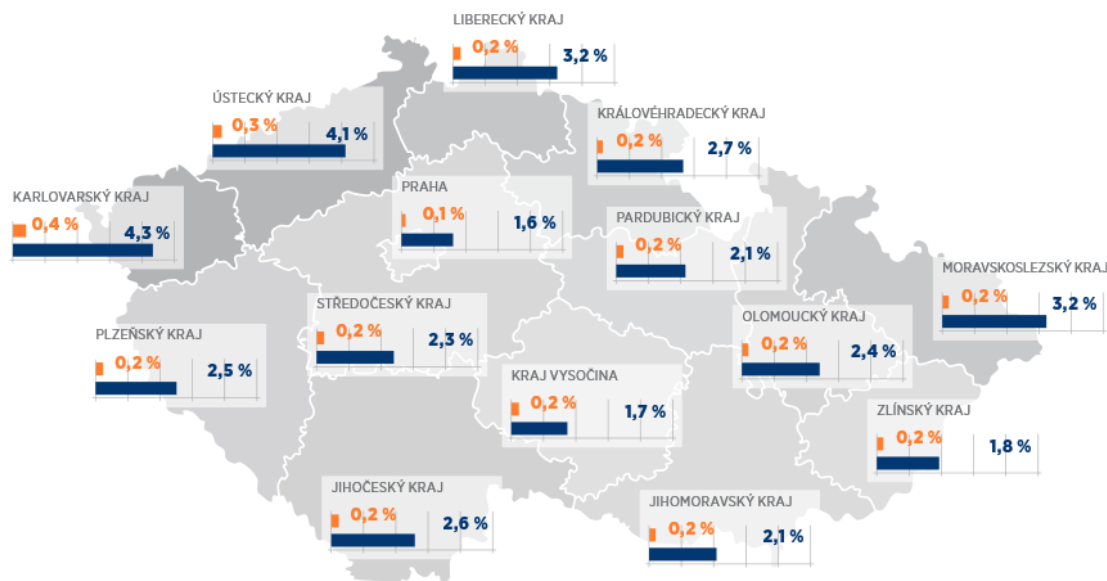
Graf 10: Objem dlouhodobých a krátkodobých dluhů obyvatel podle krajů ČR (v mld. Kč)

Zdroj: zpracování vlastní na základě dat CBCB

Následující graf č. 11 je zaměřen na počet zadlužených klientů v členění dle jednotlivých krajů. U každého kraje uvádí počet klientů s dlouhodobým a krátkodobým dluhem. Oranžově označené máme dluhy dlouhodobé a modře dluhy krátkodobé.

Graf 11: Podíl klientů s dlouhodobým a krátkodobým dluhem na počtu obyvatel v jednotlivých krajích ČR (v %)

Zdroj: CBCB, dostupné z <https://www.cbcb.cz/barometr-uveroveho-trhu-2-kvartal-2018/>

Porovnáním informací z grafu č. 10 a č. 11 zjistíme paradox, kdy Karlovarský kraj jako kraj s nejnižším objem dlouhodobých a krátkodobých dluhů je z pohledu ohroženého dlouhodobého a krátkodobého dluhu na obyvatele, nejvíce zasaženým krajem. Ostatní kraje se úrovně zadluženosti u dlouhodobého dluhu pohybují okolo 0,2 % a u krátkodobého dluhu se již hodnoty značně různí. Nejnižšího podílu obyvatel s ohroženým dlouhodobým dluhem ve výši 0,1 % dosahuje Praha, která má zároveň i nejnižší podíl na krátkodobém ohroženém dluhu, ve výši 1,6 %.

Analýzou dat uvedených v Barometru úvěrového trhu společnosti CBCB zjistíme, že u dlouhodobého dluhu připadá na jednoho klienta průměrná částka ve výši 1,584 mil. Kč. Meziročně je tato částka vyšší o 126.160 Kč a v procentech představuje zvýšení o 8,7 %. V případě krátkodobého dluhu na klienta připadá průměrně částka ve výši 190.251 Kč, a meziročně je částka vyšší o 15.560 Kč, vyjádřeno v procentech o 8,9 %.

Objem celkového dluhu obyvatel ČR na konci 2. kvartálu 2018 činil 2,23 bilionu s meziročním nárůstem o 175,1 miliardy Kč, vyjádřeno v procentech o 8,5 %. Oproti tomu dluh ohrožený nesplácením poklesl o 3,7 miliardy Kč, na stávajících 36,9 miliardy Kč s meziročním poklesem o 9,2 %.

Rozložením sumy celkového dluhu na dlouhodobý a krátkodobý dluh zjistíme, že dlouhodobý dluh dosáhl částky 1,8 bilionu Kč a oproti předchozímu kvartálu zaznamenal zvýšení o 139,7 miliard Kč, vyjádřeno v procentech o 8,5 %. Krátkodobý dluh dosáhl částky 456,7 miliardy Kč a oproti předchozímu kvartálu to znamená nárůst o 35,4 miliardy

Kč, vyjádřeno v procentech o 8,4 %. Ve sledovaném období a při srovnatelném počtu klientů, částka dlouhodobého i krátkodobého dluhu zaznamenala nárůst.

Celkový objem dlouhodobého ohroženého dluhu se snížil o 2,2 miliardy Kč na současnou hodnotu 10,9 miliardy Kč, vyjádřeno v procentech činí pokles 16,9 %. V kontextu s tímto poklesem, klesá o 4 880 klientů i celkový počet klientů s ohroženým dlouhodobým dluhem. V procentech vyjádřeno se jejich počet snížil o 17,7 % na současných 22 614 klientů.

Celkový objem krátkodobého ohroženého dluhu zaznamenal snížení o 1,5 miliardy Kč, vyjádřeno v procentech o 5,5 %. Meziročně se tak snížil na současnou částku 25,9 miliardy Kč. Počet klientů s ohroženým krátkodobým dluhem se také snížil, a to o 20 000 na současných 276 000 klientů.

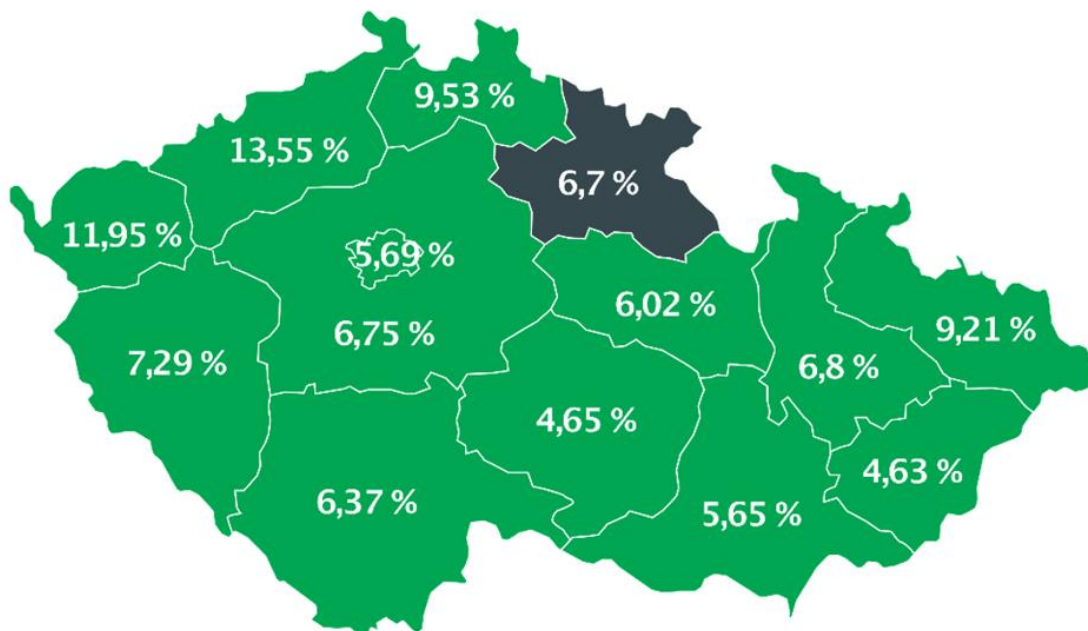
Navzdory těmto pozitivním výsledkům je však nutné konstatovat, že i přes pokles počtu klientů s ohroženým dlouhodobým nebo krátkodobým dluhem, se oproti rokům předešlým mírně zvyšuje průměrná dlužná částka na klienta, kterou z různých důvodů není schopen splácet. Slovy výkonného ředitele Nebankovního registru klientských informací Jiřího Rajleho: *„Na jedné straně zůstává v problémech stále méně lidí, na druhé straně vidíme, že ti, kterým se nadále nedaří svým závazkům dostát, nesplácí stále vyšší částky“*¹²⁵

Zájmové sdružení SOLUS, o němž blíže pojednává kapitola 3.6.4, vydává kvartálně souhrnné přehledy o počtech dospělých osob starších 18 let, zapsaných v registru pro nesplácený dluh po splatnosti. Aktuálně budou použita data souhrnného přehledu za 2. kvartál 2018, vydaný k datu 24. 07. 2018.

Obrázek č. 4 zobrazuje procentní údaje o počtu osob se závazkem po splatnosti podle jednotlivých krajů ČR. Následně tabulka č. 5, porovnává data za 1. a 2. kvartál 2018 a směr vývoje u nesplacených dluhů FO.

¹²⁵ <https://www.cbcb.cz/pocet-lidi-radne-nesplacujicich-sve-uvery-ve-druhem-ctvrtletí-opet-klesl/>

Graf 12: Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti na celkovém počtu dospělých obyvatel v jednotlivých krajích za 2. kvartál 2018

Zdroj: společnost SOLUS, dostupné z: <https://www.solus.cz/prevence-v-podobu-registru-solus-pomaha-pocet-osob-s-dluhem-po-splatnosti-klesl-k-hranici-7-obcanu-cr/>

Tabulka 5: Srovnání dat za 1. a 2. kvartál roku 2018

Kraj ČR	1. kvartál 2018 v %	2. kvartál 2018 v %	Mezikvartální srovnání v %	
Praha	5,73	5,69	0,04	↓
Středočeský	6,81	6,75	0,06	↓
Jihočeský	6,42	6,37	0,05	↓
Plzeňský	7,36	7,29	0,07	↓
Karlovarský	12,04	11,95	0,09	↓
Ústecký	13,60	13,55	0,05	↓
Liberecký	9,59	9,53	0,06	↓
Královéhradecký	6,70	6,70	0,00	→
Pardubický	6,08	6,02	0,06	↓
Vysočina	4,68	4,65	0,03	↓
Jihomoravský	5,69	5,65	0,04	↓
Olomoucký	6,82	6,80	0,02	↓
Zlínský	4,66	4,63	0,03	↓
Moravskoslezský	9,25	9,21	0,04	↓
Průměr celá ČR	7,18	7,14	0,04	

Zdroj: zpracování vlastní na základě dat SOLUS

Ke konci 2. kvartálu 2018 registr SOLUS vedl záznam o nesplaceném závazku po splatnosti u 7,14 % dospělých občanů ČR. Ve stejném období roku 2017 byl záznam veden u 7,40 % dospělých občanů ČR a meziročně počet záznamů poklesl o 0,26 %.

Mírně klesající trend je patrný ve všech krajích ČR s výjimkou Královéhradeckého kraje, kde počet záznamů stagnoval. Za celou dobu sestavování přehledových map poklesl počet občanů s nesplacným závazkem po splatnosti poprvé pod hranici 12 %, a to na současných 11,95 %. Dlužná částka evidovaná v rámci negativního registru SOLUS za ČR oproti minulému roku 2017 klesla o 0,8 miliardy Kč, na současných 49,7 miliardy Kč.

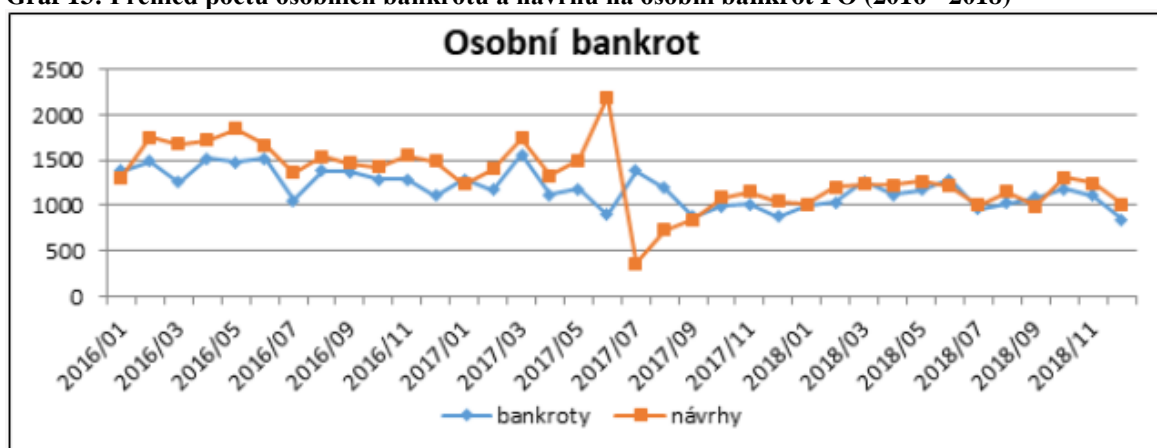
V období leden až červenec 2018 splatilo své závazky 27 000 občanů zapsaných v registru FO SOLUS. Přesto stále platí, že i přes viditelný pokles počtu zapsaných občanů je nutné i nadále vyvíjet snahu v oblasti prevence předlužování občanů. Stále existují značně rizikové regiony jako Chomutov, Most či Ústí nad Labem, kde více jak 15 občanů ze 100 má závazek po splatnosti. Registr FO SOLUS k 30. červnu 2018 eviduje záznam celkem u 620 000 dospělých občanů ČR s nesplacným závazkem po splatnosti.¹²⁶

¹²⁶ <https://www.solus.cz/prevence-v-podobe-registru-solus-pomaha-pocet-osob-s-dluhem-po-splatnosti-klesl-k-hranici-7-obcanu-cr/>

4.1.2 Celkový přehled podaných insolvenčních návrhů FO a FOP

Zmíněný přehled bude vytvořen za pomoci analýzy, kterou provedla společnost CRIF na základě dat z portálu www.informaceofirmach.cz. Bude představen stav osobních bankrotů a návrhů na osobní bankrot fyzických osob a stav bankrotů a návrhů na bankrot fyzických osob podnikatelů. Komentář se vztahuje hlavně k roku 2017 a 2018 vůči těm předešlým. Za rok 2019 je zpracován měsíc leden vůči prosinci 2018.

Graf 13: Přehled počtu osobních bankrotů a návrhů na osobní bankrot FO (2016 - 2018)

Zdroj: společnost CRIF, dostupné z: <https://www.informaceofirmach.cz/crif-pocet-bankrotu-obchodnich-spolecnosti-byl-v-roce-2018-nejnizsi-za-11-let/>

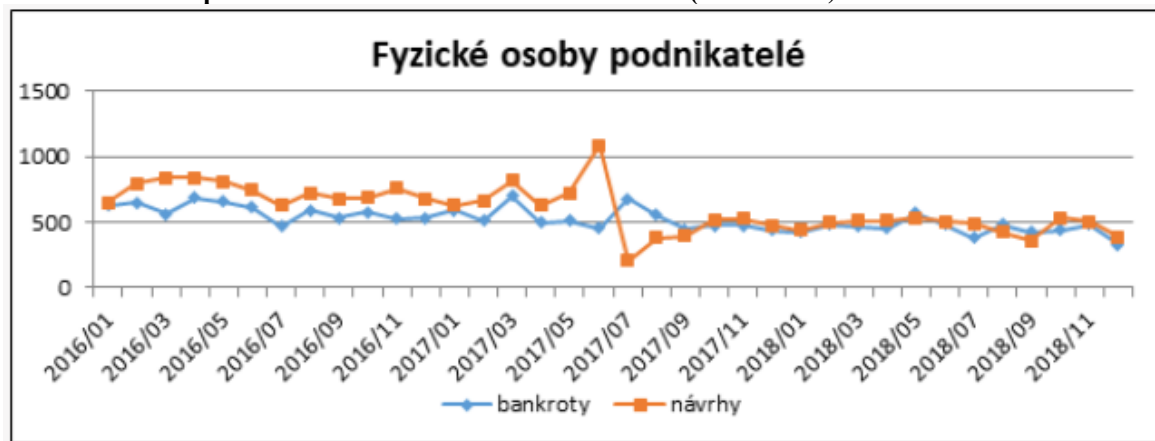
Celkový počet vyhlášených osobních bankrotů FO byl 13 103 za rok 2018. To představuje nejnižší počet vyhlášených osobních bankrotů za posledních 8 let. Zároveň je to o 476 osobních bankrotů méně než v předchozím roce 2017. Celkový počet podaných návrhů na osobní bankrot byl 13 891 v roce 2018. Oproti roku 2017 je to o 748 návrhů na osobní bankrot méně. V procentuálním vyjádření došlo k meziročnímu poklesu osobních bankrotů o 4 % a poklesu návrhů na osobní bankrot o 5 %.

V závěru roku prosinec 2018 bylo vyhlášeno celkem 843 osobních bankrotů. Oproti listopadu 2018 je to o 265 osobních bankrotů méně. A souhrnně je počet z prosince také nejnižší od února roku 2011, kdy bylo celkem vyhlášeno 800 osobních bankrotů. V prosinci 2018 bylo podáno celkem 1 016 návrhů na osobní bankrot. Oproti listopadu 2018 je to o 227 návrhů na osobní bankrot méně.¹²⁷

Následuje zhodnocení bankrotů a návrhů na bankrot fyzických osob podnikatelů (FOP).

¹²⁷ <https://www.informaceofirmach.cz/crif-pocet-bankrotu-obchodnich-spolecnosti-byl-v-roce-2018-nejnizsi-za-11-let/>

Graf 14: Přehled počtu bankrotů a návrhů na bankrot FOP (2016 - 2018)

Zdroj: společnost CRIF, dostupné z: <https://www.informaceofirmach.cz/crif-pocet-bankrotu-obchodnich-spolecnosti-byl-v-roce-2018-nejnizsi-za-11-let/>

Celkový počet vyhlášených bankrotů FOP byl 5 418 za rok 2018. To představuje nejnižší počet vyhlášených bankrotů FOP za posledních 6 let. Zároveň je to o 926 bankrotů FOP méně než v předchozím roce 2017. Celkový počet podaných návrhů na bankrot FOP byl 5 692 v roce 2018. Oproti roku 2017 je to o 1 357 návrhů na bankrot FOP méně. V procentuálním vyjádření došlo k meziročnímu poklesu bankrotů FOP o 15 % a poklesu návrhů na bankrot FOP o 19 %.

V závěru roku prosinec 2018 bylo vyhlášeno celkem 329 bankrotů FOP. Oproti listopadu 2018 je to o 157 méně. A souhrnně je počet z prosince také nejnižší od dubna 2013. V prosinci bylo podáno celkem 391 návrhů na bankrot FOP. Oproti listopadu 2018 je to o 114 návrhů na bankrot FOP méně.

Za leden 2019 je přehled následující. Bylo vyhlášeno 1 036 osobních bankrotů FO a 972 návrhů na osobní bankrot. Za FOP bylo vyhlášeno 459 bankrotů a 377 návrhů na bankrot. Oproti prosinci 2018 se počet osobních bankrotů zvýšil o 193 a počet návrhů na osobní bankrot se snížil o 44. V rámci FOP došlo oproti prosinci 2018 ke zvýšení bankrotů o 130 a snížení návrhů na bankrot o 14.

„Leden z pohledu počtu osobních bankrotů fyzických osob a bankrotů fyzických osob podnikatelů nevybočuje z dlouhodobého průměru. Růst počtu bankrotů fyzických osob a fyzických osob podnikatelů oproti konci předešlého roku souvisí s tím, že prosinec je měsícem, ve kterém se z dlouhodobého hlediska vyhlašuje zdaleka nejméně osobních bankrotů i bankrotů. A naopak, měsícem s nejvyšším podílem na počtu osobních bankrotů a bankrotů v rámci roku je březen. Vývoj počtu osobních bankrotů v letošním roce ovlivní

*kromě dalšího připravovaná změna podmínek pro vyhlášení osobního bankrotu, říká Věra Kameníčková, analytička společnosti CRIF – Czech Credit Bureau.*¹²⁸

4.1.2.1 Představení projektů na podporu kontroly financí FO a FOP

Oba projekty poskytují důvěryhodné instituce a na základě subjektivního hodnocení byly pro využití ze strany FO a FOP, vyhodnoceny jako projekty s nejvyšší přidanou hodnotou. Poskytované informace ocení nejen dospělí jednotlivci či domácnosti FO, ale zejména mladí lidé, kteří teprve do aktivního života vstupují.

1) Projekt kolikmam.cz

Jedná se o společný projekt registrů BRKI, NRKI a společnosti CRIF, který je podporován bankovními i nebankovními společnostmi z finančního trhu v ČR, kdy jsou zároveň i oni sami, uživateli jednotlivých registrů.

Po registraci klient získá přístup ke své úvěrové zprávě a dalším službám prostřednictvím počítače, mobilního telefonu, tabletu tzv. odkudkoliv a kdykoliv. Každá FO, která má uzavřenu smlouvu na libovolný úvěrový produkt s bankou, stavební spořitelnou, splátkovou, faktoringovou či leasingovou společností, zde kdykoli získá svoji aktuální úvěrovou zprávu a může ji tak operativně zapojit do finančních plánů a záměrů.

Nyní si představíme nabízené služby portálu v podobě souhrnných informací pro FO a FOP:

a) Služba #Kolikmam365 nabízí balíček služeb, který uživateli:

- celkově sníží cenu služby jejich propojením do uceleného přehledu
- zhodnotí finanční situaci klienta a v přehledné grafické podobě poskytne hodnocení o chování klienta v průběhu splácení s přesahem do minulosti
- nabízí srovnání s ostatními klienty v rámci daného kraje a věkové skupiny
- po přihlášení klienta je vždy odeslán nový dotaz do registrů, a zajišťuje tak aktuálnost informací v souhrnném přehledu o naší situaci
- nabízí zdarma 2x ročně společný výpis z registrů BRKI a NRKI
- klientská linka zdarma

¹²⁸ <http://www.informaceofirmach.cz/crif-v-lednu-bylo-vyhlaseno-62-bankrotu-obchodnich-spolecnosti-a-459-bankrotu-fyzickych-osob-podnikatelu/>

- kompletní balíček je propojen se službou Hlídám si, kolik mám, a po doplacení pak se službou NetAgent nebo Výpis z centrální evidence exekucí (více informací o těchto službách níže)

b) Služba Výpisy z registrů:

- výpisy ověřují naši důvěryhodnost a počet všech našich závazků
- tímto způsobem nelze ověřit bonitu, neboli schopnost klienta splácet další úvěr a výši svých příjmů prokazujeme samostatným potvrzením
- registry z nichž jsou výpisy pořizovány, jsou jakousi naší pamětí, kdy vzhledem k různorodosti, příp. množství úvěrových produktů, nemusíme mít vždy dokonalý přehled o všem, co a proč splácíme
- úvěrové chování v minulosti, predikuje klientovu kondici do budoucna
- záznamy obsahují pozitivní informace o tom, zda splácíme řádně a včas, a v opačném případě i informace negativní, které mohou získání nového úvěrového produktu značně ztížit
- v neposlední řadě zde najdeme informace o tom, jak jednotlivé výpisy z registrů můžeme získat, kolik výpisy stojí, způsob podání žádosti o opravu nesprávných údajů v BRKI a NRKI, a jak takový výpis vůbec vypadá

c) Výpisy exekucí:

- portál službu výpisu z Centrální evidence exekucí (CEE) nabízí od 5.5.2017
- CEE je veřejným seznamem pod správou exekutorské komory ČR
- nabízí informace o konkrétním exekučním řízení, zda je či není proti určitému subjektu vedena exekuce, a který soudní exekutor je pověřen provedením
- dále obsahuje informace o účelu evidovaných zápisů a postupu jejich vymazání

d) Služba Hlídám si, kolik mám:

- nabízí ochranu proti zneužití identity k úvěrovému podvodu v reálném čase
- hlídá řádné splácení úvěrů
- hlídá negativní reporty poskytovatelů o zesplatnění úvěru, soudním vymáhání apod.

e) Služba NetAgent:

- nabízí detekci zcizených nebo narušených dat na internetu
- jde o proaktivní kybernetickou ochranu
- dále nabízí informace o obsahu nabízené služby a postup její aktivace¹²⁹

2) Projekt penizenauteku.cz

Portál se zaměřuje především na mladé lidi vstupující do aktivního života, kteří si právě začínají vydělávat a následně utrácet své první peníze. Tyto lidi se snaží naučit finanční zodpovědnosti a předat jim informace o tom, jakými etapami v životě budou procházet, a jak se v závislosti na tom, budou měnit jejich finanční potřeby. Celý projekt v rámci snahy o rozšíření povědomí lidí o umění zacházet s vlastními financemi, zaštiťuje ČNB. Je to právě ČNB, která si uvědomuje jak zásadní význam pro ekonomické zdraví celé země, má finanční zdraví obyvatel.

Portál nabízí množství informací členěných do kategorií o pojištění, půjčkách, spoření, o zabezpečení na důchod atd. Úroveň svých znalostí z oblasti financí a sestavování rozpočtu si zde můžete ověřit v krátkém znalostním testu.¹³⁰

¹²⁹ <https://www.kolikmam.cz/>

¹³⁰ <https://www.penizenauteku.cz/>

4.2 Srovnání RPSN bankovních a nebankovních společností

Tato kapitola je zaměřena na srovnání roční procentní sazby nákladů a její vývoj u poskytovatelů spotřebitelského úvěru po účinnosti zákona č. 257/2016 Sb. Zákon o spotřebitelském úvěru nebankovní společnosti v poskytování úvěrů výrazně omezil a po uplynutí přechodného období (31. 5. 2018), mohou nadále úvěry poskytovat pouze držitelé licence ČNB. Společnosti, které podmínky pro získání licence ČNB na poprvé a do uplynutí přechodného období nesplnily, pak mohly po odstranění vytknutých chyb o licenci požádat ještě jednou. V tomto mezidobí však pod hrozbou vysoké sankce ze strany ČNB již další úvěry poskytovat nesmí a další činnost omezí pouze na výběr pohledávek z nesplacených půjček. S koncem přechodného období se počet nebankovních poskytovatelů spotřebitelských úvěrů skokově snížil. Bohužel se však část zaniklých poskytovatelů se svou činností přesunula do oblasti nelegální a s využitím různých klíčků v podobě např. půjček živnostníkům, P2P nebo úvěrového tržiště apod., pokračují v podnikání.

Do porovnání bylo vybráno šest největších poskytovatelů spotřebitelského úvěru v pořadí dle částky vstupního dluhu, kdy tři jsou banky ČSOB, Komerční banka a Česká spořitelna a tři nebankovní společnosti Home Credit, ESSOX a Provident Financial.

Tabulka 6: Poskytovatelé spotřebitelského úvěru podle částky vstupního dluhu, stav k září 2018

Pořadí	Bankovní společnosti	Vstupní dluh v mlrd. Kč	Nebankovní společnosti	Vstupní dluh v mlrd. Kč
1.	Česká spořitelna, a.s.	70,1	Home Credit, a.s.	10,46
2.	Komerční banka, a.s.	39,1	ESSOX, s.r.o.	5,41
3.	ČSOB, a.s.	26,1	Provident Financial, s.r.o.	2,39

Zdroj: zpracování vlastní na základě dat ČLFA a výsledků bank za 1. – 3. čtvrtletí 2018

Porovnání sazby RPSN u nabídek největších poskytovatelů bude proveden na vzorovém příkladu neúčelového spotřebitelského úvěru na cokoliv, ve výši 100 tisíc Kč se splatností 36 měsíců, bez dalšího zajištění. Žadatel je svobodný, bezdětný s měsíčním příjmem ve výši 30 tisíc hrubého, bez dalších závazků.

Tabulka 7: Bankovní poskytovatelé - neúčelový spotřebitelský úvěr bez zajištění

Poskytovatel: Bankovní společnost	Komerční banka	ČSOB	Česká spořitelna
Název produktu	Osobní úvěr	Půjčka na cokoliv	ČS půjčka
Úrok % p. a. od	4,90	5,20	5,90
RPSN max (%)	11,48	14,80	15,70
Splatnost měsíců	36	36	36
Poplatek za poskytnutí (Kč)	490	0	1 % max 5000
Poplatek za vedení (Kč)	0	0	0
Poplatek za předčasné splacení (Kč)	0	0	1 % z částky
Podmínka sjednání dalšího produktu	Ano	ano	ano
Možnosti vyřízení	online, pobočka	online, pobočka	online, pobočka, telefon
Nahlížení do registrů	BRKI, NRKI, SOLUS	BRKI, NRKI, SOLUS	BRKI, NRKI, SOLUS
Vyhodnocení žádosti online	Ne	ne	ne
Pojištění: invalidita, pracovní neschopnost z důvodu nemoci či úrazu, ztráta zaměstnání, smrt	Ano	ano	ano

Zdroj: zpracování vlastní na základě nabídky poskytovatelů, stav k prosinci 2018

Tabulka 8: Nebankovní poskytovatelé - neúčelový spotřebitelský úvěr bez zajištění

Poskytovatel: Nebankovní společnost	Home Credit	ESOX	Provident Financial
Název produktu	Flexibilní půjčka	Bezpečná půjčka	Provident půjčka
Úrok % p. a. od	10,00	13,20	14,00
RPSN max (%)	15,75	14,04	17,35
Splatnost měsíců	36	36	36
Poplatek za poskytnutí (Kč)	0	0	1 % z částky
Poplatek za vedení (Kč)	0	0	0
Poplatek za předčasné splacení (Kč)	0	1 % z částky	1 % z částky
Podmínka sjednání dalšího produktu	Ne	ne	ne
Možnosti vyřízení	online, telefon	online, telefon	online, telefon
Nahlížení do registrů	BRKI, NRKI, SOLUS	BRKI, NRKI, SOLUS	BRKI, NRKI, SOLUS
Vyhodnocení žádosti online	Ne	ne	ne
Pojištění: invalidita, pracovní neschopnost z důvodu nemoci či úrazu, ztráta zaměstnání, smrt	Ano	ano	ano

Zdroj: zpracování vlastní na základě nabídky poskytovatelů, stav k prosinci 2018

K vyhodnocení jednotlivých nabídek byla sestavena tabulka základních parametrů, zápůjční úrokové sazby a RPSN, rozšířená u nabízených produktů o další doplňující

informace k poplatkům, možnosti sjednání či pojištění. Na trhu je dlouhodobě široká nabídka produktů pod mnoha různými názvy s množstvím doprovodných informací, které si značná část spotřebitelů nedokázala správně vyhodnotit. Povinné uvádění informací spolu s nabídkou úvěru zavedené zákonem č. 257/2016 Sb., výrazně usnadnilo orientaci spotřebitelů. Celkové pořadí poskytovatelů uvedené v tabulce č. 9, bylo sestaveno po vyhodnocení dostupných parametrů produktů v tabulce č. 7 a 8.

Tabulka 9: Pořadí šesti největších poskytovatelů – dle výhodnosti nabídky

Pořadí	Poskytovatel	Úrok v %	RPSN (%)
1.	Komerční banka, a. s.	4,90	11,48
2.	ESSOX, s. r. o.	13,20	14,04
3.	ČSOB, a. s.	5,20	14,80
4.	Česká spořitelna, a. s.	5,90	15,70
5.	Home Credit, a. s.	10,00	15,75
6.	Provident Financial, s. r. o.	14,00	17,35

Zdroj: zpracování vlastní, pořadí na základě porovnání nabídek, stav k prosinci 2018

První místo výsledného pořadí poskytovatelů obsadila Komerční banka, a. s. a druhé místo obsadila nebankovní společnost ESSOX, s. r. o., ale rozdíly nabízených produktů již nejsou natolik markantní a sazby poskytovatelů, se v konkurenčním prostředí sbližují. Za velmi pozitivní je možné označit potlačení různých nešvarů, podvodných praktik a skrytých háčeků, chytáků či doplňků. Porovnávané nabídky úvěrů jsou ve všech případech konečné a navýšení ceny je možné pouze v případech, kdy se spotřebitel dostal do prodlení se splácením. Spotřebitelské úvěry se po roce 1989 staly společenským fenoménem, a to jak v dobrém, tak často i ve špatném smyslu, ale v současné době již vedle sebe existují bankovní i nebankovní poskytovatelé jako rovnocenní partneři, pod společným dozorem ČNB.

4.3 Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Výzkumy na téma finanční gramotnosti občanů starších 18 let realizují pro svou vlastní potřebu banky i centrální státní instituce. Mezi ně pro tuto oblast řadíme Ministerstvo financí ČR a ČNB. Tyto instituce prostřednictvím společnosti STEM/MARK, a. s. připravili v letech 2007 a 2010 rozsáhlá šetření zaměřená na zjišťování úrovně finanční gramotnosti dospělých občanů ČR starších 18 let s cílem zjistit, zda a nakolik umí občané ČR aplikovat své znalosti z oblasti finanční gramotnosti v běžné praxi. Dále byly zaměřeny na postoje a chování české populace v souvislosti s rodinnými financemi či nakládání s úsporami.

Obecně lze říci, že finančně gramotný občan (mimo jiné):

- ví, co znamená zkratka RPSN
- ví, co znamená například zkratka p. a.
- sestavuje si rozpočet své domácnosti
- při výběru finančního produktu zvažuje více zdrojů informací
- ví podle čeho si vybírat finanční produkty, např. spotřebitelský úvěr
- informuje věřitele o své neschopnosti splácet¹³¹

Pro účely aktuálního dotazníkového šetření jsou tyto oblasti zahrnuty v co možná největší míře. Otázky byly formulovány obdobným způsobem jako v rámci výzkumu společnosti STEM/MARK, a. s.

Revidovaná definice finanční gramotnosti z roku 2017: „*Finanční gramotnost je souhrn znalostí a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.*“¹³²

4.3.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je získat aktuální poznatky o finanční gramotnosti občanů České republiky starších 18 let a porovnat je s vybranými údaji z výzkumného šetření provedeného v letech 2007 a 2010 společností STEM/MARK, a. s.

Účelem šetření je zjistit znalosti, dovednosti a chování respondentů v rámci finanční gramotnosti a potvrzení dílčích výsledků předešlých výzkumů uskutečněných před 9 lety.

¹³¹ <https://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=58595&view=2939&block=18983>

¹³² <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>

K tomu byly stanoveny i další parciální cíle a hypotézy, které budou v závěru práce vyhodnoceny:

- Potvrdit, že alespoň třetina lidí ví, co znamená zkratka RPSN
- Potvrdit, že mezi tři základní zdroje pro čerpání informací při rozhodování o půjčce/úvěru patří: informace od zaměstnanců pobočky, informace nalezené na internetu a doporučení nezávislého finančního poradce
- Potvrdit, že nadpoloviční většina občanů ČR by v případě neschopnosti zaplatit splátku za úvěr, o dané skutečnosti informovala věřitele

4.3.2 Formulace výzkumných problémů

V dotazníkovém šetření společnosti STEM/MARK, a. s. bylo zjištěno, že si rozpočet své domácnosti sestavuje méně než polovina dotazovaných respondentů. Jak si v této oblasti stojí respondenti z aktuálního sestaveného dotazníkového šetření?

Nejlepším ukazatelem pro srovnávání úvěrů/půjček je ukazatel RPSN. Je rozhodování podle tohoto ukazatele využíváno více muži nebo ženami? Jaké vzdělání mají lidé, kteří se podle tohoto ukazatele nejčastěji rozhodují?

4.3.3 Stanovené hypotézy

Hypotéza H₁: Většina respondentů si dělá pravidelně nebo občas finanční rozpočet své domácnosti

Hypotéza H₂: Podle kritéria RPSN se rozhodují hlavně muži s vyšším vzděláním (střední s maturitou, VOŠ + VŠ)

4.3.4 Metoda šetření

V rámci této kapitoly bude v následujících podkapitolách představena kompletní metodika šetření dotazníku se všemi důležitými a podstatnými náležitostmi.

4.3.4.1 Testované osoby

Cílovou skupinou pro účely tohoto šetření je dospělá populace ČR, starší 18 let. Jako reprezentativní vzorek respondentů bylo použito 1 149 občanů ČR, kteří vyplnili dotazník a odpověděli správně alespoň na jednu otázku č. 1 – 4 ze sekce obecně známé pojmy z úvěrové a finanční oblasti. Na základě nesplnění této podmínky pro reprezentativní vzorek bylo odstraněno 209 respondentů, kteří všechny otázky č. 1 – 4 ze sekce obecně

známé pojmy z úvěrové a finanční oblasti odpověděli chybně. Bylo rozhodnuto, že tito respondenti by končené výsledky šetření mohli negativně zkreslit a je u nich velká pravděpodobnost, že pokud neporozuměli žádnému z obecných pojmů, které se vyskytují i v dalších otázkách ze sekce zaměřené na osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty, neodpovídali by ani na následující otázky relevantním způsobem, tzn. s porozuměním, na co je respondent dotazován. Těchto 209 respondentů bylo tedy vyřazeno i proto, že se mohlo jednat, o tzv. notorické klikače. Celkový vzorek v počtu 1 358 respondentů byl pořízen prostým náhodným výběrem, tzn., ve skupině byl každý, kdo byl ochoten se dotazníkového šetření zúčastnit.

4.3.4.2 Organizace a metoda šetření

Pro sběr dat byla v rámci této diplomové práce použita dotazníková metoda, která umožňuje zkoumat mínění o určitých jevech a umožňuje rychlý sběr dat od většího počtu respondentů z celé České republiky. Skladba otázek má vypovídat o znalostech, chování a názorech respondentů. Důležitým předpokladem je vypracování otázek tak, aby respondenti mohli jednoznačně a s porozuměním odpovídat na uzavřené otázky volbou některé z předem zvolených možností odpovědi a porozuměli, zda mají volit pouze jednu správnou odpověď nebo více a aby měli možnost, v případě otevřených otázek, stručně odpovědět. Velká pozornost byla věnována také validitě¹³³ dotazníku. Pro potřeby šetření a dosažení maximální vypovídací hodnoty byly vybrané otázky rozsáhlého dotazníkového šetření společnosti STEM/MARK, a. s. částečně replikovány, aby následně mohlo dojít k porovnání na základě stanovených hypotéz.

Jako pilotní studie pro účely tohoto výzkumu posloužil výzkum společnosti STEM/MARK, a. s. provedený v letech 2007 a 2010. V obou případech bylo během necelého měsíce (22. června – 2. července 2007, 6. – 29. září 2010) formou standardizovaných rozhovorů pod vedením vyškolených tazatelů, osloveno v prvním případě 811 respondentů a v druhém případě 1005 respondentů.

Předvýzkum v podobě tzv. kvalitativní pilotní fáze pro aktuální sestavený dotazník na téma Finanční gramotnosti obyvatel ČR starších 18 let, byl uskutečněn na vybraném vzorku 4 respondentů, vybraných cíleně na základě věku tak, aby každý z respondentů spadl do jednoho zvoleného věkového kohortu u otázky č. 13, ze sekce Statistika pro

¹³³ validita dotazníku = zda je tímto dotazníkem zjišťováno to, co má být skutečně zjištěno

účely hromadného zpracování. Respondent č. 1 věk 19 let spadal do kohortu 18 – 28 let, respondent č. 2 ve věku 33 let spadal do kohortu 29 – 39 let, respondent č. 3 s věkem 45 let spadal do kohortu 40 – 50 let a respondent č. 4 ve věku 58 let příslušel do kohortu 51 a více let. Úkolem těchto čtyř cíleně vybraných respondentů bylo ověřit srozumitelnost otázek, jejich logickou návaznost a následně zhodnotit i celkový vzhled elektronické podoby dotazníku. To se uskutečnilo v rozmezí jednoho týdne od 21. – 27. ledna 2019. Na základě tohoto předvýzkumu byl následně přeformulován text dvou otázek, aby byly srozumitelnější a současně byl snížen i celkový počet otázek. Vzhledem k potřebě velkého počtu respondentů a krátkému časovému úseku, byla zvolena elektronická forma dotazníku. Dotazník byl vytvořen v aplikaci Google dokumenty a následně šířen prostřednictvím sociální sítě Facebook a elektronické pošty.

4.3.4.3 Etika průzkumu a průzkumné prostředí

Dotazník byl po vytvoření v aplikaci Google dokumenty sdílen prostřednictvím odkazu na sociální síť Facebook a emailu v rozmezí od 1. 2. do 3. 3. 2019. Vysokého počtu respondentů se podařilo dosáhnout zejména díky následnému sdílení vytvořeného dotazníkového šetření prostřednictvím dalších přátel a skupin na uvedené sociální síti Facebook. Úvod dotazníku tvořil Motivační dopis s následujícím textem:

Dobrý den všem,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku. Jsem studentkou inženýrského oboru Veřejná správa a regionální rozvoj na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze. Tento dotazník je zaměřen na průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let.

Postupně projdete tři části dotazníku. V první sekci jsou otázky na všeobecné známé pojmy z úvěrové a finanční oblasti, které si v případě Vašeho zájmu o správné odpovědi můžete dohledat na internetu. Případně se lze obrátit na mne a správné výsledky Vám zašlu. Druhá sekce se zaměřuje na Vaše zkušenosti a osobní názor na tyto oblasti a poslední sekce sbírá všeobecná anonymní data pro účely hromadného zpracování.

Výsledky a vyhodnocení dotazníkového šetření budou použity pouze pro zpracování mé diplomové práce.

Předem Vám děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

S přáním hezkého dne

Bc. Ivana Studená (e – mail: studena.iva@seznam.cz)

Jak je uvedeno, v připojeném motivačním dopisu byl, pro zajištění ochrany soukromí, dotazník anonymní. Identifikační otázky se zaměřují pouze na věk, pohlaví, vzdělání, aktuální ekonomické postavení a místo trvalého pobytu, dle krajů ČR. Skladba otázek byla přizpůsobena životní situaci respondentů. Otázky č. 1 – 4 ze sekce o všeobecně známých pojmech z úvěrové a finanční oblasti, nabízejí pouze jednu možnou odpověď. Označení více odpovědí je pak možné u otázek č. 6 a 8 v sekci zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty a u otázek č. 5, 7, 9, 10 a 11 je výběr pouze jedné odpovědi. Poslední sekce zaměřená na statistiku pro účely hromadného zpracování u otázek č. 12 – 16 nabízí také možný výběr pouze jedné odpovědi.

4.3.4.4 Druhy otázek v dotazníku

Skladba a formulace otázek vycházela z požadavků na zjištění aktuálních poznatků o finanční gramotnosti občanů České republiky starších 18 let a jejich následného porovnání s vybranými údaji z výzkumného šetření provedeného v letech 2007 a 2010 společností STEM/MARK, a. s.

Dotazník tvoří celkem 21 otázek. Kdy nejnižší počet otázek, které mohl respondent vyplnit v návaznosti na své volby odpovědí, byl 16. Naopak nejvyšší možný počet otázek, které mohl respondent vyplnit v návaznosti na své volby odpovědí, byl 19.

Otázky v dotazníku byly rozděleny do tří sekcí následovně. Začátek dotazníku je zaměřen na obecně známé pojmy z úvěrové a finanční oblasti, kde byla zjišťována obecná orientace respondentů v rámci selektivně vybraných pojmů z uvedené oblasti. Respondent zde odpovídá na celkem 4 uzavřené otázky s pouze jednou možnou správnou odpovědí.

Prostřední část dotazníku tvoří otázky ze sekce zaměřené na osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty respondentů. Daná sekce používá vícero stylů otázek, které si rozebereme jednotlivě po skupinách podle shodných parametrů. Otázky č. 5, 9a, 9b, 10a, a 10b jsou otázky uzavřené pouze s jednou možnou odpovědí. Otázky č. 6 a 8 jsou otázky výčtové a umožňují více jak jednu možnou odpověď. Polootevřené jsou pak otázky č. 7 a 11a, které navíc nabízejí k jedné možné odpovědi, doplnit krátkou odpověď respondenta v případě, kdy si z uvedených možností nevybral. Poslední tzv. filtrační typ otázek představují otázky č. 9, 10 a 11, které na základě zvolené odpovědi, respondenta nasměrují na další vybrané otázky.

Závěrečnou část dotazníku tvoří otázky uzavřeného typu č. 16 – 17, ze sekce zaměřené na statistiku pro účely hromadného zpracování, s pouze jednou možnou odpovědí.

4.3.4.5 Metody použité pro vyhodnocení dotazníku

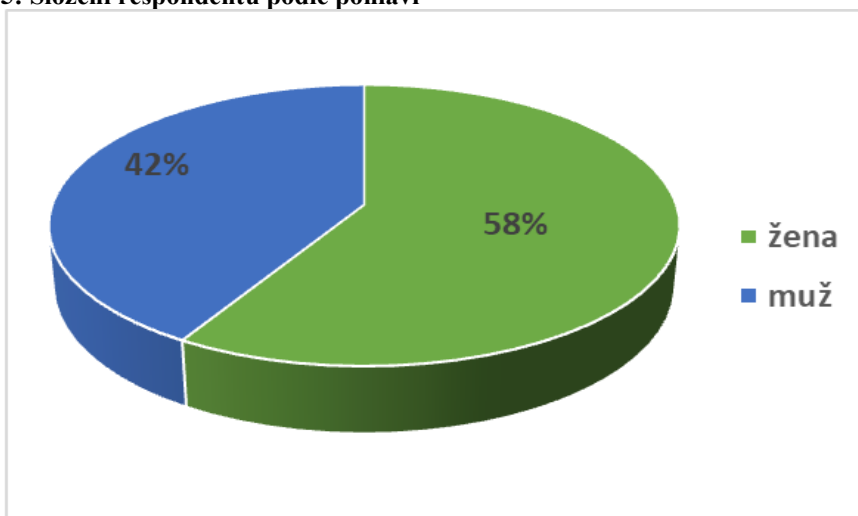
Od spuštění dotazníku byl sběr dat průběžně monitorován. Po ukončení dotazovacího období následovala extrakce dat. V poslední fázi byla data očištěna, analyzována a vyhodnocena.

Data z vyplněných dotazníků byla ručně zpracována a převedena do souhrnného souboru s kvantitativními daty v excelu a vyhodnocena za pomoci použití statistických metod. Soubor dat byl očištěn na základě požadavku pro reprezentativní vzorek za pomoci funkcí excelu (funkce KDYŽ). Následovalo zpracovávání prostřednictvím soustavy kontingenčních tabulek a funkcí excelu (např. četnosti) a prezentace výsledků v procentním vyjádření za použití grafické podoby (histogram, výsečový graf) pro lepší přehlednost prezentovaných zjištění. Z důvodu krátkého času na sběr dat a s ohledem na požadavek, co nejnižších nákladů vynaložených na dotazníkové šetření byla zvolena metoda šíření dotazníku v elektronické podobě prostřednictvím internetu, tzv. metodou CAWI (Computer – Aided Web Interviewing).

4.3.5 Analytická část dotazníkového šetření

Prostřednictvím pěti grafů budou představeny výsledky vyplývající ze sekce Statistika pro účely hromadného zpracování. Sekce obsahuje analytické otázky vedoucí k získání identifikačních údajů o zvoleném reprezentativním vzorku populace, který se zúčastnil dotazníkového šetření.

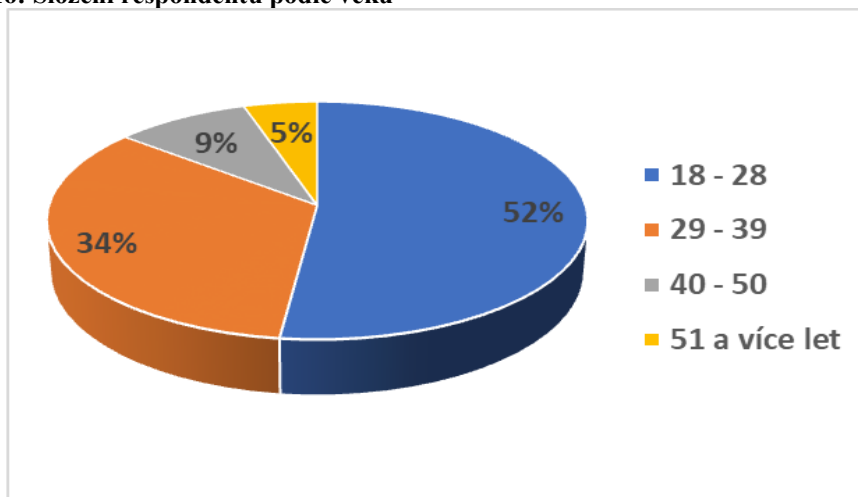
Graf 15: Složení respondentů podle pohlaví

Zdroj: zpracování vlastní

Z celkového počtu respondentů 1 149 bylo celkem 672 žen a 477 mužů. Procentní vyjádření je prezentováno prostřednictvím grafu č. 15.

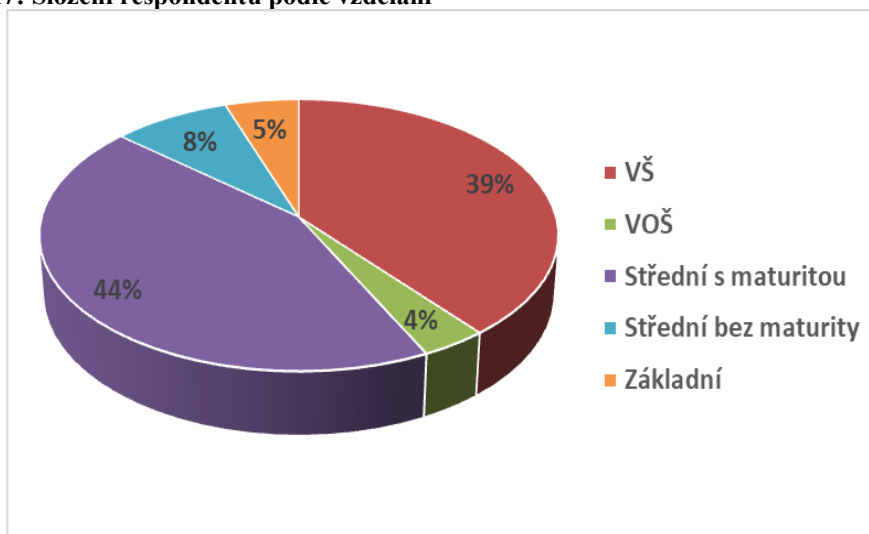
Graf 16: Složení respondentů podle věku

Zdroj: zpracování vlastní

Největší část respondentů o celkovém počtu 597, odpovídala ve věkovém intervalu 18 – 28 let. Interval 29 – 39 let v pořadí druhé početně nejvíce zastoupené věkové rozpětí mělo celkový počet respondentů 390. V intervalu 40 – 50 let odpovědělo dohromady 105 respondentů a nejnižší počet jich měl interval 51 a více let s počtem 57 respondentů. Datový soubor zastupuje všechny věkové intervaly a věkovou skladbu respondentů znázorňuje v procentech graf. č. 16.

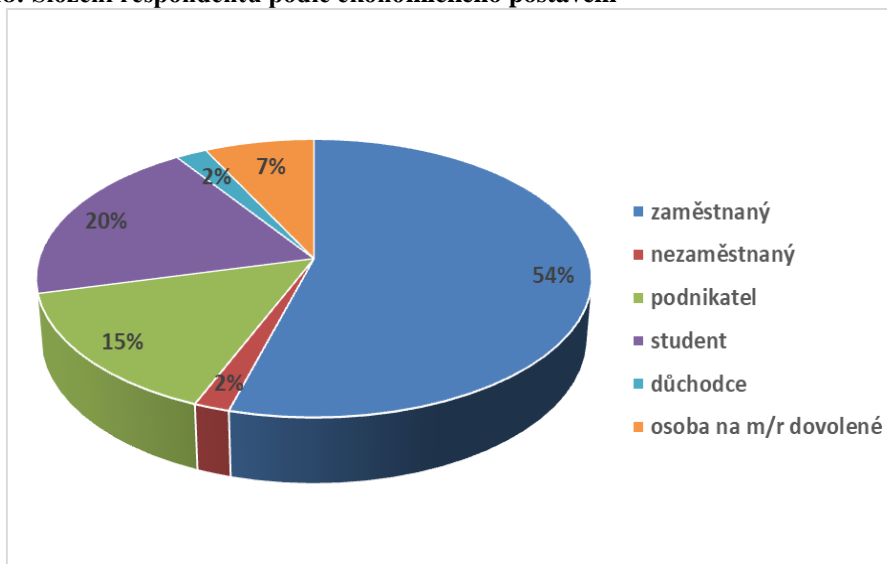
Graf 17: Složení respondentů podle vzdělání

Zdroj: zpracování vlastní

Největší skupinu, v rámci rozdělení podle dosaženého vzdělání, tvoří respondenti se střední školou s maturitou, a to v počtu 501. Druhou nejpočetnější skupinu, v počtu 450, představují respondenti s vysokou školou. Následují respondenti se střední školou bez maturity (výuční list) v počtu 96. A nejnižší zastoupení mají respondenti se vzděláním základním v počtu 60 a vyšší odbornou školou v počtu 42. I zde můžeme konstatovat, že jsou v datovém souboru zastoupeny všechny definované kategorie a grafickou podobu procentního zastoupení podle vzdělání respondentů, prezentuje graf č. 17.

Graf 18: Složení respondentů podle ekonomického postavení

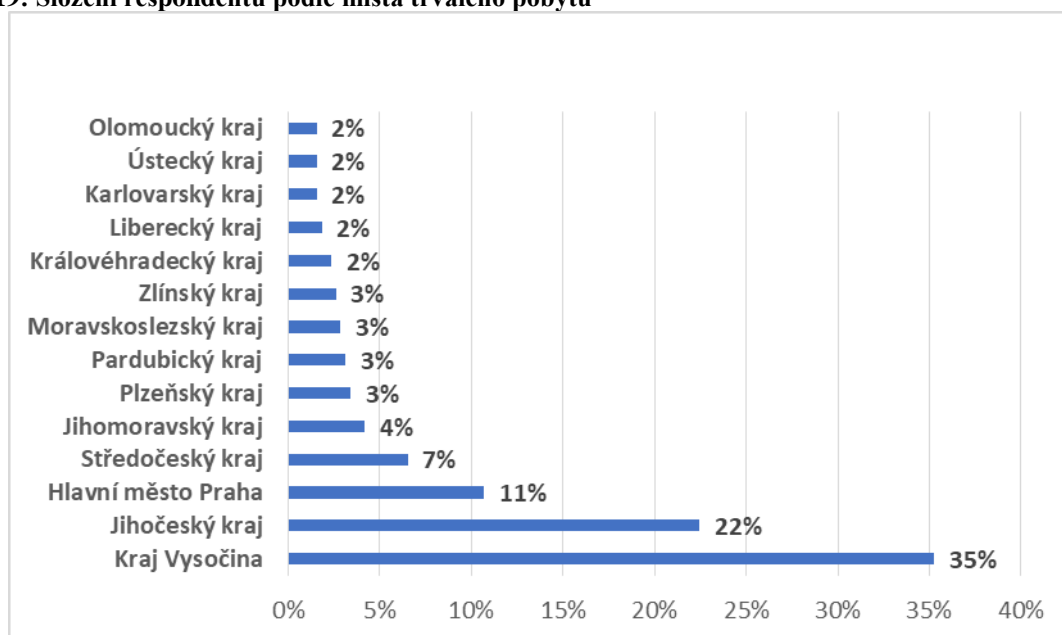

Zdroj: zpracování vlastní

V rozdělení podle aktuálního ekonomického postavení představují nejvíce zastoupenou skupinu respondenti zaměstnaní, v počtu 624 a na druhém místě je následují

studenti v počtu 225. Třetí místo obsadili podnikatelé, v počtu 171. Následují osoby na m/r dovolené, tedy mateřské nebo rodičovské dovolené v počtu 84. Nejméně respondentů představují důchodci v počtu 24 a nezaměstnaní v počtu 21. Procentní vyjádření je zpracováno graficky prostřednictvím grafu č. 18 a opět lze konstatovat, že jsou v určitém počtu zastoupeny všechny zvolené kategorie.

Graf 19: Složení respondentů podle místa trvalého pobytu

Zdroj: zpracování vlastní

Z důvodu lepší přehlednosti byla, pro zobrazení kraje trvalého pobytu respondentů, zvolena prezentace za pomoci histogramu. Na první pohled je zřejmé, že největší část respondentů dotazníkového šetření o celkovém počtu 405, uvedla trvalý pobyt v kraji Vysočina. Druhým nejvíce zastoupeným je kraj Jihočeský s celkovým počtem respondentů 258. Třetím v pořadí je Hlavní město Praha s počtem 123 respondentů, kterou následuje kraj Středočeský s počtem 75 respondentů a za ním následuje kraj Jihomoravský s počtem 48 respondentů. Dále následují čtyři kraje Plzeňský, Pardubický, Moravskoslezský a Zlínský s výsledkem v rozmezí od 39 do 30 respondentů. A nejméně respondentů v rozmezí od 27 do 18 mělo posledních pět krajů a to Královéhradecký, Liberecký, Karlovarský, Ústecký a Olomoucký. Procentní vyjádření je prezentováno v grafu č. 19.

5 Výsledky a diskuse

V této kapitole bude nejprve provedeno zhodnocení výsledků dotazníkového šetření na základě stanovených hypotéz. Následně budou prezentovány výsledky z porovnávání tří bankovních a tří nebankovních společností na základě ukazatele RPSN. Bude provedeno shrnutí poznatků z analýzy zadluženosti domácností v rámci České republiky a následně bude provedena komparace některých oblastí IZ a ZKV.

5.1 Vyhodnocení stanovených hypotéz z dotazníkového šetření

Postupně budou vyhodnoceny stanovené obecné a pracovní hypotézy, které byly vytvořeny na základě stanoveného cíle a problematiky dotazníkového šetření za pomoci vybraných metod pro vyhodnocení dat.

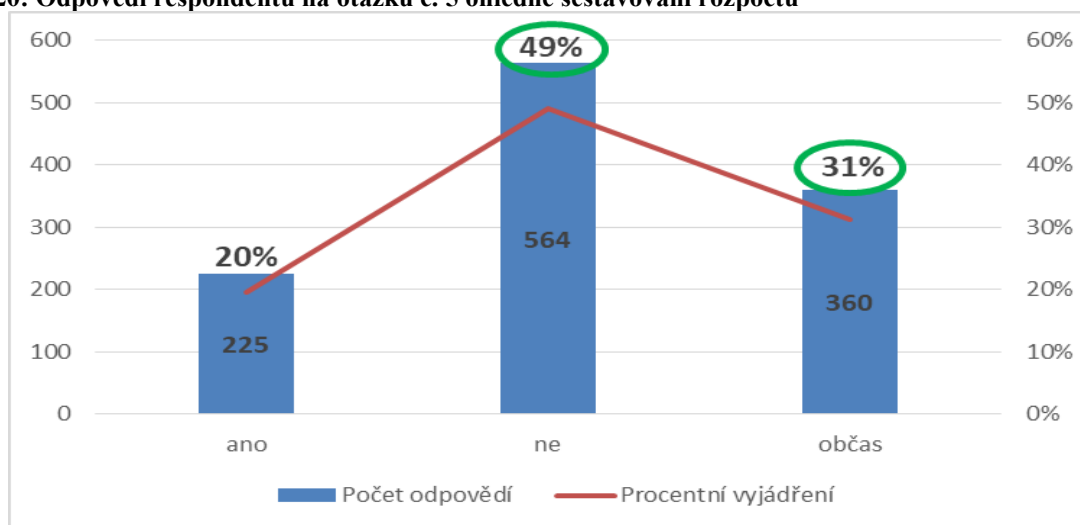
A) Vyhodnocení stanovených obecných hypotéz

Hypotéza H₁: Většina respondentů si dělá pravidelně nebo občas finanční rozpočet své domácnosti

V rámci dotazníkového šetření společnosti STEM/MARK, a. s. z roku 2010 bylo konstatováno, že si finanční rozpočet nesestavuje téměř polovina domácností, a ti co odpověděli, že si finanční rozpočet sestavují, tak pouze ze čtyř pětín činní pravidelně.

Stanovená hypotéza H₁ se v tomto případě zaměřila hlavně na zjištění, zda si respondenti finanční rozpočet v časovém rozmezí měsíce, stanovují či nikoliv. Na základě takto formulované hypotézy lze potvrdit, že většina respondentů si pravidelně nebo alespoň občas, finanční rozpočet v rámci měsíce sestaví. Je však nutné přihlídnout k tomu, že rozdíl mezi odpovědí ne a ano jsou pouhá 2 %. Pravidelně nebo občas si během měsíce sestaví rozpočet 51 % respondentů a oproti tomu 49 % si žádný finanční rozpočet nesestavuje. V grafu č. 20 sloupečky znázorňují pro větší přehlednost i celkové počty respondentů.

Graf 20: Odpovědi respondentů na otázku č. 5 ohledně sestavování rozpočtu

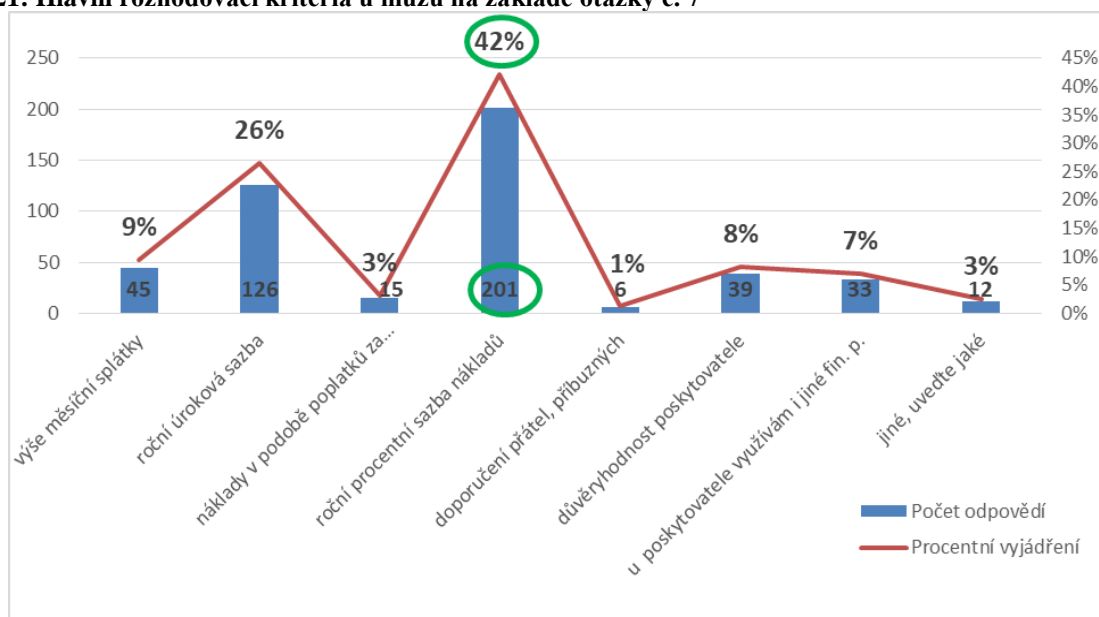
Zdroj: zpracování vlastní

Hypotéza H₂: Podle kritéria RPSN se rozhodují zejména muži s vyšším vzděláním (střední s maturitou, VOŠ + VŠ)

Nejlepším ukazatelem pro srovnávání úvěrů/půjček je, jak již bylo uvedeno, RPSN. Z dotazníkového šetření společnosti STEM/MARK, a. s. za rok 2007 byl vyvozen závěr, že se podle tohoto ukazatele rozhodují hlavně muži s vyšším vzděláním. Tuto skutečnost v rámci stanovené hypotézy s označením H₂ u tohoto datového souboru, můžeme označit za potvrzenou.

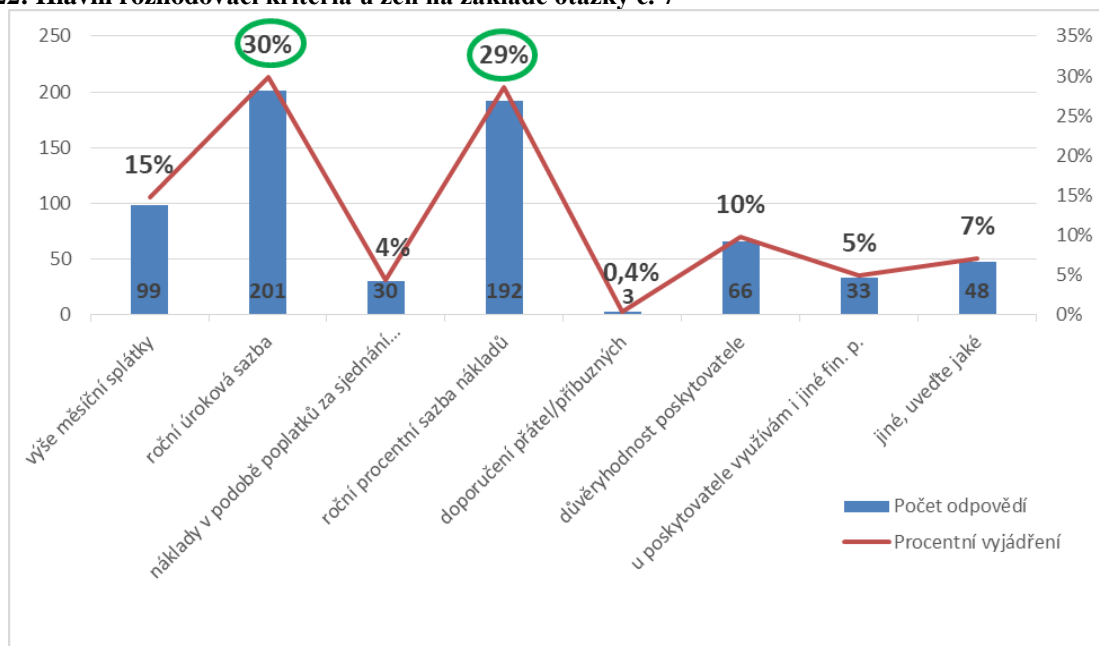
Můžeme konstatovat následující, kdy z celkového počtu 477 mužů, se pro volbu kritéria roční procentní sazba nákladů (RPSN) rozhodlo celkem 201 z nich, což představuje 42 % celkového datového souboru mužů. Následně pak bylo potvrzeno, že těchto 201 mužů můžeme označit za muže s vyšším vzděláním, kdy u střední školy s maturitou to bylo 43 % a směrem k vysoké škole byl patrný vzrůstající trend až na 48 %. Procenta u vyšší odborné školy jsou pro účely tohoto šetření vynechána, maximálně je lze přiřadit k ukazateli vysokých škol, protože je brán ohled na fakt, že společnost STEM/MARK, a. s. v rámci svého dotazování parametr vyšší odborná škola nevyužila. Pro účely této hypotézy byl vytvořen i graf č. 22, který znázorňuje, jak se z celkového počtu 672 žen rozhodovaly ony. Graf nám ukazuje, že ženy se v první řadě rozhodují podle roční úrokové sazby a až pak následuje roční procentní sazba nákladů (RPSN).

Graf 21: Hlavní rozhodovací kritéria u mužů na základě otázky č. 7

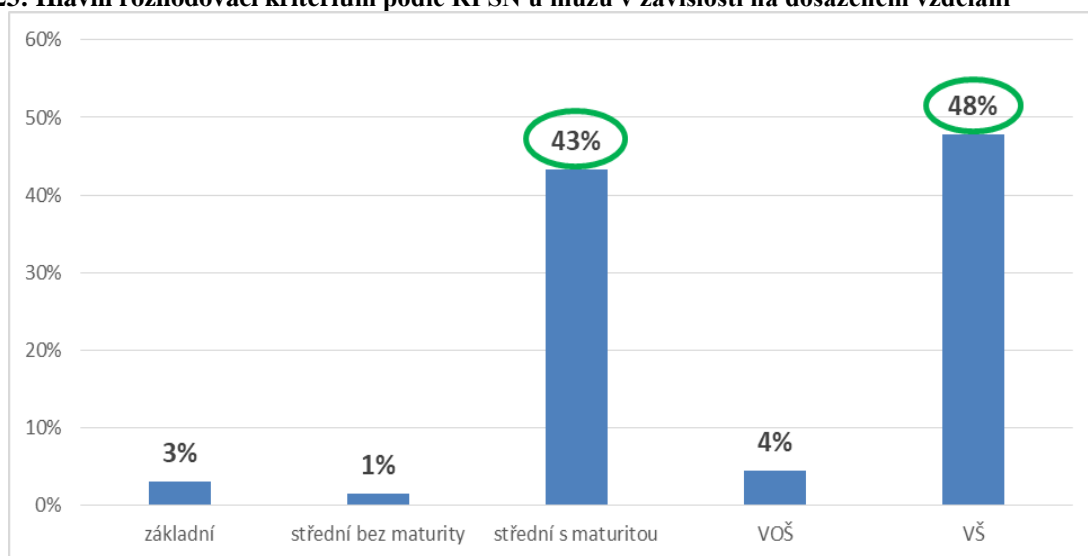
Zdroj: zpracování vlastní

Graf 22: Hlavní rozhodovací kritéria u žen na základě otázky č. 7

Zdroj: zpracování vlastní

Graf 23: Hlavní rozhodovací kritérium podle RPSN u mužů v závislosti na dosaženém vzdělání

Zdroj: zpracování vlastní

B) Vyhodnocení stanovených pracovních hypotéz

Vzhledem k zaměření cíle a problematiky dotazníkového šetření na zjištění aktuálních poznatků o stavu finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let, byly stanoveny i pracovní hypotézy, které částečně vyplývají z úvodního výčtu toho, co by mimo jiné finančně gramotný občan měl vědět či dělat.

Pracovní hypotéza 1: Potvrdit, že alespoň třetina lidí ví, co znamená zkratka RPSN

Z dotazníkového šetření společnosti STEM/MARK, a. s. za rok 2010 vyplývá, že přibližně třetina lidí (počet respondentů 1005) tvrdí, že ví, co znamená zkratka RPSN. Proto byla stanovena hypotéza, aby došlo ke zjištění, zda bude výsledek v rámci aktuálního dotazníkového šetření stejný.

Pro tento účel byla v dotazníku otázka č. 2: Co podle Vás znamená zkratka RPSN?

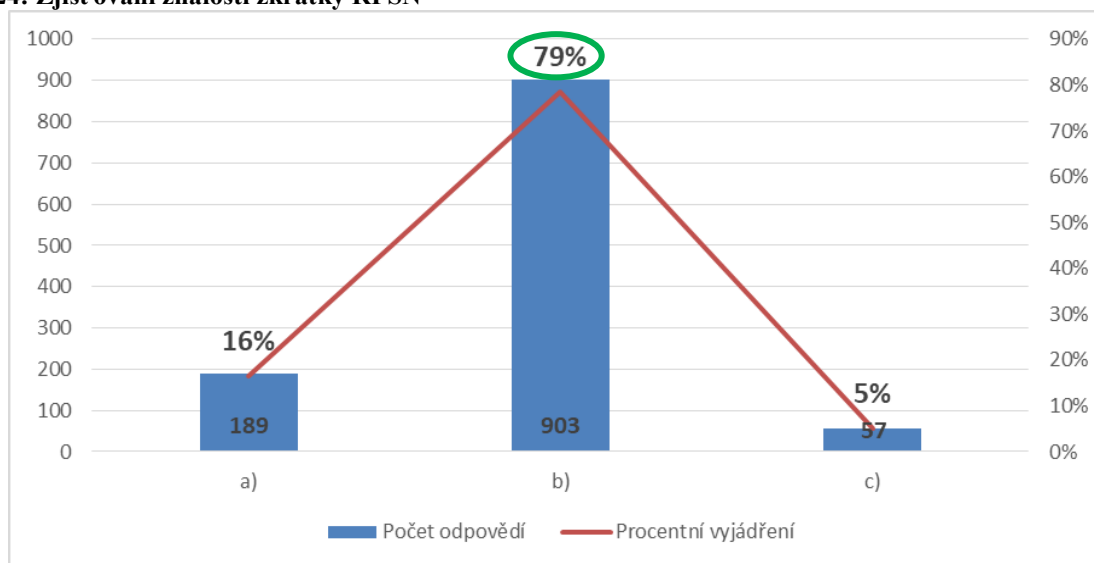
Možné odpovědi, kdy b) je správně:

- roční úroková sazba, podle které nelze porovnat úvěrové produkty různých bank, protože nezahrnuje poplatky za vedení účtu
- roční procentní sazba nákladů, podle které lze porovnávat úvěrové produkty, protože zahrnuje veškeré náklady, kterou jsou s půjčkou/úvěrem spojeny
- měsíční úroková sazba, podle které nelze porovnat úvěrové produkty různých bank, protože nezahrnuje veškeré poplatky

V rámci dosažených výsledků se jednoznačně potvrdilo, že v dnešní době nadpoloviční většina dotazovaných respondentů určila správně, co zkratka RPSN znamená.

V procentuálním vyjádření správně odpovědělo 79 % dotazovaných. Lze usuzovat, že v rámci tohoto pojmu je již osvěta velmi dobrá.

Graf 24: Zjišťování znalosti zkratky RPSN

Zdroj: zpracování vlastní

Pracovní hypotéza 2: Potvrdit, že hlavním zdrojem pro čerpání informací při rozhodování o půjčce/úvěru jsou informace od zaměstnanců pobočky

U dotazníkového šetření společnosti STEM/MARK, a. s. z roku 2010 bylo zjištěno, že v případě, kdy by se měli respondenti rozhodovat o pořízení půjčky/úvěru, by tak učinili hlavně na základě informací od zaměstnanců pobočky. V dotazníkovém šetření z roku 2007 bylo v rámci stejného tématu ještě zjištěno, že mezi hlavní tři informační zdroje patří přímý poskytovatel (alias zaměstnanci pobočky), tisk a TV, známí či příbuzní.

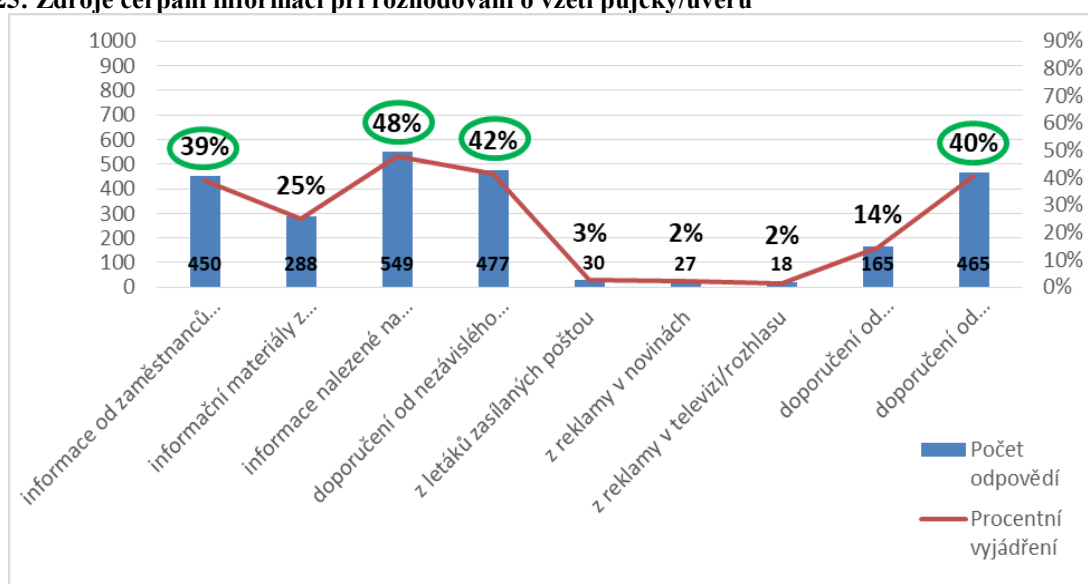
Pro tento účel byla respondentům položena otázka č. 8: Kde byste čerpal/a informace, v případě rozhodování o půjčce/úvěru?

- informace od zaměstnanců vybrané pobočky
- informační materiály z vybrané pobočky
- informace nalezené na internetu
- doporučení od nezávislého finančního poradce
- z letáků zasílaných poštou
- z reklamy v televizi/rozhlasu
- doporučení od známých/příbuzných nepracujících v oblasti financí
- doporučení od známých/příbuzných pracujících v oblasti financí

Respondenti si mohli vybrat i více možností, podle svých preferencí. Po setřídění dat do tabulky a následné grafické prezentaci v grafu č. 25 je patrné, že stanovenou pracovní

hypotézu 2 nelze potvrdit. Největší procento respondentů označilo odpověď c) informace nalezené na internetu, a to celkem 48 %. Tento výsledek však není možné, vzhledem k dnešnímu trendu „vše co jde, vyřídit přes internet“, pokládat za překvapivý. Druhá v pořadí byla odpověď d) doporučení od nezávislého finančního poradce, celkem 42 %. To lze kvitovat pozitivně a můžeme z toho vyvozovat, že lidé začínají být při rozhodování o vzetí půjčky/úvěru opatrnější a pečlivěji volí zdroje informací, které by jim rozhodnutí měly usnadnit. Třetí v pořadí byla odpověď h) doporučení od známých/příbuzných pracujících v oblasti financí, a to celkem 40 %. Teprve až čtvrtá v pořadí byla odpověď a) informace od zaměstnanců vybrané pobočky s celkovými 39 %. Tento značný pokles můžeme přičítat i dnešní tzv. zrychlené době, která se podepisuje i na rychlosti střídání zaměstnanců jednotlivých poboček, což následně vede ke ztrátě důvěry klientů, kterým se běžně stává, že svou záležitost řeší pokaždé s jinou osobou. Ve velké míře však převažuje snaha potřebné informace získávat na internetu.

Graf 25: Zdroje čerpání informací při rozhodování o vzetí půjčky/úvěru

Zdroj: zpracování vlastní

Pracovní hypotéza 3: Potvrdit, že nadpoloviční většina občanů ČR by v případě neschopnosti zaplatit splátku úvěru, o dané skutečnosti informovala věřitele

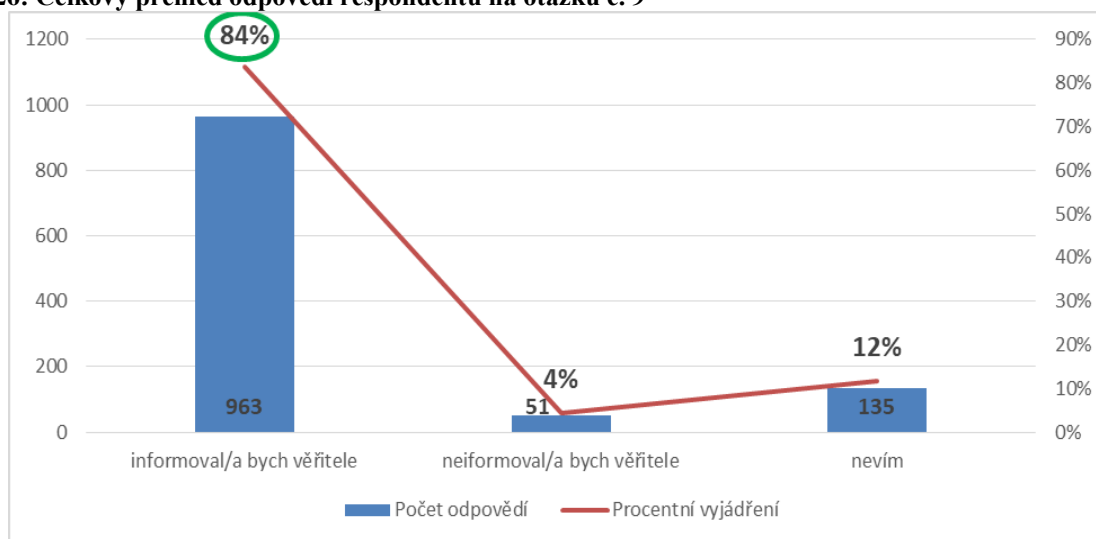
V rámci dotazníkového šetření společnosti STEM/MARK, a. s. z roku 2010 bylo zjištěno, že téměř dvě třetiny lidí by informovali věřitele o neschopnosti splácet. Jako zdůvodnění tohoto rozhodnutí nejčastěji uváděli potřebu se dohodnout, jak dál postupovat a stejně často uváděli i slušnost a potřebu předejít problémům.

Sestavené dotazníkové šetření se proto v otázce č. 9 respondentů táže co by udělali, kdyby zjistili, že z nějakých důvodů nemohou zaplatit splátku úvěru. Možná zde byla jedna

odpověď a to buď, že by informovali věřitele, neinformovali věřitele a nebo neví. V případě, kdy odpověděli, že by informovali nebo neinformovali byly dále nasměrováni na příslušnou podotázku, co je důvodem pro jejich rozhodnutí. Pro účely stanovené hypotézy nás zajímaly odpovědi na hlavní otázku č. 9 a důvody vybrané odpovědi pak pouze u respondentů, kteří označili, že by věřitele informovali.

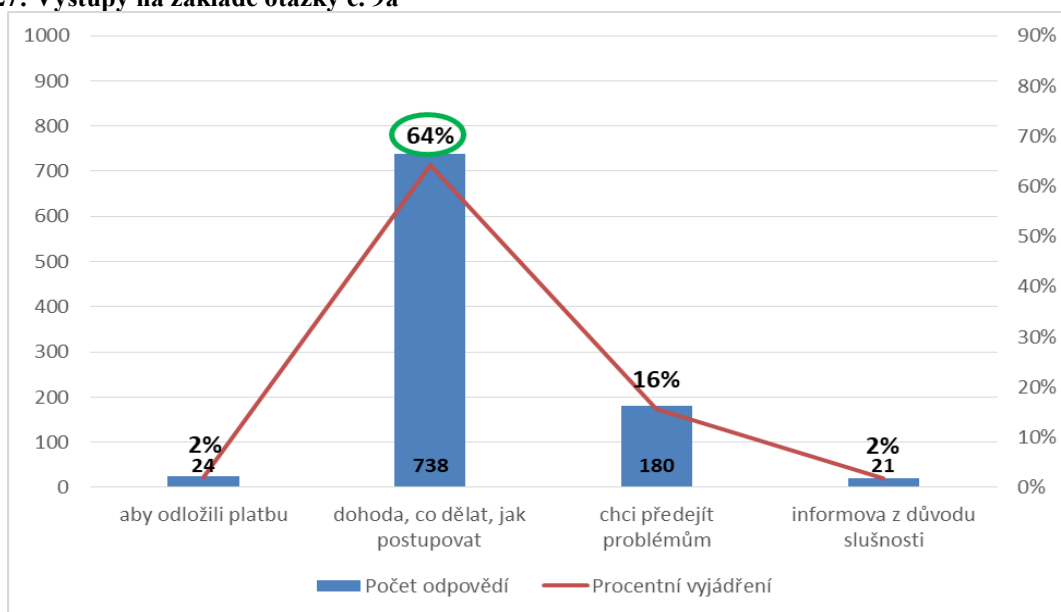
Z grafu č. 26 je patrné, že naprostá většina by věřitele o své neschopnosti splácet informovala. Lze to pokládat za velmi pozitivní posun v rámci chování občanů ČR starších 18 let. Vyhodnocení podotázky č. 9a potvrzuje, že stejně jako u výsledků společnosti STEM/MARK, a. s. z roku 2010, byla jako nejčastější zdůvodnění rozhodnutí uváděna potřeba se dohodnout co dělat a jak dál postupovat. Tento důvod si zvolilo 64 % respondentů. Dalších 16 % respondentů uvedlo, že by věřitele informovali, aby předešli dalším problémům.

Graf 26: Celkový přehled odpovědí respondentů na otázku č. 9

Zdroj: zpracování vlastní

Graf 27: Výstupy na základě otázky č. 9a

Zdroj: zpracování vlastní

Závěrem této kapitoly bude ještě rozebráno možné zjištění vyplývající z grafu č. 19 z úvodní analytické části dotazníkového šetření. To totiž mimo jiné přineslo i poznatky o tom, nakolik míra dluhového zatížení v kraji ovlivní počet respondentů ochotných se zapojit. Nejnižšího počtu respondentů dosáhly s velkým odstupem kraje s nejvyšším počtem zadlužených osob s ohroženým krátkodobým i dlouhodobým dluhem. Dlouhodobý tlak dluhového zatížení přerostl u zadlužených obyvatel v nezám a apatii. Mnozí na svoji situaci zcela rezignovali a je otázkou, komu je určena novela IZ.

Zákon č. 31/2019 Sb. podstatně rozšíří okruh žadatelů o vstup do oddlužení a od 1. 6. 2019 dosavadní podmínku pro vstup do oddlužení, splatit alespoň 30 % svých dluhů, ruší a současně nebude nutné předkládat doklady o vzniku dluhů. Nově postačí měsíčně zaplatit dvojnásobek odměny insolvenčního správce včetně náhrady hotových výdajů, tj. individuální žadatel 2.178 Kč a v případě společného oddlužení manželů pak 3.267 Kč. Nově tak bude oddlužen žadatel, splní-li během 3 let 60 % nebo během 5 let 30 % svých dluhů a v případech, kdy žadatel uvedené hranice nedosáhne, rozhodne o možném oddlužení, insolvenční soud.

5.2 Výstupy z porovnávání společností na základě RPSN

Pro porovnání poskytovatelů spotřebitelského úvěru na českém trhu podle RPSN byly vybrány tři největší banky a tři největší nebankovní společnosti na základě částky vstupního dluhu. Následně byl stanoven modelový spotřebitelský úvěr se zaměřením na cokoliv, požadovanou částkou 100 tisíc Kč, splatností 36 měsíců a bez dalšího zajištění. Dále byl stanoven i modelový žadatel, jako bezdětný, s měsíčním příjmem ve výši 30 tisíc hrubého, bez dalších závazků.

Z vytvořeného tabulkového srovnání vyplynulo, že ve skupině bankovních poskytovatelů měla s 5,90 % nejvyšší roční úrokovou sazbu Česká spořitelna, a. s. a ze skupiny nebankovních společností měla nejvyšší roční úrokovou sazbu společnost Provident Financial, s. r. o., a to rovných 14,00 %. Stejného pořadí dosáhly tyto společnosti u porovnání podle RPSN. Nabídka České spořitelny, a. s. dosáhla RPSN ve výši 15,70 % a u Provident Financial, s. r. o., pak 17,35 %. Obě společnosti požadují za poskytnutí úvěru poplatek a stejně tak i poplatek za předčasné splacení úvěru, v podobě 1 % z částky. Malá odchylka je v případě poplatku za poskytnutí úvěru u České spořitelny, a. s., kde je procentní požadavek zastropován částkou ve výši 5.000 Kč.

Všechny společnosti nabízejí, jako jednu z možností, vyřízení úvěru online, ale zároveň neumožňují online vyhodnocení žádosti.

Sjednocena je u všech vybraných společností i kontrola v registrech BRKI, NRKI a SOLUS. Tato jednotnost nastala účinností zákona č. 257/2016 Sb. a s tímto zákonem je také spojen přechod některých nebankovních společností na banku, např. společnosti CETELEM (nyní Hello bank) a Creditas (přechod v roce 2016). Sjednocení podmínek pro poskytovatele úvěru přijaly zejména banky pozitivně. Banky vnímaly zejména kampeličky (družstevní záložny) jako nekalou konkurenci, jež má volnější podmínky při vytváření povinných rezerv na pojištění vkladů, a zároveň nabízí výrazně vyšší úroky z vkladů. Převrat družstevních záložen na banky byl vyvolán i novou povinností, kdy od začátku roku 2018 bylo stanoveno, že družstevní záložny musí nést spoluodpovědnost za případný krach záložny, minimálně do výše 10 % vkladu. Před rokem 2018 byl možný povinný minimální členský vklad ve výši 1 Kč, a přesto klientům byl v případě krachu záložny vyplacen celý vklad i s úroky, a to až do výše 100 tisíc EUR z pojistného fondu, stejně jako klientům bank. Do Garančního systému finančního trhu (GSFT) musí povinně přispívat všechny banky i kampeličky a v případě nedostatku finančních prostředků dokonce i stát,

který by chybějící částku doplnil z peněz daňových poplatníků. Mimo záložnu Creditas, která se již bankou stala, se na tento přechod aktuálně připravuje záložna Moravský peněžní fond a záložna Artesa.¹³⁴

Z porovnání byla vytvořena celková tabulka s pořadím těchto šesti největších poskytovatelů spotřebitelského úvěru na českém trhu, dle výhodnosti nabídky posuzované na základě ukazatele RPSN. Jako nejvýhodnější poskytovatel modelového spotřebitelského úvěru s nejnižším RPSN ve výši 11,48 % je na prvním místě Komerční banka, a. s. Druhé místo obsadila nebankovní společnost ESSOX, s. r. o.¹³⁵ s RPSN ve výši 14,04 %.

Na tomto místě je příhodné podotknout, že je patrné sblížení výše RPSN u bank a nebankovních společností, což je také zapříčiněno účinností zákona č. 257/2016 Sb. Na třetí pozici je ČSOB, a. s. s RPSN ve výši 14,80 % a čtvrtá v pořadí Česká spořitelna, a. s. s RPSN ve výši 15,70 %. Páté místo patří společnosti Home Credit, a. s. s RPSN ve výši 15,75 % a poslední šesté místo patří společnosti Provident Financial, s. r. o. s RPSN ve výši 17,35 %.

V současné době, kdy je spotřebitelský úvěr považován téměř za běžnou součást života občanů ČR, je vítána i snaha ČNB sjednotit banky a nebankovní společnosti, co do pravidel poskytování těchto úvěrů, na stejnou úroveň. Za tímto účelem již existuje seznam bank a nebankovních společností spravovaný ČNB, kde si občané mohou volně společnosti dohledat a ověřit si, zda se jedná o společnost, která licenci od ČNB již získala a byla do tohoto seznamu zařazena.

Účinností zákona č. 257/2016 Sb. byla nebankovním společností nově uložena povinnost získat od ČNB licenci k dalšímu působení na českém trhu. Cílem zákona bylo z trhu odstranit společnosti závadné, které nesplňují podmínky pro získání této licence. Ve snaze přísné podmínky pro získání licence ČNB obejít, se na českém trhu objevují nové formy společností. Zpravidla jde o pokračování v předchozí činnosti bez potřebné licence a nabízení např. půjček živnostníkům, provozování P2P forem a jiných tržišť úvěrů.

¹³⁴ https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/kampelicka-banka-pokles-ubytek.A180916_160748_ekonomika_kafi

¹³⁵ Společnost ESSOX, s. r. o. jinak spadá do finanční skupiny Komerční banky, a. s.

5.3 Zhodnocení zadluženosti domácností a úvěrového trhu v ČR

Nejprve došlo k porovnání průměrného měsíčního příjmu domácností ze zaměstnání s jejich průměrnou měsíční spotřebou z čehož byly zjištěny následující výstupy za pomoci dat od ČSÚ. Grafické zpracování končí 1. čtvrtletím roku 2018, kdy byl průměrný měsíční příjem domácností ze zaměstnání 31.576 Kč a průměrná měsíční spotřeba v nominálním vyjádření 22.922 Kč. Následně byly dohledány aktuálnější údaje a to za 3. čtvrtletí roku 2018, kde průměrný měsíční příjem domácností ze zaměstnání dosáhl částky 32.439 Kč a průměrná měsíční spotřeba v nominálním vyjádření částky 24.533 Kč. Z obou časových údajů je patrné, že v závislosti na růstu příjmu roste i spotřeba. Tento fakt hezky vystihuje ekonom chicagské školy Frank Knight, který napsal, „že touha se nechce naplnit, ale rozmnožovat. *Raison d'etre (jádro) touhy není saturace, ale dosažení lepších a novějších tužeb.*“¹³⁶ Což bylo zmíněno v rozhovoru s ekonomem Tomášem Sedláčkem, který na to konto ještě doplnil tvrzení, „že všichni lidé, nezávisle na tom, jak bohatí jsou, si přejí o třicet procent víc, než mají.“¹³⁷

Dále se zhodnotilo celkové zadlužení českých domácností na základě časových řad ARAD produkovaných ČNB, kdy bylo zjištěno, že české domácnosti v roce 2017 dlužili bankám a nebankovním společnostem dohromady 1,597 bilionů korun. V porovnání s předešlým rokem 2016 tak došlo k navýšení o 107 miliard korun. Na celkovém zadlužování se nejvíce podílí úvěry na bydlení, jejichž celková výše dosáhla v roce 2017 na 1,153 bilionů korun. Vzhledem k tomu, že se na zadlužování podílí největší měrou jsou neustále vyvíjeny snahy o zpřísnování pravidel jejich poskytování. ČNB od začátku října 2018 zpřísnila požadavky pro poskytování úvěrů na bydlení následovně. Lidé mohou nyní získat úvěr na bydlení v maximální výši devítinásobku jejich ročního platu a splátky nemohou být vyšší než 45 % jejich měsíčního příjmu. To by mělo pomoci vyselektovat lidi, kteří by se jinak mohli dostat do problémů se splácením, jelikož díky těmto pravidlům aktuálně nedosáhne na úvěr na bydlení cca 20 % lidí. Celkově v této úvěrové oblasti zasahovala zpřísněním podmínek ČNB např. v roce 2016, kdy bylo bankám doporučeno, aby neposkytovali úvěry na bydlení na celou hodnotu nemovitosti, pak v dubnu 2017 přišlo

¹³⁶ <https://program.rozhlas.cz/vic-stesti-z-konzumu-uz-nevytezime-7713184>

¹³⁷ <https://program.rozhlas.cz/vic-stesti-z-konzumu-uz-nevytezime-7713184>

doporučení, aby banky neposkytovaly úvěry na bydlení s ukazatelem LTV¹³⁸ nad 90 % a následně nad 80 %.¹³⁹

Převážná většina úvěrů (na spotřebu, na bydlení a ostatní) byla v roce 2017 v rámci českého úvěrového trhu poskytována bankami a družstevními záložnami. V současné době lze říci, že majoritním poskytovatelem konkrétně spotřebitelských úvěrů jsou stále banky, neboť jich je ze strany domácností čerpáno přes 80 % právě u nich.¹⁴⁰

Samotná celková zadluženost domácností jak u bank tak u nebankovních společností byla v porovnání let 2017 a 2018 stoupající. Za rok 2017 byla celková zadluženost domácností ve výši 1,597 bilionu korun a za rok 2018 1,712 bilionu korun. Tempo růstu zadlužování má stoupající trend od roku 2015 a nejnižší nárůst zadluženosti byl naměřen v letech 2010 a 2014.

Bylo provedeno zkoumání vývoje ekonomiky v ČR na základě výstupů ČSÚ, aby došlo ke zjištění, proč právě v roce 2010 a 2014 byl naměřen nejnižší růst zadluženosti. V obou případech došlo ke zjištění, že se ekonomika ČR právě vzpamatovávala z prodělaných stagnací nebo recesí a lidé vlivem toho volili opatrnější strategii v rámci získávání financí pro své domácnosti.

V roce 2010 byl růst úvěrů u domácností historicky nejnižší vzhledem ke stagnaci neúčelových spotřebitelských úvěrů (+ 0,7 %), které představují tři čtvrtiny celkových úvěrů na spotřebu u českých domácností. Bylo zjištěno, že lidé čerpali peníze převážně z kreditních karet nebo účelových úvěrů (zaznamenán růst u těchto produktů cca o polovinu). Každopádně se to tolik nepromítlo do celkových dluhů domácností, jelikož váha na spotřebu u těchto produktů je nízká. Zjevně panovali u domácností obavy zda budou schopné dostát svým závazkům v budoucnu. Což se projevilo ve struktuře úvěrů na bydlení, kde sice stoupli střednědobé úvěry na bydlení o 71 %, ale dlouhodobé pouze o 5,8 %. Vzhledem k probíhající krizi, banky od začátku roku výrazně zdražovaly úvěry domácnostem. Tento nárůst úrokových sazeb se postupně zvyšoval během celého roku 2010 až do konce a pak následovalo další skokové zvýšení o 0,6 procentních bodů na 15,25 % v rámci nových úvěrů domácnostem během ledna 2011.¹⁴¹ V roce 2014 začalo teprve docházet k ožívování ekonomiky z dvouleté recese za předešlé roky 2012 a 2013.

¹³⁸ loan to value – poměr výše úvěru k hodnotě zástavy

¹³⁹ <https://www.info.cz/penize-pod-kontrolou/pujcky/cnb-opet-zprisnila-pravidla-pro-hypoteky-37750.html>

¹⁴⁰ <http://www.comsense.cz/clanek.aspx?c=1>

¹⁴¹ <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-ceske-ekonomiky-rok-2010-vexy9mwo1b>

Bylo konstatováno, že růst ekonomiky nebyl v tomto roce podpořen úvěrovou expanzí ze strany firem, které zřejmě využívaly ke svému financování nakumulované peníze z příznivého vývoje jejich zisků. Nízká podpora na růstu ekonomiky byla avizována i ze strany výdajů na konečnou spotřebu domácností i výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí. U zadlužování jako takového bylo konstatováno, že ani v posledním čtvrtletí roku 2014 nedosahovalo ročního průměru (+ 3,4 %). Souhrně bylo konstatováno, že lidé si od bank sice dále půjčují, ale s větší opatrností. Ze samotných bankovních statistik vyplývá, že suma úvěrů pro obyvatele na bydlení a na spotřebu meziročně stoupla o 4,4 %, tedy zhruba stejně jako v roce 2013, kdy byl nárůst 4,3 %. Úhrn úvěru na bydlení a na spotřebu byl celkem 1,093 bilionů korun. Příznivý růst jednotlivě zaznamenaly však hlavně úvěry na bydlení vlivem příznivých úrokových sazeb o 47,7 miliard korun. U úvěrů na spotřebu došlo ke zmenšení objemu o procento (to představuje – 1,9 miliard korun).¹⁴²

Následovalo srovnání s ostatními členskými státy EU, pro naše účely jich bylo vybráno celkem 23, které zveřejnili potřebná data pro srovnání. Výstupem bylo zjištění, že ČR se mezi těmito 23 státy EU umístila v rámci zadluženosti na devátém místě. Nejlepších výsledků díky nízké zadluženosti dosahovalo Dánsko, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Estonsko, Itálie, Slovinsko a Litva. Porovnávání států bylo uzavřeno srovnáním s naším sousedem Slovenskou republikou na jehož základě bylo konstatováno, že SR vykazuje vyšší míru růstu zadluženosti a to o 10,9 % oproti ČR.

Od zadluženosti přecházíme k zhodnocení českého úvěrového trhu, kde jsou k poskytování finančních služeb oprávněny finanční instituce jejíž specifikaci nalezneme v zákoně č. 370/2017 Sb., o platebním styku. Povolení k činnosti získávají finanční instituce prostřednictvím licence od ČNB na základě splnění podmínek specifikovaných pro banky v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách a pro nebankovní společnosti v zákoně č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Rozdělení českého úvěrového trhu je následující v počtu 85 jsou zde zastoupeny nebankovní společnosti, v počtu 46 jsou zastoupeny banky a pobočky zahraničních bank a v počtu 10 subjektů jsou zde zastoupeny družstevní záložny. Dále se na českém úvěrovém trhu nachází cca 328 zprostředkovatelů spotřebitelského úvěru a cca 23 335 vázaných zástupců poskytujících spotřebitelský úvěr. Toto bylo popsáno na základě stavu k 8. 10. 2018. Dále byly na základě srovnávacích parametrů podle počtu klientů a konsolidované bilanční sumy vyhodnoceny tři největší

¹⁴² <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-ekonomiky-ceske-republiky-4-ctvrtleti-2014-ljz3yh9xlg>

banky působící v ČR, a to Česká spořitelna, a. s., ČSOB, a. s. a Komerční banka, a. s. Tento výběr se následně potvrdil i na základě parametru částky vztupního dluhu. Uvedený poslední parametr byl použit i pro srovnání nebankovních společností, kde mezi první tři největší jsou zařazeny Home Credit, a. s., ESSOX, s. r. o. a Provident Financial, s. r. o. (výběr byl na základě toho, že dané společnosti poskytují spotřebitelský úvěr).

Celkově lze usuzovat, že i po provedení nových regulací prostřednictvím zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, je na českém úvěrovém trhu dostatečně velký počet poskytovatelů spotřebitelského úvěru, jak z bankovní tak nebankovní oblasti. Záleží tedy hlavně na samotném zájemci o úvěr, aby zhodnotil všechny pozitiva a negativa jednotlivých poskytovatelů z obou oblastí. Obecně můžeme říci, že stále platí fakt, že u nebankovní společnosti bývají celkové náklady na úvěr větší než u bank. Dalším kritériem, na které by zájemci o úvěr, také měli brát zřetel, je chování dané vybrané společnosti v případě, kdy dojde ze strany zájemce k neschopnosti splácet své závazky. Banky mají v tomto případě častěji vybudovaný funkční záchraný mechanismus klienta a nástroje umožňující překlenout tuto chvilkovou neschopnost splácení ze strany tzv. delikventního klienta oproti nebankovním společnostem, které v těchto případech rychle volí možnost prodeje vzniklé nesplacené pohledávky třetím stranám, jež následně zahajují svůj proces vymáhání, který v konečné fázi značně navyšuje celkové náklady na čerpaný úvěr.

Další průzkum českého úvěrového trhu byl zaměřen v rámci jednotlivých krajů ČR. Byly k tomu použity data od společností CBCB a SOLUS. Prostřednictvím těchto dat bylo možné sledovat objem krátkodobých a dlouhodobých dluhů na obyvatele v jednotlivých krajích ČR. Největší počet dlouhodobých dluhů byl naměřen v kraji Praha a nejnižší počet krátkodobých dluhů ve Středočeském kraji. Celkově největší objem dluhů byl v kraji Praha a nejmenší objem dluhů v Karlovarském kraji. Zároveň došlo k paradoxnímu zjištění, že přesto, že má Karlovarský kraj nejmenší objem dluhů na obyvatele je zde zároveň největší ohrožení nesplácením těchto krátkodobých a dlouhodobých dluhů. Mimo to je Karlovarský kraj spolu s krajem Ústeckým označován za nejrizikovější kraje z pohledu poskytování úvěrů.¹⁴³ Celkově je ale patrný pozitivní trend, kdy objem úvěrů ohrožených nesplácením se napříč všemi regiony ČR snižuje. Lze to přičítat zodpovědnému přístupu k úvěrování ze

¹⁴³ <https://www.kolikmam.cz/novinky/nejlepe-splaci-sve-uvery-lide-v-praze-nejhure-na-karlovarsku-na-ustecku/>

strany bank a nebankovních společností, jak uvádí Jiří Rajl, výkonný ředitel Nebankovního registru klientských informací.¹⁴⁴

Mírně klesající trend napříč všemi kraji u závazků po splatnosti byl potvrzen i na základě dat z registru SOLUS. Kdy došlo ke zjištění, že v roce 2017 byl poprvé evidován pokles nesplacených závazků po splatnosti pod hranici 12 %, na 11,95 %. Jinak celková dlužná částka evidovaná v negativním registru SOLUS v roce 2017 klesla oproti roku 2016 o 0,8 miliard korun na 49,7 miliard korun.

Jak již ale bylo několikrát zmíněno, jde zatím pouze jen o mírný klesající trend. Proto i nadále je potřeba ze strany státu a např. neziskových zájmových organizací vyvíjet snahu o šíření prevence proti přehnanému zadlužování, čehož může být dosaženo například prostřednictvím neustálého zvyšování finanční gramotnosti obyvatel ČR a to nejen ve školách, ale i u dospělých jedinců, kteří již nejsou školou povinní.

5.4 Komparace zákona o úpadku a způsobech jeho řešení se zákonem o konkursu a vyrovnání

IZ do úpravy úpadku vnesl zcela nové možnosti řešení a není primární snahou v této kapitole podat vyčerpávající popis jednotlivých ustanovení zákona, ale dojde k porovnání hlavních odlišností ZKV a IZ. Novou právní úpravu si vynutila zejména kritika odborné veřejnosti na neúnosnou délku konkursního řízení, manipulace s majetkem dlužníka, problematické uspokojování věřitelů, potřebu vydání či vyplacení zajišťovacího předmětu.

Zřejmě nejvýraznějším přínosem nové právní úpravy je publikování všech dokumentů v Insolvenčním rejstříku a řada procesních lhůt. Počátek insolvenčního řízení má stanoveny lhůty a výrazně se tím řízení urychluje. Škoda jen, že konec řízení již nikoli.

Vysoká míra informovanosti účastníků odstranila i potíže způsobené časovým posunem zveřejnění informací v Obchodním věstníku. Vydáním IZ byla posílena pozice věřitelů a věřitelský výbor má stanovenou řadu oprávnění i povinností. Samovolné rozhodování soudu je v mnoha otázkách omezeno. Dělbá věřitelů do tříd a jejich procentní uspokojování z výtěžku zajištěných věřitelů bylo zrušeno.

Zavedení nového institutu oddlužení rozšířilo náš právní řád o funkční sanační řešení úpadku pro fyzické osoby nepodnikatele (FO) a dlužníkům nabídlo řešení, jak své závazky vůči věřitelům urovnat poctivě. Institut oddlužení je nepochybně velkým přínosem, ale

¹⁴⁴ <https://www.kolikmam.cz/novinky/nejlepe-splaci-sve-uvery-lide-v-praze-nejhure-na-karlovarsku-na-ustecku/>

zůstává otázkou pro budoucnost, zda a případně nakolik se oddlužení stane nepřímou podporou konzumního stylu života, kdy dlužníci při vědomí této možnosti oddlužení, na sebe berou nové závazky.

Pro fyzické osoby podnikatele je současná podoba IZ poměrně nevýhodná. Jejich úpadek umožňuje řešit dvěma způsoby, konkursem nebo reorganizací. Pro naprostou většinu podnikajících fyzických osob jsou podmínky schválení reorganizace, nastavené primárně na udržení zaměstnanosti u velkých podniků, nedosažitelné.¹⁴⁵ Sanační způsob řešení úpadku je tak fakticky mimo dosah nezanedbatelné skupiny dlužníků a tato nevyváženost zanechává v zákoně určitou mezeru. Rozsah a řazení insolvenčního zákona vede k zamyšlení, proč úpravu úpadku finančních institucí řadí před část věnovanou oddlužení a původních 73 §§ ZKV navyšuje IZ na 434 §§. Domněnkou je, že jasný a přehledný by IZ měl být především pro věřitele a dlužníky z řad právnických laiků.

V případě povolení oddlužení vzniká samostatná otázka u nesplatných pohledávek z doby před zahájením řízení, které se do splátkového kalendáře nezařazují, ale vždy je nutné je přihlásit s odkládací podmínkou. Tato úprava, daná typem řešení úpadku, přináší ve spojení s § 414 IZ komplikaci.¹⁴⁶ Při osvobození od dluhů IZ situaci nesplatných pohledávek nijak nezohledňuje a zůstává otázkou, zda by zákonodárce neměl uvážit změnu úpravy, aby věřitelům zajistil rovnocenné postavení. Další otázku k zamyšlení vyvolává rozhodnutí státu, promíjet závazky dlužníků v úpadku pouze vůči soukromému sektoru.

5.4.1 Pojmové odlišnosti IZ a ZKV

Potřeba nové terminologie použité v IZ vyplynula z toho, že předchozí úprava počítala s řešením úpadku pouze formou konkursního nebo vyrovnacího řízení. „*Insolvenční zákon používá řadu nových pojmů, které dosavadní právní úprava řešení úpadku nezná. Na prvním místě jsou to pojmy insolvenční soudní řízení, insolvenční soud a insolvenční návrh.*“¹⁴⁷

¹⁴⁵ Insolvenční zákon v § 316 odst. 4 stanoví přípustnost reorganizace u dlužníka s celkových obratem za poslední účtovací období před insolvenčním návrhem v minimální výši 50 000 000,- Kč nebo u dlužníka, který zaměstnává nejméně 50 zaměstnanců v hlavním pracovním poměru.

¹⁴⁶ § 414 odst. 1 a 2 IZ: (1) Jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny, (2) Osvobození podle odstavce 1 se vztahuje také na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit.

¹⁴⁷ Pohl, T. Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v České republice. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 11, s. 19.

Pro přehlednost jsou uvedeny změny terminologie v úpadkovém právu formou dvou sloupců:

Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) č. 182/2006 Sb.	Zákon o konkursu a vyrovnání č. 328/1991 Sb.
Insolvenční soud	Soud
Dlužník	Úpadce
Hrozící úpadek	-
Úpadek finančních institucí	-
Reorganizace	Vyrovnání (nucené vyrovnání)
Oddlužení Reorganizace	-
Oddlužení	-
Insolvenční správce	Správce podstaty
Oddělený insolvenční správce	-
Přihlášení věřitelé (zajištění a nezajištění)	Konkursní věřitelé
Zajištění věřitelé	Oddělení věřitelé
-	Přednostní věřitelé
Prozatímní věřitelský výbor	-
Majetková podstata	Konkursní podstata
Pohledávky za majetkovou podstatou	Pohledávky za podstatou
Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou	Pracovní nároky
-	I., II., (III.) třída pohledávek
Moratorium	Ochranná lhůta
Incidenční spory	Spory vyvolané konkursem
Usnesení o úpadku	-
Insolvenční rejstřík	Obchodní věstník
Zpráva (vyrozumění) o zahájení insolvenčního řízení	-

5.4.2 Insolvenční správce vs. Správce konkursní podstaty

Ministerstvo spravedlnosti povolí výkon činnosti insolvenčního správce na návrh fyzické osobě, která úspěšně složila základní, rozdílovou nebo zvláštní zkoušku insolvenčního správce. Tuto činnost může prostřednictvím svých společníků, o nichž prokáže, že jako fyzické osoby splňují podmínky jejich zápisu do seznamu insolvenčních správců, vykonávat i veřejná obchodní společnost. Základními předpoklady uchazeče o výkon činnosti insolvenčního správce je bezúhonnost a způsobilost k právním úkonům, vysokoškolské vzdělání a vykonání zkoušky odborné způsobilosti. Nezbytností je prokázat sjednání smlouvy o pojištění odpovědnosti za škodu, kterou by mohl v souvislosti s výkonem funkce insolvenčního správce způsobit.

Naproti tomu činnost správce konkursní podstaty mohla konat každá bezúhonná k právním úkonům způsobilá osoba, přiměřené odborné způsobilosti, která souhlasila se zápisem do seznamu insolvenčních správců.

6 Závěr

Předložená práce byla vypracována s cílem analyzovat problematiku současné právní úpravy úpadkového práva se zaměřením na fyzické osoby. Teoretická část se nejprve věnovala ve stručné podobě právní úpravě úpadku v období 1. republiky (viz kapitola 3.1.1), znovuzavedení této právní úpravy do právního řádu ČR po historické změně režimu v roce 1989 (viz kapitola 3.1.2) až k právní úpravě IZ v podobě zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (IZ), ve znění pozdějších předpisů (viz kapitola 3.1.2.2). Současně byly nastíněny příčiny zadlužování fyzických osob (viz kapitola 3.4), které velmi úzce souvisí s úrovní finanční vzdělanosti běžných občanů (viz kapitola 3.4.1).

Institut oddlužení, zavedený do právního řádu insolvenčním zákonem č. 182/2006 Sb., byl krátce po nabytí účinnosti dne 1. 1. 2008, širokou veřejností přijat jako zásadní přínos této právní úpravy (viz kapitola 3.3). Zaváděné mírnější formy úpadku v podobě reorganizace a oddlužení, představují sanační způsoby řešení úpadku s výraznými preventivními účinky (viz kapitola 3.1.2.2). Od roku 2002 poskytovatelé úvěru musí u svých nabídek uvádět roční procentní sazbu nákladů na úvěr, zkráceně RPSN. K potlačení příčin prudkého růstu zadluženosti fyzických osob byl na ochranu spotřebitelů přijat zákon č. 258/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru. Tento zákon se snaží prostředí spotřebitelského úvěru kultivovat a usiluje o to, aby se vyhodnocení bonity spotřebitele úvěru stalo i v konkurenčním prostředí běžnou součástí trhu (viz kapitola 3.5). K omezení rizikového chování a prevenci předlužení, významně přispívá rychlé a efektivní ověření bonity spotřebitele, v některém z registrů klientských informací provozovaných v rámci ČR (viz kapitola 3.6).

Vlastní práce analyzovala zadluženost českých domácností (viz kapitola 4.1 a 5.3) a přehled o počtu insolvenčních návrhů fyzických osob a podnikajících fyzických osob (viz kapitola 4.1.2) za pomoci obecných statistických dat. Další část práce se zabývala získanými daty od celkem 1 358 respondentů na základě vlastního dotazníkového šetření zaměřeného na získání poznatků o finanční gramotnosti občanů České republiky starších 18 let. Tato data byla následně porovnána s vybranými údaji výzkumného šetření společnosti STEM/MARK, a. s. z roku 2007 a 2010 (viz kapitola 4.3 a 5.1). Dále bylo na vzorovém příkladu žadatele o spotřebitelský úvěr na cokoliv, porovnáno šest nabídek největších poskytovatelů spotřebitelského úvěru, prostřednictvím parametru podílu

vstupního dluhu na trhu. A následné řazení nejvýhodnějších nabídek bylo na základě ukazatele RPSN (viz kapitola 4.2 a 5.2).

Závěrem za samotnou analýzu platné právní úpravy insolvenčního zákona ještě lze zmínit příležitost obohatit tuto oblast o možnost, u zvláště složitých případů oddlužení, ustanovit na dobu oddlužení sociálního pracovníka, který by dlužníkovi pomohl se uplatnit na trhu práce a zapojil ho zpět do společnosti (viz kapitola 5.4).

7 Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura:

BAŘINOVÁ, Dagmar, HÓTOVÁ, Renáta a OLŠAR Ladislav. *Konkurzní řízení v praxi z pohledu věřitele i úpadce.* 2. přeprac. vyd. Praha: Grada, 2006, 172 s. Finanční řízení. ISBN 80-247-0909-0.

CHALUPECKÁ, Kristýna a LAVICKÝ, Petr. *Insolvenční právo v teorii a praxi.* Brno: Masarykova univerzita, 2012, 214 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 434. ISBN 978-802-1060-388.

KOTOUČKOVÁ, J., RABAN, P. *Konkurs a vyrovnání.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, s. r. o., 2001, 344 s. ISBN 80-86199-26-6.

KOZÁK, Jan, BUDÍK, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář.* Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. xxii, 903 s. ISBN 978-80-7357-375-1.

KOZÁK, Jan, BUDÍK, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář.* Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro neprávnický.* Praha: Linde, 2009, 400 s. Praktická právnická příručka. ISBN 978-80-7201-780-5.

RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo.* Praha: ASPI, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7357-329-4

SCHELLE, Karel. *Význam vzniku Československé republiky pro vývoj civilního řízení* [online]. In: Dny práva – 2008 – Days of Law. Sborník z 2. ročníku mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity. Brno: Masarykova univerzita 2008. [cit. 2018-12-3]. ISBN 978-80-210-4733-4., Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/prteorie/schelle>

SMRČKA, Luboš a ŠPIČKA, Jindřich, ed. *Insolvenční právo 2015: šedé zóny a selhání v insolvenční praxi: (projekt TA ČR TD020190): 14. 4. 2015.* [online] Praha: Vysoká škola ekonomická, 2015. [cit. 2019-01-13] ISBN 978-80-245-2088-9. Dostupné z: <http://vyzkuminsolvence.cz/data/files/2015-cnb/sbornik-2015-final.pdf>

SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu.* V Praze: C.H. Beck, 2010, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

- ŠTAJGR, František.** *Konkursní právo.* Praha: Všehrd, 1947, 575 s.
- VANĚČEK, Václav.** *Malé dějiny státu a práva v Československu.* Praha: Práce, 1947, 210 s. ISBN LK3848
- VOSKA, Jaroslav.** *Konkursní, vyrovnací a odpůrčí řády.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství Linhart a Pekárek, 1931. 744 s. Právnická knihovna; sv. 1.
- ZOULÍK, František.** *Zákon o konkurzu a vyrovnání: komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1994. IX, 231 s. Komentované zákony. ISBN 80-7049-077-2.
- ZOULÍK, František.** *Zákon o konkurzu a vyrovnání: komentář.* 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 1998. XV, 248 s. Komentované zákony. ISBN 80-7179-103-2.
- Odborné články:**
- HOLEŠÍNSKÝ, Petr, POLITZER, Tomáš, STRNAD, Michal.** Nové insolvenční právo v České republice (I. díl). *Právní rádce* [online], 2007, č. 11 [cit. 2018-12-05], Dostupné z: <https://docplayer.cz/2602395-Nove-insolvenncni-pravo-v-ceske-republice-1-cast.html>
- KARMÁN, Julius.** Řády konkursní, vyrovnávací a odpůrčí. Praha: *Právnické vydavatelství adv. JUDr. V. Tomsy*, 1931.
- KOZÁK, Jan.** Insolvenční zákon krok za krokem. *Konkurs a vyrovnání: odborný ekonomický měsíčník* [online]. 2006. [cit. 2017-06-03], Dostupné z: <http://konkurs-vyrovnani.cz/index.php?idac=173&idb=28>
- POHL, T.** Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v České republice. *Bulletin advokacie* [online]. 2007, č. 11, s. 19 [cit. 2019-02-15]. ISSN 1805-8280. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/1585/BA_07_11.pdf
- SCHNIRCH, P.** Od osobní exekuce k novému insolvenčnímu zákonu. *Konkurs a vyrovnání* [online]. 2006, č. 4 [cit. 2017-01-20], Dostupné z: <http://www.konkurs-vyrovnani.cz/index.php?idb=28&idac=178>
- Spolek posluchačů komerčního inženýrství v Praze.** *Řízení konkursní a vyrovnací. Řád odpůrčí: Podle přednášek min. rady JUDr. Jaroslava Vosky.* Praha: Spolek posluchačů komerčního inženýrství v Praze, 1924. 64 s.
- ZOULÍK, František.** Vývoj insolvenčních řízení. *Právní fórum* [online]. 30. dubna 2009, roč. 6, č. 4 [cit. 2018-11-20]. ISSN 1214-7966. Dostupné z: <http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d8554v11354-vyvoj-insolvennichrizeni/>

Cizí zdroje:

BIANCHI, Leonard. *Dějiny státu a práva: na území Československa v období kapitalizmu 1, 1848-1918.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, 302 s.

SCHUMPETER, Joseph Alois. *Capitalism socialism and democracy.* New York: Harper & Row, 1975, ISBN 0-415-10762-8

Právní předpisy:

Zákony:

Zákon č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 1/1869 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní

Zákon č. 182/2006 Sb. ze dne 30. března 2006, o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 328/1991 Sb., ze dne 11. července 1991, o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 296/2007 Sb. ze dne 31. října 2007, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím

Zákon č. 217 ze dne 17. června 2009, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 69 ze dne 3. března 2011, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 334 ze dne 19. září 2012, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 294 ze dne 12. září 2013, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 190/1922 Sb. z. a n., kterým se mění některá ustanovení konkursního a vyrovnávacího řádu, císařského nařízení ze dne 10. prosince 1914, č. 337 ř. z.

Zákon č. 257/2016 Sb., ze dne 14. července 2016, o spotřebitelském úvěru

Vyhlášky:

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 190/2017 Sb., o platební neschopnosti podnikatele

Usnesení:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010 sp. zn. 29 NSČR 6/2008

Důvodové zprávy:

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), sněmovní tisk č. 1120/2. 2005

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, kterým se mění IZ a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím ze dne 25. 5. 2007, ASPI, č. LIT 29084 CZ.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzním a vyrovnacím řízení. Praha: FEDERÁLNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ FEDERATIVNÍ REPUBLIKY, 1990 [cit. 2018-11-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0675_03.htm>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 217/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Důvodová zpráva k zákonu č. 69/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 64/2017 Sb. [online], kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha_7_Duvodova_zprava.pdf

Vládní nařízení:

Vládní nařízení č. 96/1922 Sb. z. a n., jímž se provádí čl. I. císařského nařízení ze dne 10. prosince 1914, č. 337 ř. z., o řízení konkursním a vyrovnávacím

Vládní nařízení č. 152/1924 Sb. z. a n., o výběru a úhrnné odměně vyrovnávacích správců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Vládní nařízení č. 153/1924 Sb. z. a n., o odměně dozorců majetku v mimokonkursním vyrovnávacím řízení na Slovensku a v Podkarpatské Rusi

Jiná nařízení:

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení (přepracované znění), které k 26.6.2017 ruší a nahrazuje Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení

Nálezy:

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl.ÚS 42/08

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. července 2010, sp. zn. Pl.ÚS 19/09

Absolventské práce:

Studená, I. *Insolvenční řízení pro předluženou domácnost*. Jihlava: bakalářská práce, 2014, 90 s.

Internetové zdroje:

Bulletin advokacie [online]. ČR: Česká advokátní komora [cit. 2019-03-14]. ISSN 1805-8280. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/>

CBCB, Czech Banking Credit Bureau. *Desatero zodpovědného zadlužování* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/desatero-zodpovedneho-zadluzovani/>

CBCB, Czech Banking Credit Bureau. *Počet lidí řádně nesplácejících své úvěry ve druhém čtvrtletí opět klesl* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.cbcb.cz/pocet-lidi-radne-nesplacejicich-sve-uvery-ve-druhem-ctvrtlet-i-opet-klesl/>

CBCB, Czech Banking Credit Bureau. *Průvodce úvěrovými registry* [online]. (3D FlipBook). [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/pruvodce-uverovymi-registry/>

CRiBiS, Informace o firmách. *CRIF: Počet bankrotů obchodních společností byl v roce 2018 nejnižší za 11 let* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.informaceofirmach.cz/crif-pocet-bankrotu-obchodnich-spolecnosti-byl-v-roce-2018-nejnizsi-za-11-let/>

CRiBiS, Informace o firmách. *CRIF: V lednu bylo vyhlášeno 62 bankrotů obchodních společností a 459 bankrotů fyzických osob podnikatelů* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <http://www.informaceofirmach.cz/crif-v-lednu-bylo-vyhlaseno-62-bankrotu-obchodnich-spolecnosti-a-459-bankrotu-fyzickych-osob-podnikatelu/>

CRIF, Czech Credit Bureau, a. s. *Projekt #Kolikmam 365: Nejlépe splácejí své úvěry lidé v Praze, nejhůře na Karlovarsku a Ústecku* [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z:

<https://www.kolikmam.cz/novinky/nejlepe-splaci-sve-uvery-lide-v-praze-nejhure-na-karlovarsku-na-ustecku/>

CRIF, Czech Credit Bureau, a. s. *Projekt #Kolikmam365* [online]. [cit. 2019-03-22].

Dostupné z: <http://www.kolikmam.cz/>

Česká bankovní asociace. *Spotřebitelské zadlužování: češi se zadlužují především nákupem zboží na splátky* [online]. (PDF). [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/spotrebitelske-zadluzovani-cesi-se-zadluzuji-predevsim-nakupem-zbozi-na-splatky>

ČNB, Česká národní banka. *Centrální registr úvěrů* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/centralni_registr_uveru/

ČNB, Česká národní banka. *Projekt Peníze na útěku* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.penizenauteku.cz/>

ČSÚ, Český statistický úřad. *Čtvrtletní sektorové účty – 1. čtvrtletí 2018* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/ctvrtletni-sektorove-ucty-1-ctvrtleti-2018>

ČSÚ, Český statistický úřad. *Vývoj ekonomiky České republiky – v roce 2014* [online]. (PDF). [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-ekonomiky-ceske-republiky-4-ctvrtleti-2014-ljz3yh9xlg>

iDNES, Ekonomika. *Umíráček kampeliček? Záložny se mění v banky, některé krachují* [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/kampelicka-banka-pokles-ubytek.A180916_160748_ekonomika_kafi

Insolvenční rejstřík [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/common/stat.do?kodStranky=FORMULAR>

MPSV, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/11852>

RVP, Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. *Aktualizace standardu finanční gramotnosti: Standart finanční gramotnosti 2017* [online]. (PDF). [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>

RVP, Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. *Finanční gramotnost – Finanční gramotnost: Průzkumy* [online]. (PDF). [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=58595&view=2939&block=18983>

SOJKOVÁ, Alena. Tomáš Sedláček: Víc štěstí z konzumu už nevytěžíme. Týdeník ROZHLAS: *RADIOSERVIS*, a. s. [online]. 2019, č. 2. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://program.rozhlas.cz/vic-stesti-z-konzumu-uz-nevytezime-7713184>

SOLUS, Zájmové sdružení právnických osob. [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.solus.cz/>

SOLUS, Zájmové sdružení právnických osob. *Prevence v podobě registrů SOLUS pomáhá, počet osob s dluhem po splatnosti klesl k hranici 7 % občanů ČR* [online]. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.solus.cz/prevence-v-podobе-registru-solus-pomaha-pocet-osob-s-dluhem-po-splatnosti-klesl-k-hranici-7-obcanu-cr/>

Výzkum insolvence. *Novela IZ a důvodová zpráva tím výzkum insolvence finální verze* [online]. (PDF). [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <http://www.vyzkuminsolvence.cz/data/files/novela-zakona-a-duvodova-zprava/novela-iz-a-duvodova-zprava-tym-vyzkum-insolvence-finalni-verze.pdf>

8 Přílohy

Odkazovaný seznam příloh

Příloha 1: Dotazník	112
Příloha 2: Souhrn dat z dotazníkového šetření zpracovaný v Microsoft Excel	120

Příloha 1: Dotazník

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky na obecně známé pojmy z úvěrové a finanční oblasti

*Povinné pole

1.

1) Co je podle Vás spotřebitelský úvěr? *

Označte jen jednu elipsu.

- půjčka bez navýšení
- půjčka na cokoliv
- úvěr určený pro spotřebitele na nepodnikatelské účely, nákup spotřebního zboží, automobilu, vybavení domácnosti a úvěr na bydlení

2.

2) Co podle Vás znamená zkratka RPSN? *

Označte jen jednu elipsu.

- roční úroková sazba, podle které nelze porovnat úvěrové produkty různých bank, protože nezahrnuje poplatky za vedení účtu
- roční procentní sazba nákladů, podle které lze porovnávat úvěrové produkty, protože zahrnuje veškeré náklady, které jsou s půjčkou, úvěrem spojeny
- měsíční úroková sazba, podle které nelze porovnat úvěrové produkty různých bank, protože nezahrnuje veškeré poplatky

3.

3) Co znamená zkratka p. a., která je napsána u úroku? *

Označte jen jednu elipsu.

- úroková sazba za měsíc
- úroková sazba za rok včetně veškerých poplatků za úvěr (např. za vedení úvěrového účtu)
- úroková sazby za rok

4.

4) Co je to finanční rozpočet? *

Označte jen jednu elipsu.

- přehled celkových výdajů za určité období, např. rok
- celkový přehled příjmů a výdajů za určité období, např. měsíc
- přehled celkových příjmů za určité období, např. rok

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

5.

5) Děláte si ve vaší domácnosti každý měsíc finanční rozpočet? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
- ne
- občas

6.

6) Jakým způsobem si vytváříte přehled o příjmech a výdajích vaší domácnosti? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- na papíře
- elektronicky, např. elektronické bankovníctví na PC/mobilu
- stačí mi udělat si v duchu představu
- přehled si nedělám

7.

7) Podle jakých kritérií byste se hlavně rozhodl/a v případě, že byste si měl/a vzít půjčku/úvěr? *

Označte jen jednu elipsu.

- výše měsíční splátky
- roční úroková sazba
- náklady v podobě poplatků za sjednání úvěru
- roční procentní sazba nákladů
- doporučení přátel, příbuzných
- důvěryhodnost poskytovatele
- podle toho, že u některého poskytovatele již využívám jiné finanční produkty
- Jiné: _____

8.

8) Kde byste čerpal/a informace, v případě rozhodování o půjčce/úvěru? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- informace od zaměstnanců vybrané pobočky
- informační materiály z vybrané pobočky
- informace nalezené na internetu
- doporučení od nezávislého finančního poradce
- z letáků zasílaných poštou
- z reklamy v novinách
- z reklamy v televizi/rozhlasu
- doporučení od známých/příbuzných nepracujících v oblasti financí
- doporučení od známých/příbuzných pracujících v oblasti financí

9.

9) Co byste udělal/a, kdybyste zjistil/a, že z finančních důvodů nemůžete zaplatit splátku za úvěr? *

Označte jen jednu elipsu.

- informoval/a bych věřitele *Přeskočte na otázku 10.*
- neinformoval/a bych věřitele *Přeskočte na otázku 11.*
- nevím *Přeskočte na otázku 12.*

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

10.

9a) Z jakého důvodu byste věřitele informoval/a? *

Označte jen jednu elipsu.

- dohoda, co dělat, jak postupovat
- informovat z důvodu slušnosti
- chci předejít problémům
- aby odložili platbu

Přeskočte na otázku 12.

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

11.

9b) Z jakého důvodu byste věřitele neinformoval/a? *

Označte jen jednu elipsu.

- čekal/a bych na upomínku
- snažil/a bych se sehnat peníze
- přijde mi to zbytečné

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

12.

10) Příklad: Známý si vzal půjčku na dovolenou, vyšla ho o 25% více než by zaplatil bez úvěru. Myslíte si, že udělal dobře? *

Označte jen jednu elipsu.

- rozhodně ano *Přeskočte na otázku 13.*
- spíše ano *Přeskočte na otázku 13.*
- rozhodně ne *Přeskočte na otázku 14.*
- spíše ne *Přeskočte na otázku 14.*
- nevím *Přeskočte na otázku 15.*

Přeskočte na otázku 15.

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

13.

10a) Proč hodnotíte jeho rozhodnutí takto? *

Označte jen jednu elipsu.

- 25 % navíc není moc, to se dá celkem rychle splatit
- půjčovat si, je dnes normální
- dluh tolik nevadí, dovolená za to stojí, když si jí užije

Přeskočte na otázku 15.

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

14.

10b) Proč hodnotíte jeho rozhodnutí takto? *

Označte jen jednu elipsu.

- 25 % navíc mi přijde hodně
- na dovolenou je lepší si našetřit
- vadí mi splátky, které se budou muset po dovolené splácet
- je zbytečné zadlužovat se kvůli dovolené

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

15.

11) Už jste někdy čerpali spotřebitelský úvěr? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano od banky *Přeskočte na otázku 16.*
- ano od nebankovní společnosti *Přeskočte na otázku 16.*
- ne *Přeskočte na otázku 17.*

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Otázky zaměřené na Váš osobní názor a zkušenosti s úvěrovými produkty

16.

11a) Z jakého důvodu, za jakým účelem jste si sjednal/a spotřebitelský úvěr? *

Označte jen jednu elipsu.

- na bydlení
- splácení jiného úvěru
- dovolená
- na spotřebu (nákup zboží/služeb)
- Jiné: _____

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let

Statistika pro účely hromadného zpracování

17.

12) Vaše pohlaví: *

Označte jen jednu elipsu.

žena

muž

18.

13) Váš věk: *

Označte jen jednu elipsu.

18 - 28

29 - 39

40 - 50

51 a více let

19.

14) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *

Označte jen jednu elipsu.

vysokoškolské

vyšší odborné

střední s maturitou

střední bez maturity (výuční list)

základní

20.

15) Jaké je vaše současné ekonomické postavení ve společnosti? *

Označte jen jednu elipsu.

- zaměstnaný
- nezaměstnaný
- podnikatel
- student
- osoba na mateřské/rodičovské dovolené
- důchodce

21.

16) V kterém kraji máte nahlášený trvalý pobyt? *

Označte jen jednu elipsu.

- Hlavní město Praha
- Středočeský kraj
- Jihočeský kraj
- Plzeňský kraj
- Karlovarský kraj
- Ústecký kraj
- Liberecký kraj
- Královéhradecký kraj
- Pardubický kraj
- Kraj Vysočina
- Jihomoravský kraj
- Olomoucký kraj
- Zlínský kraj
- Moravskoslezský kraj

Příloha 2: Souhrn dat z dotazníkového šetření zpracovaný v Microsoft Excel

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let										
Otázka	Odpovědi									
1) Co je podle Vás spotřebitelský úvěr?	Půjčka bez navýšení	Půjčka na cokoliv	Úvěr určený pro spotřebitele							
	51	171	927				1149			
2) Co podle Vás znamená zkratka RPSN?	Roční úroková sazba	Roční procentní sazba	Měsíční úroková sazba							
	189	903	57				1149			
3) Co znamená zkratka p. a., která je napsána u úroku?	Úroková sazba za měsíc	Úroková sazba za rok včetně poplatků	Úroková sazba za rok							
	135	369	645				1149			
4) Co je to finanční rozpočet?	Přehled výdajů	Přehled příjmů a výdajů	Přehled příjmů							
	108	990	51				1149			
5) Děláte si ve vaší domácnosti každý měsíc finanční rozpočet?	Ano	Ne	Občas							
	225	564	360				1149			
6) Jakým způsobem si vytváříte přehled o příjmech a výdajích vaší domácnosti?	Na papíře	Elektronicky	Představa	Neodlám						
	216	531	342	204			1293			
7) Podle jakých kritérií byste se hlavně rozhodovala v případě, že byste si měla vzít půjčku/úvěr?	Výše měsíční splátky	Roční úroková sazba	Náklady poplatky	Roční procentní sazba	Doporučení přátel	Důvěryhodnost	Podle poskytovatele	Jiné		
	144	327	45	372	9	105	66	81	1149	
8) Kde byste čerpala informace, v případě rozhodování o půjčce/úvěru?	informace od zaměstnanců vybrané pobočky	informační materiály z vybrané pobočky	informace načtené na internetu	doporučení od nezávislého finančního poradce	z letáku zaslaných poštou	z reklamy v novinách	z reklamy v televizi/rozhlasu	doporučení od známých/spřuzených pracujících v oblasti financí	doporučení od známých/spřuzených pracujících v oblasti financí	
	441	285	540	456	30	27	18	165	447	2409

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let										
Otázka	Odpovědi									
9) Co byste udělala, kdybyste zjistila, že z finančních důvodů nemůžete zaplatit splátku za spotřebitelský úvěr?	informovala bych věřitele předem	neinformovala bych věřitele předem	nevím							
	963	51	135				1149			
9a) Z jakého důvodu byste věřitele informovala?	dohoda, co dělat, jak postupovat	informovat z důvodu slušnosti	chci předejít problémům	abych odložila platbu						
	738	21	180	24			963			
9b) Z jakého důvodu byste věřitele neinformovala?	čekala bych na upomínku	snážíla bych se sehnat peníze	přijde mi to zbytečné							
	21	27	3	51						
10) Příklad: Známy si vzal půjčku na dovolenou, vyšla ho o 25% více než by zaplatil bez úvěru. Myslíte si, že udělal	rozhodně ano	spíše ano	rozhodně ne	spíše ne	nevím					
	15	33	849	222	30		1149			
10a) Proč hodnotíte jeho rozhodnutí takto?	25 % navíc není moc, to se dá celkem rychle splatit	půjčovat si je dnes normální	důlž tolik nevádí: dovolená za to stojí když si jí užije							
	12	33	3	48						
10b) Proč hodnotíte jeho rozhodnutí takto?	25 % navíc mi přijde hodně	na dovolenou je lepší si našetřit	vadí mi splátky, které se budou muset dovést splácet	je zbytečné zadlužovat se kvůli dovolené				1119		
	63	207	24	777			1071			
11) Už jste někdy čerpali spotřebitelský úvěr?	ano od banky	ano od nebankovní společnosti	ne							
	507	102	540	1149						
11a) Z jakého důvodu, za jakým účelem jste si sjednala spotřebitelský úvěr?	na bydlení (pořízení/revizice bytů)	splácení jiného úvěru	dovolená	na spotřebu (nákup zboží/služeb)	jiné					
	348	33	9	162	57		609			
12) Vaše pohlaví:	žena	muž								
	672	477	1149							

Průzkum finanční gramotnosti občanů ČR starších 18 let										
Otázka	Odpovědi									
13) Váš věk:	18 - 28	29 - 39	40 - 50	51 a více let						
	507	390	105	57			1149			
14) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?	vyšokoškolské	vyšší odborné	střední s maturitou	střední bez maturity (výuční list)	základní					
	450	42	501	96	60		1149			
15) Jaké je vaše současné ekonomické postavení ve společnosti?	zaměstnaný	nezaměstnaný	podnikatel	student	osoba na mateřské/rodčovské dovolené	důchodce				
	624	21	171	225	84	24	1149			
16) V kterém kraji máte nahlášený trvalý pobyt?	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jihočeský kraj	Plzeňský kraj	Karlovarský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj			
	123	75	258	39	18	18	21	552		
	Královéhradecký kraj	Pardubický kraj	Kraj Vysočina	Jihomoravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravskoslezský kraj		1149	
	27	36	405	48	18	30	33	597		